

karanlık kitaplık

NİKOLAY GOGOL

viy

ithaki

"Benim edebi tercihim Gogol'den yanadır, bakış açıma göre kimse kıyaslanamaz onunla."
—*Mihail Bulgakov*

Vladimir Nabokov'un, "tuhaf bir deha" olarak nitelendirdiği, Mikhail Bulgakov, Fyodor Mihayloviç Dostoyevski gibi yazarları etkilemiş Nikolay Gogol, bu kitaba da adını veren "Viy" öyküsünde, Ukrayna halk efsanelerinden aldığını iddia etse de aslında kendisinin uydurduğu bir yaratığı edebiyat dünyasına hediye etti. Gogol, *Viy*'deki üç öyküyle, şeytan çıkarmaların, büyücülerin ve kaşları yere kadar inen bir yaratığın kol gezdiği bir Rusya'ya götürüyor okuru.

"Viy"de, üç öğrenci, teolog Halyeva, filozof Homa ve hatip Tiberiy dinlenip karınlarını doyuracak bir yer bulmak için a... ayrılınca kaybolurlar ve gerçek yüzünü daha s... ekleri tehlikeli bir ihtiyar kadın çıkar karşıları-n... bala Akşamı Arifesi"nde âşık bir adamın, Şeytan... olabilecek bir yabancıyla yaptığı anlaşma ters teper. "Korkunç Bir İntikam"da ise yıllar sonra geri dönen bir baba, kızını dehşete düşürür.

"Viy'i getirin! Gidip Viy'i getirin," diyordu ölü.

Çeviren: Tuğba Bolaf

www.ithaki.com.tr
ithaki
9 786257 913843
/ithakiyayinlari

16.00

Nikolay Vasilyeviç Gogol

31 Mart 1809'da Veliki Soroçintsi'de doğan Nikolay Vasilyeviç Gogol, Rus ve dünya edebiyatının en önemli yazarlarındandır. Rus ve dünya edebiyatının en önemli yazarlarındandır. Yaşadığı buhranlı ve orta halli yaşamı yapıtlarına da yansıtan Gogol, daha çok *Bir Delinin Hatıra Defteri, Burun, Ölü Canlar* ve *Palto* gibi eserleriyle bilinir. Kendinden sonraki yazarları derinden etkileyen Gogol'ün yapıtları dünyada ve ülkemizde birçok kez sahnelenmiştir ve sahnelenmeye devam etmektedir.

Gogol, 4 Mart 1852'de, Moskova'da hayata gözlerini yummuştur.

Viy

Nikolay Gogol
Orijinal Adı: *Viy*

İthaki Yayınları - 1708
Karanlık Kitaplık - 35

Yayın Yönetmeni: *Alican Saygı Ortanca*
Sanat Yönetmeni: *Hamdi Akçay*

Dizi Editörü: *Emre Aygün*
Yayıma Hazırlayan: *Lütfiye Pehlivan*
Düzelti: *Emirhan Burak Aydın*
Kapak Tasarımı ve İllüstrasyonu: *Hamdi Akçay*
Grafik Uygulama: *B. Elif Balkın*
1. Baskı, Eylül 2020, İstanbul

ISBN: 978-625-7913-84-3

Sertifika No: 46603

Türkçe Çeviri © Tuğba Bolat, 2020
© İthaki, 2020

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. A.Ş.'nin tescilli markasıdır.
Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy-İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6, Zeytinburnu-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 denizmatbaamucellit@gmail.com
Sertifika No: 40200

karanlık kitaplık

Nikolay Gogol

Viy

Çeviren
Tuğba Bolat

ithaki

İÇİNDEKİLER

VİY
7

İVAN KUPALA ARİFESİ AKŞAMI
*** Kilisesi Zangoçu Tarafından Anlatılmış Bir Hikâye
51

KORKUNÇ BİR İNTİKAM
69

Viy

Gogol'ün notu:
Viy, halk arasında bilinen hayali bir yaratıktır. Küçük Rusyalılar gözkapakları yere kadar değen cücelerin efendisini bu isimle anar. Bu öykü tamamen halk arasındaki bir efsanedir. İçindeki hiçbir şeyi değiştirmek istemedim ve nasıl duyduysam öyle aktarıyorum.

Kiev'de sabah saatlerinde Bratskiy Manastırı'nın kapısında asılı duran ruhban okulunun çanı olanca yüksek sesiyle çalar çalmaz, kentin dört bir yanından küçük büyük tüm öğrenciler kalabalıklar halinde acele acele okula geliyordu. Dilbilgisi, hatiplik, felsefe ve teoloji öğrencileri defterleri koltuklarının altında sınıflara koşuyordu. Dilbilgisi öğrencileri henüz çok küçüktü; yürürken birbirlerini itiyor ve ciyak ciyak sesleriyle aralarında tartışıyorlardı. Her birinin üstü başı neredeyse tamamen yırtıktı ya da kir pas içindeydi. Cepleri de aşık kemikleri, tüyden yapılmış düdükler, ısırılıp bırakılmış börekler gibi türlü türlü ıvır zıvırla doluydu. Hatta bazen birdenbire sınıfta nadir yaşanan sessizliğin içinde cıvıldayıp da sahibinin ellerine güzelce bir cetvel, bazen de vişne değneği yemesine neden olan küçük bir serçe de olurdu. Hatipler daha bir ağırbaşlı gelirdi.

Kıyafetleri olması gerektiği gibiydi ama yüzlerinde neredeyse her zaman, olan biteni anlatır türden bir emare vardı: Ya tek gözleri alnın ortasına kadar açılmış ya dudaklarının yerini bir şişlik almış olurdu ya da üzerlerinde başka türlü bir iz olurdu. Bunlar aralarında tenor tonuyla konuşur ve yemin billah ederlerdi. Filozoflar ise bir alt oktavdan konuşurdu: Ceplerinde sert tütün parçalarından başka bir şey olmazdı. Hiçbir şeyi sonraya saklamaz, ne bulsalar o an yerlerdi, içtikleri tütün ve alkolün kokusu o kadar uzaktan duyulurdu ki yakınlarından geçen bir zanaatkâr uzun bir süre durup av köpeği gibi havayı koklardı.

Pazar yeri bu saatlerde genellikle yeni yeni hareketlenmeye başlardı. Simit, ekmek, karpuz çekirdeği ve haşhaşlı kekler* satan pazarcı kadınlar kiminin ince çuhadan, kiminin pamuklu başka bir bezden yapılmış kıyafetlerinin eteklerine yapışıyordu.

"Küçük bey! Küçük bey! Buraya, buraya!" diye bağırıyorlardı her biri bir taraftan. "Güzel simitlerim, haşhaşlı keklerim, çöreklerim, ekmeklerim var! Yeminle çok güzeller! Hem de ballı! Kendi ellerimle yaptım!"

Bir diğeri de pişirdiği burulmuş, hamurdan uzun bir şeyi kaldırmış bağırıyordu:

"Gevreklerim var! Küçük bey, gevrek alın!"

"Ondan hiçbir şey almayın, baksanıza nasıl da pislik içinde, burnu temiz değil, elleri de kirli..."

Fakat filozoflar ile teologlara ilişmekten korkarlardı çünkü onlar bir şeyden denemek için diye avuç dolusu almayı her zaman severdi.

Ruhban okuluna vardıklarında tüm kalabalık küçük pencereleri, geniş kapıları ve kirli sıraları olan geniş odalı, alçak sınıflara yerleşirdi. Sınıf birden birçok kişiden çıkan uğultularla dolardı:

---

* Makovnik. *–çn*

Dinleyiciler* alt sınıftan öğrencileri dinler, küçük bir dilbilgisi öğrencisinin tiz sesi cama çarpar, camdan da neredeyse aynı ses yankılanırdı. Sınıfın köşesinde de ağzı ve dudakları hiç olmazsa bir felsefe öğrencisininki gibi olan bir hatip homurdanırdı. Kalın bir sesle uzaktan yalnızca "bu, bu, bu" diye homurdandığı duyulurdu. Dinleyiciler, bir yandan dersi dinliyor, bir yandan da tek gözleri bir küçüğün cebinden çıkarıverdiği çörek, poğaça ya da kabak çekirdeğine ilişiyordu.

Tüm bu öğrenci kalabalığı sınıfa biraz da olsa erken geldiğinde ya da profesörün normalden daha geç geleceğini öğrendiğinde, anlaşarak aralarında bir dövüş düzenlerdi. Herkesin hatta sınıf düzeni ve ahlakından sorumlu öğrencinin bile bu dövüşe katılması zorunluydu. Dövüşün nasıl ilerleyeceğine, herkesin ayrı ayrı kendi sınıfı için mi dövüşeceğine ya da alt ve üst sınıflar olmak üzere iki gruba mı ayrılacağına genellikle iki teoloji öğrencisi karar verirdi. Her halükârda dilbilgisi öğrencileri herkesten önce dövüşe koyulurdu. Hatipler de dahil olur olmaz etrafa dağılıp daha yüksek bir yerden dövüşü izlemeye başlarlardı. Daha sonra da uzun siyah bıyıklı filozoflar devreye girerdi, en sonunda da korkunç şalvarlarıyla kalın enseli teologlar dahil olurdu. Dövüşün sonunda genelde teologlar hepsini dövmüş olurdu. Felsefeciler de sağını solunu ovuşturarak sınıflarına girer, sıralarına oturup dinlenirdi. Böyle bir dövüşte yer almış herhangi bir öğretmen sınıfa girdiğinde öğrencilerin al al yanan suratlarından çetin bir dövüşün geçtiğini anlar, o değneğiyle hatiplik öğrencisinin parmaklarına vururken, diğer sınıfta da başka bir öğretmen sopasıyla felsefe öğrencisinin ellerine patlatıyor olurdu. Teologlara ise tamamen farklı bir muamele yapılırdı. Öğretmenlerinin deyimiyle, onların üzerlerinden yedikleri kısa kamçının parçaları bezelye büyüklüğünde taneler halinde dökülürdü.

---

* Alt sınıftan öğrencilerin bilgilerini dinleyip denetleyen üst sınıf öğrencileri. *–çn*

Özel günler ve bayramlarda büyüklü küçüklü öğrenciler kuklalarıyla evlerine dağılırdı. Bazen komedi oynatırlardı, böyle durumlarda boyu Kiev Çan Kulesi'nden birazcık kısa olan ve Mısırlı saray adamı Pothifar'ın* karısı Herodias'ı** canlandıran bir teoloji öğrencisi hep öne çıkardı. Ödül olarak da bir parça kumaş, bir torba darı, pişmiş bir kazın yarısını ya da benzeri şeyler alırdı.

Büyük küçük tüm öğrencilerin ırsi bir marazı vardı: Her biri tüm gıda gereksinimlerinden son derece yoksundu fakat aynı zamanda olmadık derecede oburlardı. Akşamları kaç lokma yediklerini saymak kesinlikle imkânsız bir işti. Bu nedenle zengin ev sahiplerinin kendilerine verdiği hediyeler asla yetmezdi. Böyle durumlarda felsefe ve teoloji öğrencilerinden oluşan bir heyet, küçük dilbilgisi ve hatiplik öğrencilerini başlarında bir felsefeciyle birlikte –bazen heyet de onlara katılırdı– omuzlarında çuvallarla bölgedekilerin bostanlarına dalmaya yollardı. O zaman okulda kabak lapası çıkardı. Heyettekiler bazen o kadar çok kavun karpuz yerlerdi ki onları dinleyen küçükler ertesi gün bir değil, iki ders dinlerdi: Dersin biri heyettekilerin ağızlarından, diğeri de karınlarından duyulurdu. Yatılı küçüklerle teoloji öğrencilerinin redingota benzer bir kıyafetleri vardı, bunlar ***günümüze kadar uzanırdı***, yani topukları aşan bir uzunluktaydı.

Okulun en önemli olayı haziran itibarıyla başlayıp küçük yatılıların genellikle evlerine dağıldığı döneme kadar devam eden tatildi. Koca yol dilbilgisi, felsefe ve teoloji öğrencileriyle dolardı. Gidecek yeri olmayanlar arkadaşlarının evine giderdi. Felsefe ve teoloji öğrencileri de koşullu olarak okuldan ayrılırdı; yani ya varlıklı

---

* Tevrat'a göre Firavunlar devrinde yaşamış, Firavun'un hizmetinde muhafız birliği yapan biri. *–çn*

** Kitabı Mukaddes'te Aziz John Baptist'in başını isteyen kadın. *–çn*

ailelerin çocuklarına ders verirler ya da onları okula hazırlarlardı. Bunun karşılığında da önlerindeki yıl için yeni çizmeler alırlardı ya da bazen redingot... Cümbür cemaat çingene kafilesi gibi yola dizilirler, kendilerine yolda lapa yapar, geceyi bir tarlada geçirirlerdi. Her birinin de yanlarında bir gömlek ve bir çift onuça* vardı. Teoloji öğrencileri ayrı bir tutumlu ve dikkatliydi: Çizmelerini giymez, çubuklara asıp omuzlarında taşırdı. Özellikle de yerde çamur varken bunu yaparlar, şalvarlarını dizlerine kadar sıyırır, su birikintilerine çekinmeden girerlerdi. Etraflarında küçük bir köy gördükleri an da yoldan sapar, diğerlerinden daha güzel bir eve yaklaşır, evin penceresinin önünde dizilir, bağıra bağıra ilahi söylerlerdi. Yaşlı bir Kazak köylüsü olan evin sahibi de ellerini bir yere dayayıp uzun süre onları dinler, hıçkıra hıçkıra, acı acı ağlayıp karısına döner ve "Hanım, şu okullu çocukların söyledikleri çok akıllı uslu şeyler olsa gerek, onlara biraz domuz yağı, bir şeyler ver. Artık evde ne varsa!" derdi. Ve böylece bir kap mantı bir torbaya doldurulurdu. Büyükçe bir parça domuz yağı, birkaç buğday ekmeği, bazen de ayaklarından bağlanmış bir tavuk torbaya girerdi. Dilbilgisi, hatiplik, felsefe ve teoloji öğrencileri erzaklarını aldıktan sonra yeniden yola koyulurdu. Ancak ne kadar yol giderlerse sayıları da o kadar azalırdı. Neredeyse her biri evlerine dağılır, geriye evleri daha uzakta olanlar kalırdı.

Bir keresinde böyle bir yolculuk sırasında üç öğrenci uzun süredir boş olan torbalarını ilk gördükleri köyde erzaklarla doldurmak için ana yoldan saptı. Bunlar teoloji öğrencisi Halyava, felsefe öğrencisi Homa Brut ve hatiplik öğrencisi Tiberiy Gorobets'ti.

Halyava uzun, geniş omuzlu bir adamdı ve çok tuhaf bir huyu vardı: Etrafında ne var ne yok hemen aşırıverirdi. Ayrıca çok somurtkandı, içip sarhoş olduğu zamanlarda da çalıların arasına giz-

---

* Tozluk gibi ayaktan dize kadar olan bölümü sıcak tutmak için sarılan bez –*çn*

lenirdi. Diğer öğrencilerin onu bulması için büyük çaba harcaması gerekirdi.

Felsefe öğrencisi Homa Brut'un çok neşeli bir mizacı vardı. Yatmayı ve pipo tüttürmeyi çok severdi. İçtiği zamanlarda da muhakkak kendine bir çalgıcı tutar, coşar, oynardı. Sıklıkla da sırtında bir odunun tadına bakar ama "yapılacak bir şey yok, olacağı bu" diyerek, filozof kayıtsızlığıyla karşılardı bunu.

Hatiplik öğrencisi Tiberiy Gorobets hâlâ bıyık bırakacak, içki içecek ve pipo tüttürecek mertebeye ulaşmamıştı. Sadece kulağının arkasına attığı cinsten bir perçemi vardı, kişiliği de pek gelişmemişti. Fakat sınıfa girerken alnında sık sık beliren koca şişliğe bakılınca iyi bir savaşçı olacağı anlaşılırdı. Teolog Halyava ve filozof Homa, üstünlüklerinin bir göstergesi olarak Tiberiy Gorobets'in perçemini çeker, onu kendi işleri için kullanırlardı.

Ana yolu geçtikleri sırada çoktan akşam olmuştu. Güneş yeni batmış, günün sıcağı henüz geçmemişti. Teolog ve felsefeci sessiz bir şekilde yürüyor, pipolarını tüttürüyorlardı. Hatip Tiberiy Gorobets de elinde bir sopayla yol kenarlarındaki dikenlerin başlarına vuruyordu. Yol, küme küme dağılmış meşe ve fındık ağaçların arasından geçiyordu. Önlerindeki düzlüğü zaman zaman kubbe gibi tümsek ve küçük tepeler bozuyordu. Ekinleri baş vermiş iki tarla görmüşlerdi; bu, yakınlarda bir köy olduğu anlamına geliyordu. Fakat ekin tarlalarını geçeli bir saatten fazla olmasına rağmen hâlâ önlerine bir ev çıkmamıştı. Alacakaranlık gökyüzünü tamamen kaplamıştı, sadece batı taraflarında bir kızıllık kırıntısı görüyorlardı artık.

"Lanet olsun!" dedi filozof Homa Brut. "Sanki bir yerden bir köy çıkacak gibiydi."

Teolog sessiz bir şekilde, etrafa bakınıyordu, sonra piposunu bir daha ağzına aldı ve hep birlikte yollarına devam ettiler.

"Tanrı aşkına!" dedi filozof ve yine durdu. "Hiçbir halt görünmüyor."

"Belki ileride bir köy çıkar," dedi teolog ağzında pipoyla.

Bu arada gece olmuştu. Çok karanlık bir geceydi... Küçük kara bulutlar havayı daha da karatıyordu, nereden bakarsan bak ne bir yıldız ne de ay görmeyi beklemek mümkündü. Öğrenciler yolu kaybettiklerini ve uzun zamandır yolda yürümediklerini fark etti.

Felsefeci ayağıyla yolu kontrol etti ama boşunaydı. Sonunda da birdenbire:

"Yol nerede o zaman?" dedi.

Teolog bir an durakladı, düşündü ve mırıldandı:

"Evet, karanlık bir gece."

Teolog da biraz uzaklaşıp elleriyle yolu yokladı ama tek bulduğu tilki delikleriydi. Her yer, üzerinden sanki hiç kimse geçmemiş gibi görünen bir bozkırla kaplıydı. Yolcular biraz daha ilerlemek için uğraştı ama hep aynı teraneydi. Filozof bağırmayı denedi ama sesi dağılıp kayboluyor ve kesinlikle hiçbir yanıt alamıyordu. Birkaç dakika sonra tek duyulan kurt ulumasına benzer bir sesti.

"Pekâlâ, ne yapacağız?" dedi filozof.

"Ne mi? Kalıp geceyi tarlada geçireceğiz," dedi teolog ve çakmak taşını çıkarıp piposunu tekrar yakmak için elini cebine attı. Ancak felsefeci bunu kabul edemezdi. Zira geceleri koca bir parça somun ekmeği ve dört libre domuz yağını iç etmek gibi bir huyu vardı, ayrıca bu kez midesinde dayanılmaz bir boşluk hissediyordu. Hem her ne kadar neşeli bir mizacı da olsa, kurtlardan biraz korkuyordu.

"Hayır, Halyava, mümkün değil," dedi. "Hiç korunacak bir şey olmadan köpek gibi uzanıp yatmak olur mu? Biraz daha deneyelim. Belki bir ev ve hiç olmazsa geceyi atlatacak kadar içeceğimiz bir içki buluruz."

İçki lafını duyan teolog bir kenara tükürüp dedi ki:

"Tabii, tarlada kalmanın âlemi yok."

Öğrenciler yola devam etti, uzaklardan bir yerden bir havlama duyuldu, bu onları oldukça sevindirdi. Hangi taraftan geldiğine kulak vererek daha canlı bir halde o yöne gittiler, biraz ilerledikten sonra bir ışık gördüler.

"Köy! Şükürler olsun, köy!" dedi filozof.

Tahminleri onu yanıltmamıştı. Az sonra aynı avluda, iki haneli küçük bir köy gördüler. Işıkları yanıyordu. Çitlerin önünde bir düzine erik ağacı göze çarpıyordu. Tahta avlu kapısının arasından baktıklarında içeride yük arabalarının olduğunu gördüler. O sırada yıldızlar da gökyüzünde bir yerlerde görünmeye başlamıştı.

"Bakın kardeşlerim, caymak yok! Ne olursa olsun geceyi burada geçireceğiz!"

Üç delikanlı öğrenci kapıyı vurup bağırdılar:

"Açın!"

Evlerden birinin kapısının gıcırtısı duyuldu, bir dakika sonra da karşılarında üzerinde koyun postundan gocuk olan yaşlı bir kadın belirdi.

"Kim o?" diye bağırdı yaşlı kadın, boğuk boğuk öksürerek.

"Nine, geceyi burada geçirmemize izin ver. Yolumuzu kaybettik. Tarlalarda kalmak boş mide kadar fenadır."

"Siz de kim oluyorsunuz?"

"Zararsız insanlarız: Teolog Halyava, filozof Brut ve hatip Gorobets."

"Olmaz," dedi yaşlı kadın homurdanarak, "içerisi kalabalık, evin her yeri dolu. Nereye alacağım sizi? Hem de boylu poslu, iri insanlarsınız! Böyle siz gibileri de içeri alırsam evim çöker. Filozofları ve teologları bilirim. Böyle ayyaşları içeri alırsanız ev bark kalmaz. Defolun, defolun! Size burada yer yok."

"Acı bize nine! Böyle inançlı insanlar bir hiç uğruna yitip gitsin

mi? Bizi nereye istersen oraya yerleştir. Başka bir şey yapar edersek, ellerimiz kırılsın, Tanrı bilir artık ne olacağını. İşte öyle!"

Yaşlı kadın biraz yumuşamış gibiydi.

"Tamam," dedi. Sanki yüksek sesle düşünüyordu. "Sizi içeri alacağım ama ayrı ayrı yerlere yerleştireceğim. Birlikte yatarsanız içim rahat etmez."

"Sen nasıl istersen, itiraz etmeyiz," diye cevap verdi öğrenciler.

Kapı bir gıcırtıyla açıldı ve avluya girdiler.

Yaşlı kadının arkasından giden felsefeci:

"Nine, ne derler... Tanrı biliyor ya, midem sanki zil çalıyor. Sabahtan beri ağzıma tek bir lokma girmedi."

"Şu istediğine de bak!" dedi yaşlı kadın. "Yok, hiçbir şeyim yok, bugün ocağı yakmadım."

"Bütün bunlar için..." dedi ve "Yarın ne gerekiyorsa öderiz, peşin peşin..." diye devam etti filozof. "Evet..." Daha alçak sesle de lafını şöyle sürdürdü: "Çok beklersin, şeytandan alırsın artık."

"Yürüyün, yürüyün! Size ne veriyorlarsa onunla yetinin. Şeytan ne de kibar beyefendiler getirmiş başıma!"

Yaşlı kadının bu sözleri filozof Homa'nın canını sıktı ancak birden kurutulmuş balık kokusu geldi burnuna. Yanında gelen teoloğun şalvarına baktı ve cebinden çıkan koca bir balık kuyruğunu gördü. Teolog çoktan bir yük arabasından koca bir İsrail sazanını aşırıvermişti. Bunu da bir çıkarı olduğundan değil, alışkanlıktan yapmıştı, cebindeki balığı çoktan unutup aşırılabilecek başka ne var diye etrafa bakıyordu. Kırık bir tekerleği bile gözden kaçırmaya niyeti yoktu. Filozof Homa ise elini sanki kendi cebiymiş gibi arkadaşının cebine attı ve balığı kendi cebine indirdi.

Yaşlı kadın gençleri ayrı ayrı yerlere götürdü. Hatip Tiberiy Gorobets'i kulübeye, teolog Halyava'yı boş bir odaya, filozof Homa'yı da ağıla yerleştirdi.

Bir başına kalan filozof cebindeki balığı bir çırpıda mideye indirdi, ağılın hasır duvarlarını inceledi, ayağıyla diğer ağıldan başını uzatan meraklı bir domuzu iteleyip derin bir uyku çekmek için diğer yana döndü. Birdenbire ağılın alçacık kapısı açıldı ve yaşlı kadın sırtı bükük bir şekilde içeri girdi.

"Ne oldu, nine, bir şey mi lazım?" diye sordu filozof.

Fakat yaşlı kadın kollarını iki yana açmış dosdoğru ona doğru geliyordu.

"Aman!" diye düşündü filozof. "Katiyen olmaz canım benim! Çok yaşlısın!"

Filozof biraz uzaklaştı ama yaşlı kadın oralı olmayıp yine ona doğru yaklaştı.

"Bak, nine!" dedi filozof. "Oruç zamanındayız, ben de bin altın karşılığında bile olsa yasak yemeğe el sürmek istemiyorum."

Yaşlı kadın yine de kollarını açıp hiçbir şey söylemeden filozofu kavrayıverdi.

Filozof korktu, özellikle de yaşlı kadının gözlerinde tuhaf bir parlaklık olduğunu fark ettiğinde irkildi.

"İhtiyar! Ne yapı..? Uzak dur, uzak dur Tanrı aşkına!" diye bağırdı filozof. Ancak yaşlı kadın tek bir kelime etmiyor, kollarıyla onu sarmalıyordu.

Filozof koşmak için ayağa fırladı ancak yaşlı kadın kapının önüne geçip gözlerindeki yanan parıltıyla bir kez daha ona yaklaşmaya başladı.

Filozof yaşlı kadını kollarıyla itmeye çalıştı ancak şaşırtıcı bir şekilde kollarını kaldıramıyor, ayaklarını hareket ettiremiyordu. Birden konuştuğunda sesinin dahi çıkmadığını fark etti: Söyledikleriyle dudakları kıpırdıyordu ama sesi çıkmıyordu. Tek duyduğu kalp atışlarıydı. Yaşlı kadın yaklaşıp kollarını tuttu, başını öne itip kedi gibi hızla sırtına atladı, bir çalı süpürgesiyle yan tarafına vur-

du. Filozof da binek atı gibi sekerek yaşlı kadını taşıdı. Tüm bunlar o kadar hızlı oldu ki filozof güçlükle kendini toparlayıp durmak için elleriyle dizlerini tutmaya çalıştı; fakat ilginçtir ki ayakları onun iradesi dışında hareket edip Çerkez atından daha beter bir hızla sekmeye başladı. Evi arkalarında bıraktıklarında önlerinde dümdüz araziler açıldı. Bir taraflarında da zifiri karanlık bir orman uzanıyordu. O an kendi kendine: "Ah, evet bu bir cadı!" dedi.

Gökyüzünde devrik bir hilal parıldıyordu. Gecenin ürkek ışıltısı şeffaf bir örtü gibi havayı örtüyor, hafifçe yere seriliyordu. Orman, çayırlar, gökyüzü, vadiler... Hepsi gözleri açık bir biçimde uyuyor gibiydi. Tek bir rüzgâr kımıltısı dahi yoktu. Gecenin tazeliği içinde nemli bir sıcaklık vardı. Ağaç ve çalıların gölgeleri kuyruklu yıldız gibi meyilli düzlüklere keskin bir bıçakmışçasına düşüyordu. Filozof Homa Brut, sırtında tuhaf bir süvari ile dörtnala ilerlerken işte böyle bir gece vardı. Kendini çok bezmiş, nahoş hissediyordu, bir yandan da kalbini tatlı bir his dolduruyordu. Başını aşağı eğdi. Ayaklarının dibindeki otlar daha da derinde ve uzakta bitmiş, üzerlerinde de dağlardaki pınarlar gibi berrak su varmış gibi göründü. Sanki berrak, parlak bir denizin dibinde gibiydi otlar. En azından sırtındaki yaşlı kadınla kendisinin yansımasını açıkça görüyordu. Gökyüzünde artık ayın yerini güneş almıştı. Başlarını öne eğmiş mavi çan çiçeklerinin çınlamasını duyuyordu. Sazlıkların arkasından bir denizkızının çıktığını, ışıl ışıl, kıvrak sırtı ve bacaklarının parıldadığını gördü. Her yeri ışıltıyla doluydu ve titrekti. Denizkızı filozofa doğru döndü. Yüzü, parlak, ışıldayan gözleri ve keskin bir şekilde ruha işleyen şarkısıyla ona yaklaşıyordu, artık suyun yüzeyine çıkmıştı. Filozofu sarsan, pırıl pırıl bir gülüşle geri çekildi. Şimdi de sırtı üzerine yattı, belli belirsiz, sırlanmamış porselen gibi mat göğüsleri yumuşak, narin bir yuvarlaklıkla güneşin ışıkları arasından parıldıyordu. Küçük kabarcıklar halindeki su, boncuk gibi

üzerlerine dökülüyordu. Denizkızı suyun içinde olanca titrekliğiyle duruyor ve gülüyordu.

Onu görüyor muydu yoksa görmüyor muydu? Olanlar gerçek miydi, yoksa rüyada mıydı? Neydi bu? Rüzgâr mı, müzik mi? Bir çınlama, çınlama oluyor, sonra bir çarpıntı ve ses yakınlaşıyordu... Dayanılmaz titrek bir ses ruhunu paramparça ediyordu.

"Nedir bu?" diye düşündü filozof Homa Brut, olanca hızıyla ilerlerken yere bakıyordu. Üzerinden şıpır şıpır ter damlıyordu.

İçinde şeytani, tatlı bir his; delici, bunaltıcı, dehşet verici bir haz vardı. Sanki artık kalbi yoktu, korkuyla elini kalbine götürdü. Bitap, şaşkın bir halde bildiği her şeyi, duaları hatırlamaya çalışıyordu. Kötü ruhlara karşı bildiği bütün duaları aklından geçirdi ve birdenbire içinde bir ferahlık hissetti, adımlarının daha sakinleştiğini, sırtındaki cadının da daha güçsüz şekilde tutunduğunu hissetti. Gür otlar bedenine dokunuyordu, artık bir tuhaflık görmüyordu bunda. Ay gökyüzünde parlıyordu.

"Pekâlâ!" diye düşündü içinden Homa ve yüksek sesle dua okumaya başladı. Nihayet yıldırım gibi bir hızla yaşlı kadının altından çıkıverip bu sefer kendisi onun sırtına binmişti. Yaşlı kadın küçük, kesik kesik adımlarla o kadar hızlı koşuyordu ki Homa sırtında güçlükle nefes alıyordu. Toprak ayaklarının altında ışıldıyordu. Tamamen aydınlık olmasa da ay ışığı altında her şey net görülüyordu. Vadiler dümdüzdü ancak hızlı gittikleri için her şey gözünün önünde hızla belirip kayboluyordu. Filozof yol kenarında duran bir odunu alıp var gücüyle yaşlı kadına vurmaya başladı. İhtiyar dehşet verici çığlıklar atıyordu; bu çığlıklar başta sinirli ve tehditkârdı, daha sonra ise daha zayıf, daha hoş, temiz bir hal aldı. Ardından daha da sessizleşti, âdeta küçük gümüş bir çan gibi çınlıyor, içine işliyordu. Ve aklından istemsiz bir düşünce geçti: Bu gerçekten yaşlı bir kadın mıydı? "Ah, daha fazla yapamayacağım," diyen yaşlı kadın bitkin bir halde yere düştü.

Homa ayağa kalktı ve kadının gözlerine baktı: Gün ışıyor ve uzaklarda bir yerlerde Kiev kiliselerinin altın kubbeleri parlıyordu. Önünde de darmadağın olmuş hoş mu hoş örgülü saçları ve uzun, ok gibi kirpikleri olan bir güzel yatıyordu. Çıplak beyaz kollarını bilinçsizce yanlara açmıştı ve gözleri bitkin bir halde inliyordu.

Homa yaprak gibi titriyordu. Kendisine yabancı olan acıma, tuhaf bir heyecan ve çaresizlik tüm ruhunu sarıyordu. Kalbi şiddetli biçimde çarpıyor, içini kaplayan bu tuhaf, yeni hissin ne olduğunu anlayamıyordu. Artık köye dönmek istemiyordu ve yaşadıkları anlaşılmaz olayları düşünerek Kiev'e doğru hızla yol aldı.

Yolda artık öğrenci kalmamıştı: Herkes bir koşula bağlı olarak ya da hiç koşulsuz köylere dağılmıştı. Zira Küçük Rusya köylerinde tek kuruş para ödemeden mantı, peynir, smetana* ve şapka büyüklüğünde çörek yiyebilirdiniz. Öğrencilerin kaldığı büyük, yıkık dökük ev tamamen boştu. Filozof evin hangi köşesine girerse girsin, tavan arasındaki hangi deliği, yarığı kurcalarsa kurcalasın hiçbir yerde tek bir parça domuz yağı ya da hiç olmazsa öğrencilerin her zaman sakladığı buğday ekmeklerinden bir parça dahi bulamadı. Ancak Homa kısa süre sonra açlığını bastırmanın bir yolunu buldu. Islık çalarak birkaç kez pazarda dolaştı, en sondaki sarı başlıklı, kurdele, tüfek saçması ve tekerlek satan dul bir kadına göz kırpıp o gün midesini mantı, tavuk ve daha bir sürü şeyle doldurdu.... Kısacası bir vişne bahçesi arasındaki küçük toprak evin masasında önüne konanları saymak mümkün değildi. Filozof o gün ayrıca bir handa görülmüştü: Peykede oturmuş Yahudi han sahibine herkesin gözü önünde yarım bir altın bırakmıştı. Her zamanki gibi piposunu tüttürüyordu, önünde de bir kadeh vardı. Soğukkanlı, memnun gözlerle gelen gidene bakıyordu. Yaşadıkları tuhaflıklar aklının ucundan bile geçmiyordu artık.

---

* Ekşi krema. *–çn*

Bu arada, evi Kiev'den elli verst uzaklıktaki çok zengin bir yüzbaşının kızının dolaşmak için çıktıktan sonra eve harap olmuş, güçbela, ölmek üzere dönebildiği ve ölmeden önceki son arzusunun, Kiev'deki ruhban okulundan Homa Brut'un ölümünün ardından üç gün dua okuması olduğu söylentisi dolanıyordu ortalıkta. Filozof bunu bizzat okulun papazından öğrenmişti. Papaz, filozofu odasına çağırmış ve ertelemeden yola koyulması adına seçkin bir yüzbaşının onu almaları için birkaç adamla beraber bir araba gönderdiğini söylemişti.

Filozofun kendine açıklayamadığı, ne olduğunu bilmediği bir nedenden dolayı bir ürperti çökmüştü içine. İçindeki kötü his onu fena bir şeyin beklediğini söylüyordu. Nedenini kendi de bilmediği bir şekilde doğrudan gitmeyeceği yanıtını verdi.

"Bak Homa Bey!" dedi papaz (bazı durumlarda kendinden alt konumdakilere karşı çok kibar davranırdı). "Sana kimse gidip gitmeyeceğini sormadı. Sana sadece hızlı davranıp bilmişlik edersen, sırtını taze huş ağacı dallarıyla öyle bir kırbaçlarlar ki banyoya gitmene gerek kalmaz diyorum."*

Filozof yavaşça perçemini kulağının arkasına atıp tek kelime etmeden ilk fırsatta topuklamayı umarak dışarı çıktı. Düşünceli düşünceli kavak ağaçlarıyla dolu bahçeye çıkmak üzere büyük merdivenlerden inerken papazın kâhyası ve yüzbaşının gönderdiği adamlardan birine talimatlar verdiğini duyup bir an durdu.

"Beye arpa ve yumurtalar için teşekkürler," dedi papaz. "Bahsettiği kitaplar hazır olur olmaz derhal yollayacağımı söyle. Kâtiplere kopyalamaları için talimat verdim bile. Bir de unutma canım, onların köyde iyi balıklar yetişiyor, özellikle de mersin balığı... Fırsat olduğunda göndersin lütfen. Burada pazardakiler hem kötü hem

* Rus geleneksel banyolarında huş ağacı yaprakları ve dallarıyla sırta vurularak kirlerin çıkarılması âdetine gönderme yapılıyor. *—çn*

de pahalı. Yavtuh sen de gençlere birer kadeh içki ver. Filozofu da bağla, yoksa kaçar gider."

"Bak şu köpoğluna!" diye düşündü filozof, "anladı kaçacağımı leylek bacaklı züppe!"

Aşağı indi ve bir araba gördü, bunu başta tekerlekli tahıl ambarı sanmıştı. Fakat aslında gördüğü içinde tuğlaların pişirildiği fırın kadar derindi de. Bu Yahudilerin cümbür cemaat mallarıyla birlikte sıkışıp kentin neresinde olursa olsun bir panayır duyduklarında gittikleri Krakov tipi bir arabaydı. Filozof Homa'yı iri yapılı ve güçlü kuvvetli altı Kazak bekliyordu, yaşları biraz geçkindi. Üzerlerindeki ince çuhadan yapılmış püsküllü setreleri oldukça önemli ve zengin bir beyleri olduğunu gösteriyordu. Küçük yara izlerinden de bir zamanlar bir savaşa girdikleri, yaman oldukları anlaşılıyordu.

"Ne yapayım! Bir şeyin olacağı varsa olur!" diye düşündü filozof kendi kendine, Kazaklara dönüp yüksek dedi ki:

"Merhaba, kardeşlerim!"

"Bin yaşa filozof bey!" diye cevap verdi Kazaklardan bazıları.

"Sizinle mi oturmam gerekiyor?" dedi. Arabaya çıkarken, "Yaman arabaymış!" diye devam etti. "Çalgıcı tutsan içinde dans bile edersin!"

"Evet, büyük arabadır," dedi Kazaklardan biri, başında handa bıraktığı şapkasının yerine bir bez barçası bağlı olan arabacının yanındaki boşluğa otururken. Diğer beşi de filozofla birlikte arabanın içine girip şehirden aldıkları türlü türlü malla dolu çuvalların üzerine yerleştiler.

"Merak ettim de bu araba malla, söz gelimi tuz veya demir çivilerle doldurulsa kaç at gerekir?" diye sordu filozof.

"Evet," dedi ön tarafta oturan Kazak ve bir an susup. "Bayağı çok at gerekir," diye devam etti. Verdiği bu tatmin edici cevaptan sonra da tüm yol boyunca susma hakkı gördü kendinde.

Filozofsa bu yüzbaşının kim olduğu, nasıl biri olduğu, eve böyle garip bir şekilde dönen kızına neler olduğu, ölmek üzereyken hikâyenin nasıl kendine bağlandığı, evlerinin nasıl olduğu ve neler yaptıkları gibi ayrıntıları öğrenmeyi çok istiyordu. Kazaklara dönüp bunlarla ilgili sorular soruyordu ancak görünüşe göre onlar da birer filozoftu, tüm bunlara yanıt vermiyor, sessiz bir şekilde çuvalların üzerinde uzanırken pipolarını tüttürüyorlardı. O sırada içlerinden biri arabayı sürene dönüp, "Overko, bak sen yaşlı ahmağın tekisin, Çuhraylovskiy yolu üzerindeki hana yaklaşınca, uyursak beni de diğerlerini de kaldır," talimatını verdi. Ondan sonra da horul horul uyudu. Bu arada bu isteği son derece lüzumsuzdu zira koca araba Çuhraylovskiy yolu üzerindeki hana yaklaşırken hepsi hep bir ağızdan "Dur!" diye bağırdı. Ayrıca Overko'nun atları da bu duruma o kadar alışkındı ki yolda karşılarına çıkan her hanın önünde kendi kendilerine duruyorlardı. Sıcak mı sıcak bir temmuz günü olmasına rağmen hepsi arabadan çıkıp Yahudi han sahibinin bu eski müdavimlerini memnuniyetle karşıladığı basık ve izbe odaya yöneldi. Hancı da elbisesinin altından birkaç domuz sucuğu çıkarıp masaya koydu, koyar koymaz da Talmud'da* yasaklanan yiyeceğe arkasını döndü. Herkes masanın etrafında toplandı. Önlerine topraktan bardaklar geldi. Filozof Homa'nın da bu toplu ziyarete katılması gerekiyordu. Küçük Rusyalılar birazcık keyiflendi mi muhakkak ya birbirlerini öpmeye ya da ağlaşmaya başladığından ortalıkta bir anda öpücükler uçuşmaya başlamıştı: "Gel de bir öpeyim Spirid, gel de bir sarılayım sana Doroş."

Diğerlerinden daha yaşlıca olan, kır bıyıklı Kazak, elini yanağına koyup şu dünyada anasız babasız tek başına kaldı diye hüngür hüngür ağlamaya başladı. Bir öteki de çok aklı başındaydı, mütemadiyen onu "Ağlama, Tanrı aşkına ağlama! Ne var şimdi.. Neyin

---

* Yahudilere dinin kanunlarının anlatıldığı metin. *–çn*

nasıl olacağını Tanrı bilir!" diye teselli ediyordu. Adı Doroş olanı da bir merak sarmıştı. Filozof Homa'ya dönmüş, durmadan soru soruyordu:

"Merak ettim de sizin okulda ne öğretiyorlar: Vaizlerin kilisede okuduklarını mı, başka bir şey mi?"

Aklı başında olan yayvan dedi ki:

"Soru sorup durma, neyse ne. Her şeyin en iyisini Tanrı bilir, o her şeyi bilir."

"Hayır, o kitaplarda ne yazıyor," dedi Doroş, "öğrenmek istiyorum. Belki vaizin okuduğundan tamamen farklı bir şey vardır."

"Ah, Tanrım, Tanrım!" dedi muhterem akıl hocası.

"Ne gerek var bunları konuşmaya? Tanrı'nın istediği olur. O nasıl takdir ettiyse öyledir, artık değiştirilemez."

"Ne yazıyor, her şeyi öğrenmek istiyorum. Ben de okula gideceğim, Tanrım, gideceğim! Ne yani, öğrenemeyeceğimi mi düşünüyorsun? Her şeyi öğrenirim ben, her şeyi!"

"Ah, Tanrım, Tanrım!" dedi ağlayan yaşlı Kazak'ı teselli eden Kazak ve başını masaya koydu. Zira artık kafasını kaldıracak gücü kalmamıştı.

Diğer Kazaklar da o sırada beyleri ve ayın ışığının nereden geldiği hakkında konuşuyordu.

Kazaklarının kafalarının ne hale geldiğini fark eden Homa durumdan faydalanıp kaçmaya karar verdi. Kır bıyıklı, anası ve babası için dertlenen Kazak'a dönüp dedi ki:

"Bey baba, ne diye ağlıyorsun... Ben de yetimim. Bırakın beni gideyim. Ben sizin neyinize lazımım!"

Aralarından bazıları şöyle dedi:

"Bırak gitsin. Bak o da yetim. Nereye gidiyorsa gitsin."

"Tanrım, ey Tanrım!" dedi kır bıyıklıyı teselli eden başını kaldırıp. "Bırakın, nereye giderse gitsin!"

Kazaklar artık filozofu boş bir araziye bırakmak istiyorlardı fakat meraklı olan onlara mâni olup şöyle dedi:

"İlişmeyin. Onunla okulla ilgili konuşmak istiyorum. Ben de okula gideceğim..."

Ne var ki filozofun firar etmesi pek mümkün değildi zira masadan kalkmaya yeltendiğinde bacakları sanki taş kesmişti. Gözüne de bir sürü kapı görünüyordu, hangisinin odanın gerçek kapısı olduğunu bulması zordu.

Artık yola devam etmeleri gerektiği ancak akşam olduğunda akıllarına gelmişti. Arabaya binip yola koyuldular, atlar önlerinde ilerlerken mânâsı ve sözleri ne olduğu anlaşılmayan bir şarkı tutturdular. Gecenin büyük kısmını atlatmışlardı, ezbere bildikleri yolu sürekli karıştırmışlardı. Nihayet yüksek bir tepeyi açıp düzlüğe indiler. Filozof önünde uzanan bir kazık duvar ya da alçak ağaçlardan yapılmış bir çit örgü gördü, artlarında da evlerin çatıları görülüyordu. Bu yüzbaşına ait büyük bir köydü. Saat gece yarısını çoktan geçmişti. Hava kararmıştı, gökyüzünde küçük küçük yıldızlar parlıyordu. Tek bir evin bile ışığı yanmıyordu. Bir köpeğin havlaması eşliğinde köyün içine doğru ilerlediler. İki tarafta da saman çatılı kulübeler ve küçük evler vardı. Köyün girişinin tam karşısında kalan ev diğerlerinden büyüktü, görünüşe göre yüzbaşının eviydi. Araba ufak bir kulübenin önünde durdu, Kazaklar uyumak için yola koyuldu. Filozof ise beyin evinin etrafında ne var ne yok biraz bakınmak istiyordu ancak gözlerini ne kadar diktiyse de hiçbir şeyi net olarak göremedi. Ev gözüne ayı gibi, borular da okulun papazı gibi görünüyordu. Kendi kendine "Boş ver" dercesine bir elini savurup yatmaya gitti.

Uyandığında bütün evde bir telaşe vardı: Gece yüzbaşının kızı ölmüştü. Uşaklar bir o yana bir bu yana koşuşturuyordu. Birkaç yaşlı kadın da ağlıyordu. Meraklı bir kalabalık çitlerin aralarından

bir şey görmek umuduyla yüzbaşının evinin avlusuna bakıyordu.

Filozof da o boşluktan yararlanıp gece göremediği yerlere bakınıyordu. Beyin evi alçak, küçük bir evdi, tıpkı Küçük Rusya'da eskiden olduğu gibiydi. Üzeri de samanla kaplıydı. Küçük, sivri ve yüksek alınlığında yukarı dikilmiş bir göz gibi görünen ufak bir penceresi vardı, üzerinde mavi ve sarı çiçeklerle kırmızı hilaller vardı. Alınlık meşe sütunlarla sabitlenmişti, üst tarafları oval, alt tarafı da altıgen biçimliydi, üzerleri oymalıydı. Alınlığın altında iki tarafında da peykelerin bulunduğu küçük bir sundurma vardı. Evin kenarlarındaki sundurmalar da yine aynı sütunluydu. Önünde de yaprakları kımıldanan ehrami bir armut ağacı vardı. Avlunun ortasında da iki sıra halinde eve giden geniş bir sokak gibi görünen ambarlar vardı. Ambarların arkasında, çıkış kapılarının tam yakınında da karşılıklı üçgen biçiminde iki mahzen bulunuyordu, çatıları yine samandandı. İkisinin de üçgen duvarlarında üzerlerinde farklı resimler çizilmiş alçacık birer kapı vardı. Birinin kapısında bir fıçı üzerinde oturan, başının üzerinde de "Hepsini içeceğim" yazılı bir bardak; diğer kapıda da bir matara, etrafında içki şişeleri, daha güzeli, ayaklarını yukarı dikmiş bir at, çubuk ve tefler ile "Şarap, Kazakların neşesidir" yazısı vardı. Ambarlardan birinin çatısındaki penceresinden de koca bir davul ve pirinç trompetler görünüyordu. Kapısında da iki top duruyordu. Tüm bunlardan beyin eğlenmeyi sevdiği ve etrafı sık sık şenlik gürültüsünün doldurduğu anlaşılıyordu. Kapının ardında da iki yel değirmeni vardı. Evin arkası ise bahçelerle doluydu. Ağaçların tepelerinin arasından yalnızca köydeki evlerin yeşillikler arasında gizlenmiş bacalarının is tutmuş şapkaları görünüyordu. Köy, bir dağın geniş ve düzlük bir kenarına kurulmuştu. Kuzeydeyse sarp bir dağ her yeri kapatmıştı, eteği ta avluya kadar uzanıyordu. Dağa aşağıdan baktığında daha bir dik görünüyordu, ucunda ise dağınık bir şekilde cılız çalılar göze çarpıyordu, göğün

ışığında simsiyah görünüyorlardı. Dağın çıplak, kuru görüntüsü bir hüzün veriyordu. Üzeri yağmur yarıkları ve çatlaklarla doluydu. Dik yamacında farklı yerlerde iki ev vardı. Birinin üzerinden kökleri küçük direkler ve toprakla desteklenmiş büyük bir elma ağacının dalları uzanıyordu. Ağaçtaki elmalar rüzgârla düşüyor, beyin avlusuna kadar geliyordu. Tepesindense dağın her yanını çeviren, köyün içindeki avlunun önünden geçen bir yol vardı. Filozof dağın ne kadar dik olduğunu görünce dünkü yolculuğu hatırlayıp beyin çok akıllı atları olduğuna kanaat getirdi; ya da bu yoldan sarhoş sarhoş, koca bir araba ve içinde yüklerle tepe taklak uçmamayı beceren Kazakların kafaları bayağı sağlamdı. Avludaki en yüksek yere çıktı ve arkasını dönüp diğer tarafa bakmaya başladı. Burada tamamen başka bir manzara vardı. Köy hafif bir yamacın üzerinde düzlüğe doğru uzanıyordu. Uçsuz bucaksız çayırlar uzaklara kadar gidiyordu, çayırlardaki capcanlı yeşilliklerin rengi uzaklaştıkça koyulaşıyor, yirmi verstten ötede olmalarına rağmen karşı köydeki sıra sıra evlerin mavileri uzaktan uzağa görülüyordu. Çayırların sağ tarafında da dağlar uzanıyordu, Dinyeper Nehri ise belli belirsiz bir şerit gibi uzaktan parıldıyor, kararıyordu.

"Ah, ne de güzel bir yer!" dedi filozof. "Burada yaşamak, Dinyeper'de göletlerde balık tutmak, tüfekle ya da tuzakla küçük toy kuşu, tavşan avlamak vardı! Hem çayırlarda da bir sürü büyük toy kuşu vardır. Meyve kurutulup kentte bir dolu satılır, dahası mı, votka yapılır. Zira meyveden yapılan votka başka hiçbir içkiyle kıyaslanamaz. Ama buradan nasıl kaçacağımı düşünmeme bir mâni de yok."

Çitin ardında yabani otların kapladığı küçük bir patika gördü. İstemsizce önce sadece biraz dolaşmak için, sonra da evlerin arasından sessizce çayırlara doğru sıvışmak için patikaya basar basmaz, omzunda çok güçlü bir el hissetti.

Arkasındaki dün anası ve babasının ölümü ile yalnızlığı için acı acı ağlayan yaşlı Kazak'ın ta kendisiydi.

"Bu köyden kaçmayı boşuna düşünüyorsun, filozof beyl" dedi. "Buradan kaçılamaz, yolları yürüyerek gidilmez. En iyisi beye git, epeydir odasında bekliyor seni." Filozof, "Gidelim, pekâlâ. Memnuniyetle," dedi ve Kazak'ın arkasından gitti.

Yüzbaşı yaşını almış, kır bıyıklı biriydi, iç karartıcı bir üzüntü vardı yüzünde, başını ellerinin arasına almış odasındaki masasının başında oturuyordu. Yaşı elli civarındaydı fakat yüzündeki derin üzüntü ve benzinin sarılığı ile kuruluğu ruhunun çöktüğünü, birdenbire, bir anda yıkıldığını, önceki şen, gürültülü hayatının sonsuza dek kaybolduğunu gösteriyordu. Homa ve yaşlı Kazak içeri girdiğinde bir elini indirip karşısındakilerin eğilerek verdiği selama başını hafifçe eğerek yanıt verdi.

Homa ve Kazak saygılı bir biçimde kapının önünde duruyordu.

"Sen kimsin, nerelerdensin, kimin nesisin, iyi adam?" dedi yüzbaşı, sesinde ne şefkat ne de bir sertlik vardı.

"Ruhban okulundan, filozof Homa Brut'um ben."

"Baban kimdir?"

"Bilmiyorum, soylu beyim."

"Peki ya annen?"

"Annemi de bilmiyorum. Mantıklı düşürsek, elbette bir annem vardı fakat Tanrı biliyor ya, kimdir, neredendir, ne zaman hayattaydı, bilmiyorum."

Yüzbaşı sustu, bir şeyler düşündüğü anlaşılıyordu.

"Kızımla nasıl tanıştınız?"

"Hiç tanışmadım, soylu beyim, Tanrı biliyor, tanışmadım. Genç kızlarla ömrüm boyu hiç işim olmadı. Kör olsunlar, ağzımdan kötü bir laf çıkmasın şimdi."

"Peki neden başkası değil de özellikle senin dua okumanı istedi?"

Filozof, omuzlarını kaldırdı:

"Nedenini Tanrı bilir. Hem bilirsiniz, Tanrı bazen en okumuş insanların bile akıl erdiremediği şeyler ister, hem derler ya: 'Tanrı'nın dediği olur.'"

"Yalan söylemiyorsun değil mi, filozof bey?"

"Yalan söylüyorsam şuracıkta üzerime yıldırım düşsün."

"Ah bir dakikacık daha yaşasaydın," dedi yüzbaşı üzüntüyle... "O zaman her şeyi öğrenirdim. 'Benim için başka kimse dua okumasın, Kiev ruhban okuluna gitsinler, öğrenci Homa Brut'u getirsinler. Günahkâr ruhum için üç gece dua okusun, o biliyor...' dedi. Ama neyi biliyor, duyamadım, güzel kızım sadece bunları deyip öldü. Sen iyi birisin, belli ki mübarek yaşamından, hayırlı işler yaptığın biliniyor, belki de bir yerlerden duymuştur seni."

"Kimi, beni mi?" diye sordu filozof şaşkınlıkla. "Ben ve mübarek bir yaşam?" dedi yüzbaşının gözlerinin içine bakarak. "Tanrı sizinle olsun, beyim. Ne diyorsunuz siz, söylemesi ayıp ama, kutsal perşembe günü ekmekçi kadına gittim ben."

"Peki, doğru ama boşuna böyle istemedi. Bugünden itibaren işine koyulman gerek."

"Hürmetlerinize söylemem gerek... kitabı bilen herkes pekâlâ yapabilir bunu. Bir yardımcı papaz, en kötüsü, bir vaiz bile yeterdi. Bunlar iş bilir insanlar, tüm bunların nasıl yapılacağını bilir fakat ben... Evet sesim fena değildir lakin kendim... Ne olduğumu şeytan bilir artık. İşe yaramazın tekiyim ben."

"Sen nasıl uygun görürsen ama ben güzel kızımın bana dediğini her şeyi hiç düşünmeden yerine getireceğim. Bugünden itibaren başlayıp gerektiği gibi duasını okursan, seni ödüllendiririm; aksi takdirde... ki şeytana bile beni kızdırmamasını tavsiye ederim."

Yüzbaşı bu son sözlerini öyle sert söylemişti ki filozof ne demek istediğini anlamıştı.

"Gel peşimden," dedi yüzbaşı.

İç sundurmaya çıktılar. Yüzbaşı çıktıkları odanın karşısındaki diğer odanın kapısını açtı. Filozof sümkürmek için bir anlığına durdu ve istemsizce gelen bir korkuyla ayağını eşikten attı. Zeminin tamamı Çin işi kırmızı kumaşla kaplıydı. Bir köşede ikonaların altındaki yüksek bir masada, mavi kadifeden, altın rengi püsküllü saçaklı bir battaniyenin üzerinde ölen kızın cesedi duruyordu. Cesedin baş ve ayak ucunda kartopu çiçeği biçimindeki uzun mumlar gün ışığında kaybolan donuk bir ışık veriyordu. Homa, arkası dönük halde, başucunda oturan kederli babası yüzünden kızının yüzünü göremiyordu. Duyduğu şu sözler onu şaşırtmıştı:

"Benim canım kızım, hayatının baharında, vaktini doldurmadan bu dünyadan göçüp de beni acı, keder içinde bıraktığına üzülmüyorum. Canım benim, senin ölümüne sebep olan gaddar düşmanımın kim olduğunu bilmediğime üzülüyorum. Seni üzeni yahut hakkında tek kötü söz edeni bir bilsem, Tanrı şahidim olsun bir daha çocuklarının yüzünü göremezdi; benim gibi ihtiyar biriyse ne anasını ne de babasını görürdü bir daha; eğer ki gençse de cesedini dağda bayırda kurda kuşa yem ederdim. Fakat ne acıdır ki benim aynısafa çiçeğim, bıldırcınım, gün ışığım... Ben bundan sonra ömrümü bu ihtiyar gözlerimden dökülen meczup yaşları silerek neşeden yoksun yaşarken, düşmanım keyif çatıp gizli gizli bu perişan ihtiyarla alay edecek."

Yüzbaşı bir an duraksadı, bu duraksamanın nedeni sel olan gözyaşlarıyla birlikte iyice coşan kederiydi.

Gördüğü tesellisiz bu acı karşısında filozof da duygulanmıştı. Sesini biraz olsun düzeltmek umuduyla öksürüp boğazından kuru bir hırıltı çıkardı.

Yüzbaşı arkasını dönüp filozofa kızın cesedinin başucuna, üzerinde birkaç kitabın bulunduğu küçük bir kürsünün önündeki yere geçmesini işaret etti.

"Üç geceyi nasıl olsa atlatırım," diye düşündü filozof. "Hem de yüzbaşı bunun için cebimi saf altınlarla dolduracak."

Kıza yaklaştı, boğazını bir daha temizledi ve etrafına aldırış etmeden, kızın yüzüne de bakmadan dua okumaya başladı. Ortalığı derin bir sessizlik aldı. O sırada yüzbaşının gitmiş olduğunu fark etti. Başını mevtaya bakmak için hafifçe çevirmişti ki...

İliklerine kadar bir titreme aldı filozofu: Önünde bir zamanlar bu dünyadan geçen bir güzellik yatıyordu. Daha önce hiç bu kadar düzgün ve uyumlu yüz hatları olan böylesine güzel bir kız görmemişti sanki. Yaşıyor gibiydi. Âdeta kar gibi beyaz, güzel mi güzel, gümüş kadar narin alnında bir düşünce vardı sanki; kaşları güneşli bir günün akşamıydı âdeta, incecik ve düzgündü, kapalı gözlerinin üzerinde gururla dikilmişti... Kirpikleriyse en gizli saklı duyguların ateşiyle yanan yanakları üzerine birer ok gibi düşüyordu. Yakut rengi dudakları da hafifçe gülümsemeye hazırdı sanki... Fakat tüm bunlarda içine korkunç bir şekilde işleyen bir şey vardı. Neşeli ve coşkun bir hengâmedeki bir kalabalığın arasında, biri çıkıp da birdenbire ezilmiş insanlar için şarkı patlatmış gibi, içinin acıyla sızlamaya başladığını hissediyordu. Yakut rengi dudaklarına sanki kan gelmeye başladı kızın. Yüzünde de aniden tanıdık bir korkunçluk belirdi.

"Cadı!" diye bağırdı filozof kendine ait olmayan bir sesle, gözlerini başka tarafa çevirdi, beti benzi attı ve bildiği duaları okumaya başladı.

Öldürdüğü cadıydı bu.

Gün battığında mevtayı kiliseye götürdüler. Filozof da matemlere özgü siyah tabuta omuz verdi, omzunda buz gibi soğuk bir şeyin varlığını hissediyordu. Yüzbaşı da önden gidiyordu, eli kızının daracık evinin sağ tarafındaydı. Ahşap, kara ve yosun tutmuş üç kubbeli kilise köyün neredeyse öbür ucunda, kederli bir havayla duruyordu. Hemen her ikonanın önüne mumlar koyulmuştu. Tabutu tam alta-

rın karşısına, orta yere koydular. Yaşlı yüzbaşı mevtayı bir kez daha öptü, yere eğildi, filozofu iyice yedirip içirmeleri ve akşam yemeğinden sonra onu yeniden kiliseye getirmeleri için talimat verip tabutu taşıyanlarla birlikte gitti. Tüm taşıyıcılar ardından mutfağa gitti ve Küçük Rusyalıların bir ölü gördüklerinde âdet gereği yaptıkları gibi, ellerini ocağa tuttular. O sırada hissetmeye başladığı açlığı, filozofa birkaç dakikalığına ölü kızı unutturdu. Biraz sonra avludaki herkes yavaş yavaş mutfağa doluşmaya başladı. Yüzbaşının mutfağı, kemik ve artıklar için kapının önünde kuyruk sallayan köpekler de dahil, avludaki herkesin girdiği bir kulüptü âdeta. Kim nereye, ne için giderse gitsin, bir dakikalığına peykede oturup dinlenmek ve pipo tüttürmek için mutfağa uğruyordu. Evde yaşayan ve Kazak setreleriyle caka satan tüm bekârlar hemen her günü peykede, peykenin altında, sobanın üzerinde, kısacası mümkün olan her yerde uzanarak geçiriyordu. Bu arada herkes mutfakta ya şapkasını ya başıboş köpekler için kullandıkları kamçılarını ya da buna benzer şeylerini unutuyordu. Mutfağın en kalabalık olduğu zaman da atları ahıra sokmayı beceren at çobanıyla, inekleri sağılmaya bırakan sığır çobanının, yani gün içinde görmek mümkün olmayan herkesin geldiği akşam yemeğiydi. Yemek sırasında ne söylendiği anlaşılmayan bir sohbete koyulurlardı.

Her şeyden konuşurlardı: Kim yeni şalvar diktirmiş, yerin altında ne varmış, kim kurt görmüş anlatılırdı. Aralarında Küçük Rusyalılar arasında sıkça rastlandığı gibi birçok nüktedan da bulunurdu.

Filozof mutfağın kapısının önünde açık havada oturanların oluşturduğu genişçe çembere katıldı. Az sonra elinde sıcak mantı dolu bir kapla kırmızı başörtülü ihtiyar bir kadın görüldü eşikte ve kabı yemek bekleyenlerin önüne koydu. Her biri ceplerinden kendi tahta kaşığını, olmayanlar da tahta birer çubuk çıkarırdı. Ağızları biraz daha yavaş hareket eder olduğunda ve kalabalığın kurt gibi

açlığı biraz yatıştığında, birçoğu konuşmaya başlardı. Doğal olarak ölen kızdan da açılmıştı laf. Deri kol askısına çubuğu için bir sürü düğme ve bakır plaka takmış olan genç bir çoban:

"Arkasından kötü konuşmuş olmayayım ama beyin kızının şeytanla münasebeti olduğu doğru mu?"

"Kim, beyin kızı mı?" diye sordu filozofun daha önce tanıştığı Doroş. "He ya, tam bir cadıydı, yemin ederim cadıydı!"

"Yeter, yeter Doroş!" dedi yolda arkadaşını teselli etmeye çalışan. "Bizi alâkadar etmez, Tanrı onunla olsun. Bunda gevezelik edecek bir şey yok."

Fakat Doroş'un susmaya niyeti yoktu. Bu arada az önce kilerciyle birlikle gerekli bir iş için mahzene inmiş, iki-üç fıçı önünde eğildikten sonra son derece neşeli bir şekilde dışarıya çıkmış ve aralıksız konuşmaya başlamıştı.

"Ne istiyorsun, susmamı mı?" diye sordu. "Benim sırtıma binip gezdi, Tanrı şahit, gezdi!"

"Ne diyorsun, ihtiyar?" dedi düğmeli genç çoban. "Birinin cadı olduğunu nereden anlarsın?"

"Anlayamazsın ki," dedi Doroş. "Anlamanın imkânı yok; bildiğin tüm duaları okusan bile anlayamazsın."

"Anlarsın, anlarsın Doroş, öyle deme," dedi teselli veren Kazak. "Tanrı herkese ayrı bir özellik vermiş, boşuna değil. İlimden anlayanların dediğine göre, cadıların kuyruğu varmış."

"Kocakarılar da cadı olur," dedi kır bıyıklı Kazak.

"Ah, siz çok iyisinizdir!" dedi yaşlı kadın. O sırada boşalan kaba yeniden mantı döktü. "Tam bir şişko domuzsunuz."

Adı Yavtuh fakat lakabı Kovtun olan ihtiyar Kazak'ın yüzünde yaşlı kadını kızdırdığını görünce memnuniyet dolu bir gülümseme belirdi. Sığır çobanı da karşı karşıya durmuş iki öküz aynı anda böğürmüş gibi gür bir kahkaha attı.

Aralarındaki konuşma filozofta yüzbaşının ölen kızına neler olduğunu öğrenmek konusunda karşı konulamaz bir merak uyandırmıştı. Konuyu yine aynı yere getirmek için yanında oturan Kazak'a dönüp şöyle dedi:

"Yemeğinin başında oturmuş bunca millet neden beyin kızının cadı olduğunu düşünüyor? Birine zarar mı verdi ya da musibet mi oldu?"

"Yapmadığı kalmadı," dedi kürek suratlı biri.

"Av köpeklerine bakan Mikita'ya olanları kim unuttu ki ya da öbürüne..."

"Ne olmuş Mikita'ya?" diye sordu filozof.

"Durun da Mikita'yı anlatayım," dedi Doroş.

"Mikita'yı ben anlatacağım," dedi at çobanı. "O benim vaftiz babamdı."

"Mikita'yı ben anlatacağım," dedi Spirid de. Kalabalık:

"Bırakın, bırakın Spirid anlatsın!" dedi.

Spirid başladı:

"Sen, Homa Bey, Mikita'yı tanımazsın. Öyle nadide bir insandı ki! Köpekler onu hep öz babası gibi bilirdi. Şu benden sonra üçüncü sırada oturan bakıcı Mikola, onun tırnağı olamaz. O da işini bilir ama onun yanında bir çerçöp, bulaşık suyu gibi kalır."

"Ne de güzel anlatıyorsun!" dedi Doroş onaylarcasına başını sallayarak.

Sripid devam etti:

"Şu enfiyeyi çekene kadar, o tavşanı görürdü. Bazen ıslık çalıp, 'Razboy! Bıstraya!' diye bağırırdı, kendi de at sırtında var gücüyle giderdi. Kim hızlı, kim kimin; köpekler mi onun, o mu köpeklerin arkasından gidiyor, söyleyebilmenin imkânı yoktu. Bir şişe içkiyi bir dikişte içiverirdi, şişe sanki hiç dolu değilmiş gibi oluverirdi. Çok iyi bakıcıydı! Lakin son zamanlarda gözü hep beyin kızının üstündey-

di. Ya abayı yakmıştı ya da kız ona büyü yapmıştı, adam yitip gitti, nasıl alçaldı, bambaşka birine dönüştü, şeytan biliyor: Of, anlatması bile ayıp."

"Pekâlâ," dedi Doroş.

"Kız ona bakar bakmaz atın gemlerini elinden düşürüverir, Razboy'a Brovka der, tökezler, ne yaptığını bilmezdi. Bir keresinde o atları temizlerken kız ahıra gelmiş. Mikita'ya, 'Ayağımı üzerine koyayım,' demiş. Bizim aptal bundan memnun olup, 'Sadece ayağını koyma, sen kendin sırtıma bin,' demiş. Sonra da kız ayağını kaldırdığında Mikita onun dolgun, beyaz bacağını gördüğü gibi aklı başından gitmiş. Sırtını eğip hanımın bacaklarını kavramış ve çayırlarda at gibi seke seke koşmuş, nerelere gittiğini de anlatamıyordu. Geldiğinde neredeyse ölecek gibiydi, o günden sonra kuruyup kaldı, padavra gibiydi. Ahıra gittiğimizde, Mikita yerine bir öbek kül ve boş bir kova vardı. Yanıp kül olmuştu, kendi kendine yanmıştı. Böyleydi işte, onun gibi köpek bakıcısı dünyada bulunmaz."

Spirid hikâyesini bitirdiğinde her taraftan Mikita hakkında methiyeler düzülmeye başlandı.

Doroş, Homa'ya dönüp sordu:

"Şepçiha'ya neler oldu duydun mu peki?"

"Hayır."

"Ah, görünüşe göre size o kadar da akıl verici şeyleri öğretmiyorlar. Dinle bak! Bizim köyde Şeptun diye bir Kazak var. İyi bir Kazak'tır. Arada bir hiç gerek yokken hırsızlık yapmayı ve yalan söylemeyi sever fakat iyidir. Evi buradan çok da uzakta değil. Tam da bizim bu akşam oturduğumuz saatlerde Şeptun karısıyla yemeğini yemiş, yatmaya gitmiş. Hava da güzelmiş, Şepçiha dışarıda, Şeptun da evde peykede yatmış; ya da hayır Şepçiha evde peykede, Şeptun dışarıda..."

"Peykeye değil, yere yatmış Şepçiha," dedi eli çenesinde, kapının eşiğinde dikilen ihtiyar kadın.

Doroş yaşlı kadına baktı, daha sonra yere baktı, sonra bir daha ona baktı ve bir an susup dedi ki:

"Şimdi herkesin önünde donunu aşağı indiriverirsem iyi olmaz."

Bu uyarı işe yaramıştı. Yaşlı kadın susup bir daha lafa girmemişti.

Doroş devam etti:

"Evin ortasında asılı beşikte de bir yaşındaki bebekleri yatıyormuş, kız mı erkek mi bilmiyorum. Şepçiha yatarken köpeğin kapıyı tırmaladığını duymuş, öyle bir havlıyormuş ki evde durulacak gibi değilmiş. Korkmuş çünkü kadın kısmı aptaldır. Gece vakti kapının ardından dilini çıkarsan ödü kopar. Ama gideyim, şu lanet köpeğin kafasına bir tane vurayım da belki susar diye düşünmüş. Ocağın maşasını alıp kapıyı açmaya gitmiş. Kapıyı azcık araladığı gibi köpek bacaklarının arasından geçip doğru bebeğin beşiğine gitmiş. Şepçiha artık bunun köpek değil beyin kızı olduğunu fark etmiş. Bildiği hanım olsa yine iyi; küçük hanımın her yeri maviymiş, gözleri kömür gibi yanıyormuş. Bebeği kaptığı gibi boğazını ısırmış ve kanını içmeye başlamış. Şepçiha da ne yapsın, 'Şeytan!' diye bağıra bağıra evden kaçmaya çalışmış. Bir de bakmış, avlunun dış kapıları kilitli. Daha sonra tavan arasına gitmiş, titreye titreye oturmuş aptal kadın. Sonra da kızın tavan arasına doğru geldiğini görmüş, kız aptal kadına doğru atılıp onu ısırmaya başlamış. Şeptun ancak sabah olduğunda her yeri ısırıklarla dolu, mosmor haldeki karısını oradan çıkarabilmiş. Ertesi gün de ölmüş aptal kadın. Böyle kaderler, taksiratlar da var. Beyin kanından da olsa cadıysa cadıdır."

Hikâyeden sonra Doroş halinden memnun bir şekilde etrafa bakındı ve tütün doldurmak için parmağını çubuğunun içine soktu. Cadı ile ilgili hikâyeler bitmek bilmiyordu. Herkes sırayla bir şeyler anlatmak istiyordu. Cadı kimisine kuru saman yığını halinde görü-

nüp evinin kapısına dayanmış; kimisinin şapkasını ya da çubuğunu çalmıştı; köydeki bir sürü kızın saç örgüsünü kesmiş; bazılarının da oluk oluk kanını içmişti.

Nihayet herkes kendine gelip fazla gevezelik ettiklerinin farkına varmıştı zira iyice gece olmuştu. Herkes yatacakları yerlere dağılmaya başlamıştı. Ya mutfakta ya tahıl ambarlarında ya da avlunun ortasında yatacaklardı.

"Homa Bey, artık senin mevtanın yanına gitme vaktin geldi," dedi kır bıyıklı Kazak filozofa dönerek. Spirid ve Doroş da aralarında, dördü birlikte önlerine çıkan bir sürü köpeğe kamçılarıyla vura vura kilisenin yolunu tuttular. Öfkelenen köpekler kamçıların değneklerini ısırıyorlardı.

Filozof sağlam bir kadeh içkiyle kendini rahatlatmaya çalıştıysa da ışıklı kiliseye yaklaştıkça içine gizli gizli doluveren korkuyu hissediyordu. Duyduğu tuhaf hikâyeler de tedirginliğini artırıyordu. Kazık duvarların ve ağaçların gölgesi azalmaya başlamıştı: Ortalık giderek çıplaklaşıyordu. Sonunda kilisenin küçük avlusunun bulunduğu köhne çitlerin önüne varmışlardı, ileride tek bir ağaç dahi yoktu. Gecenin karanlığı içinde kaybolan boş arazi vardı sadece. Üç Kazak, Homa ile birlikte sundurmanın önündeki dik merdiveni çıkıp kiliseye girdi. Sağ salim işini bitirip dönmesi temennisiyle filozofu orada bıraktılar, beyin istediği gibi arkasından kapıyı kilitlediler.

Filozof tek başına kaldı. Önce bir esnedi, sonra gerindi, sonra ellerine hohladı ve nihayet etrafa bakmaya başladı. Ortada siyah bir tabut duruyordu. Mum ışıkları karanlıktaki ikonalara vuruyordu. Işıklar yalnızca ikonastasisi* aydınlatıyor ve hafifçe kilisenin ortasına vuruyordu. Vestibülün uzak köşeleri karanlıkta kalıyordu. Yüksek eski ikonastasis artık köhneleşmişti ancak üzerindeki altın rengi

* Ortodoks dini mimarisinde kiliselerde ana bölüm ve din adamlarına özel bölümü ayıran tasvirlerin bulunduğu duvar. *–çn*

oymalar karanlıkla parıldıyordu. Yaldızlar yer yer dökülmüş, yer yer kararmıştı. Üzerindeki aziz tasvirleri iyice kararmıştı, net görünmüyordu. Filozof bir kez daha etrafa bakındı.

"Pekâlâ," dedi. "Korkacak ne var bunda? İçeriye kimse gelemez, ölüler ve öteki dünyadan gelenler için de öyle dualarım var ki okursam kılıma dahi dokunamazlar. Hiçbir şey olmaz!" dedi. Aynı şeyleri tekrarladıktan sonra boş ver dercesine elini savurup konuştu:

"Okuyalım şu duaları!"

Kilise korosunun ilahi söylediği yere yaklaştığında birkaç bağ mum gördü.

"İyi bari," diye düşündü. "Tüm kiliseyi aydınlatmak gerek, o zaman her yer gündüz gibi görülür. Ah ne yazık ki Tanrı'nın evinde pipo da tüttüremiyorsun!"

Mumları kilisedeki tüm çıkıntılara, kürsülere ve tasvirlerin önüne hiç acımadan dikti ve kilisenin tamamı hemen ışıkla doldu. Bir tek tepe kısmında karanlık daha da artıyordu, karanlıkta kalan tasvirler yaldızları parlayan eski oyma çerçevelerin içinde kasvetli görünüyordu. Tabuta yaklaştı, korkarak ölünün yüzüne baktı ve istemsizce silkinip gözlerini sımsıkı kapadı.

Ne dehşet ne ışıltılı bir güzellikti bu!

Arkasını dönüp uzaklaşmak istedi. Ancak özellikle de korku anlarında insanı bırakmayan tuhaf bir merak ve duruma ters düşen bir hisle, uzaklaşırken kıza bakmadan edemedi, o an yine aynı korkuyu hissedip bir kez daha baktı. Doğrusu ölü kızın o keskin güzelliği ürkütücü görünüyordu. Belki de biraz çirkin olsa bu kadar panik dolu bir korkuya sürüklemezdi. Ama yüz hatlarında hiçbir sönüklük, donukluk ve cansızlık yoktu. Capcanlıydı ve filozofa sanki kapalı gözlerinin ardından bakıyor gibi geliyordu. Hatta bir an sağ gözünün kirpiklerinin altından bir damla gözyaşı süzülüyormuş gibi geldi, gözyaşı yanağında durduğunda bunun gözyaşı değil, kan damlası olduğunu anladı.

Aceleyle koronun yerine geçip kendisini cesaretlendirmek için bir kitap açtı ve yüksek sesle okumaya başladı. Sesi kilisenin uzun zamandır sessiz ve sağır olan ahşap duvarlarına vuruyordu. Ses, yalnız yankılanmıyor, ölgün sessizlik içinde, yoğun bir kalınlıkla duvarlara çarpıyor, filozofun kendisine bile tuhaf geliyordu.

"Korkacak ne var ki?" diye düşündü kendi kendine. "Sonuçta tabutundan kalkamaz, Tanrı'nın sözleri onu korkutur. Yatsın! Hem ben Kazak'ım, korkar mıyım hiç! Evet, fazla içtim, o yüzden korkunç görünüyor. Enfiye çekeyim: Ah çok iyi tütün! Harika tütün! Güzel tütün!"

Ancak sayfaları çevirirken göz ucuyla tabuta bakıyordu, elinde olmadan içinden bir ses, "Şimdi kalkacak, kalkacak. Kalkıyor işte, kalkıyor!" diyordu.

Ortada ölüm sessizliği vardı. Tabutta hiçbir hareket yoktu. Etrafı mumlardan yayılan bir ışık seli sarıyordu. Gece vakti korkunç bir şekilde aydınlatılmış, içinde bir ölünün bulunduğu, kimsenin olmadığı bir kilise!

Sesini yükseltip içindeki korku kalıntılarını yok etmek umuduyla farklı seslerle şarkı söylemeye başladı. Fakat her dakika gözünü tabuta dikiyor ve gayriihtiyari soruyordu: "Ya kalkarsa, kalkarsa ne olacak?"

Fakat tabutta tık yoktu. Tek bir ses, tek bir canlılık, bir kenarda öten cırcır böceğinin sesi bile yoktu. Sadece uzakta bir yerde yanan mumun cızırtısı veya mum damlasının yere düşerken çıkardığı hafif ses vardı.

"Ya kalkarsa?"

Kız hafifçe başını kaldırdı...

Filozof dehşet içinde bakıp gözlerini ovuşturdu. Fakat artık kesinlikle tabutun içinde yatmadığı, oturuyor olduğu açıktı. Gözlerini başka tarafa çevirip tekrar tabuta baktı. Ölü kalkmıştı... ve gözleri

kapalı halde kilisenin içinde dolaşıyordu, sanki birini yakalamak istercesine kollarını açıp duruyordu.

Dosdoğru filozofa doğru geliyordu. Homa korkuyla etrafında bir çember çizdi. Bir gayretle dualar okumaya, hayatı boyunca cadılar ve kötü ruhlar gören bir rahipten öğrendiği tılsımlı sözleri söylemeye başladı.

Kız çemberin tam dibinde duruyordu ancak çizgiyi geçmesi onun gücünün ötesindeydi. Ve birkaç gün önce ölmüş gibi mosmor oldu. Homa'nın kıza bakacak cesareti yoktu. Korkunçtu. Dişlerini birbirine vurup ölü gözlerini açıyor ancak hiçbir şey göremiyordu.

Kudurmuş bir vaziyette –bu titreyen yüzünden anlaşıyordu– Homa'yı yakalamak için diğer tarafa döndü. Kollarını açmış, önüne gelen her sütun ve köşeyi kavrıyordu. Sonunda durdu, parmağını tehdit edercesine sallayıp tekrar tabutuna yattı.

Filozof bir türlü kendine gelemiyor, korkuyla cadının dar yuvasına bakıyordu. Aniden tabut bulunduğu yerden ayrılıp ıslık gibi bir sesle kilisenin içinde bir oraya bir buraya uçuşarak her tarafı dolaştı. Filozof tabutun tam da başının üstüne geldiğini gördü ancak çizdiği çemberin içine geçemediğini de anlayıp tılsımlı sözlerini artırdı. Tabut birden kilisenin orta yerine düştü ve hareketsizce durdu. Mosmor, yeşermeye başlayan ölü kız tekrar tabuttan kalktı. O sırada uzaklardan bir yerlerden bir horozun öttüğü duyuldu. Ceset tabuta indi ve kapağı çat diye kapandı.

Filozofun kalbi güm güm atıyor, üzerinden ter boşalıyordu fakat horozun sesi onu cesaretlendirmişti. Önceden okumuş olması gereken sayfaları hızlı hızlı okuyup bitirdi. Günün ilk ışıklarında onunla yer değiştirmek için vaiz ve bu kez kilise mütevellisi görevini yürüten Yavtuh geldi.

Kendisi için ayrılan yere gidip yattı, uzun süre uykuya dalamadı fakat sonra yorgunluğuna yenik düşüp öğle yemeğine kadar uyudu.

Uyandığında gece olanlar rüyaymış gibi geldi. Kendini toplaması için filozofa biraz içki verdiler. Öğle yemeğinde biraz kendine geldi, gözlemlerine devam etti ve erişkin bir domuz yavrusunun tamamını neredeyse tek başına yedi ancak nedendir bilmediği bir şekilde kilisede olanlar hakkında kimseye bir şey söylemeye yeltenmedi. Meraklı sorulara, "Evet, her türlü mucize oldu," diye cevap veriyordu. Filozof yedirilip içirildiğinde içinde görülmemiş bir insan sevgisi uyanan nadir kimselerdendi. Ağzında piposuyla uzanırken tuhaf, tatlı bir bakışla etraftakilere bakıyor, sürekli sağa sola tükürüyordu.

Yemekten sonra filozof tamamen kendine gelmişti. Tüm köyü dolaşmış, neredeyse herkesle tanışmıştı. Hatta iki evden kovulmuştu bile. Alımlı genç bir kız, neyden yapıldığını merak edip gömleği ve eteğine dokunan filozofun sırtına sağlam bir kürek indirmişti. Bu arada akşam yaklaştıkça filozof düşüncelere dalıyordu. Akşam yemeğinden bir saat önce avludaki herkes kaşa ya da kragli isimli, top yerine uzun çubukların kullanıldığı, kazananın diğerinin üstünde gezme hakkı kazandığı bir tür dokuz kuka oyununu oynamak için toplanmıştı. İzlemesi çok keyifli bir oyundu: Ekmek gibi şişko sığır çobanı çelimsiz, kısa boylu her yeri buruş buruş domuz çobanının üzerine çıkıyordu. Öteki seferde de sığır çobanı sırtını dönüyor, Doroş üzerine çıkıp sürekli, "Ne de yiğit bir öküz!" diyordu. Mutfağın eşiğinde de daha oturaklı olanlar oturuyordu. Pipolarını tüttürürken hatta genç olanlar sığır çobanın nükteli bir lafına canı gönülden güldüklerinde bile ciddi ciddi duruyorlardı. Homa'nın oyuna karışma çabaları nafileydi: Karanlık bir düşünce aklına çivi gibi saplanmıştı. Akşam olduğunda kendini ne kadar neşelendirmeye çalıştıysa da gökyüzünü saran karanlıkla birlikte içindeki korku alevleniyordu.

"Vakit geldi, öğrenci bey!" dedi kır bıyıklı Kazak, Doroş'la birlikte yerinden kalkarken. "İşe koyulalım."

Homa'yı yine aynı şekilde kiliseye götürdüler: Onu yalnız bırakıp arkasından kapıyı kilitlediler. Tek başına kalır kalmaz korku yine göğsüne hücum etmeye başladı. Yine karanlık tasvirler, parlayan çerçeveler ve kilisenin tehditkâr sessizliği ve hareketsizliği içinde duran, tanıdık o siyah tabutu gördü.

"Pekâlâ," dedi. "Artık bu tuhaf şeyin benim için şaşılacak yanı yok. İlk başta korkunç gelmişti. Evet! İlk başta biraz korkunçtu ama artık korkulacak bir şey yok, artık hiç de korkunç değil."

Hızlıca yerine geçti, yine etrafına bir çember çekti, birkaç tılsımlı söz söyledi ve yüksek sesle başını kitaptan kaldırmadan, hiçbir şeye aldırış etmeden okumaya başladı. Yaklaşık bir saat okuduktan sonra yorulmaya ve öksürmeye başladı. Cebinden enfiye kutusunu çıkardı, burnuna yaklaştırmadan evvel korka korka tabuta baktı. Kalbi yerinden çıkacak gibi oldu.

Ceset karşısında, tam da çemberin önünde duruyordu, ölü, yeşile çalan gözlerini üzerine dikmişti. Homa irkildi, iliklerine kadar buz kesti. Gözlerini kitaba dikip duaları daha yüksek sesle okumaya başladı, o sırada ölü kızın dişlerinin birbirine vurduğunu duydu, onu yakalamak için kollarını açıp duruyordu. Gözünün ucuyla baktığında ölü kızın onu yanlış yerde yakalamaya çalıştığını fark etti, besbelli onu göremiyordu. Kız homurdanmaya, ölü dudaklarıyla korkunç şeyler söylemeye başladı: Sanki katran kaynıyormuş gibi, boğuk boğuk bir ses çıkıyordu. Ne anlama geldiğini söyleyemezdi fakat korkunç bir şeyler olduğu belliydi. Korku içindeki filozof, kızın büyü yaptığını anladı.

Kızın sözlerinin etkisiyle kilisenin içini bir rüzgâr aldı, sanki bir sürü kanat çırpılıyormuş gibi bir ses duyuldu. Kilisenin pencerelerine kanatların çarptığını, kulak tırmalayıcı bir sesle demir çerçevelerin üzerindeki tırmalama seslerini ve muazzam bir gücün içeri girmeye çalışırcasına kapılara vurduğunu duyuyordu. Homa'nın kalbi

durmadan, çok güçlü çarpıyordu: Gözlerini kapatıp tılsımlı sözler söyleyerek dua okuyup durdu. Nihayet uzakta bir yerlerde bir şeyin ötüşü duyuldu. Bu uzaktaki bir horozun sesiydi. Bitkin haldeki filozof durup bir sakinleşti.

Sabah yer değiştirecek olanlar geldiğinde filozof neredeyse yarı ölü bir haldeydi. Sırtını duvara yaslamış, gözlerini fal taşı gibi açmış ve hareketsizce kendisini dürten Kazaklara bakıyordu.

Filozofu destek vererek dışarı çıkarmışlardı, tüm yol boyunca da yardım etmeleri gerekiyordu. Beyin evinin avlusuna geldiklerinde kendini toplayıp bir kadeh içki istedi. İçkisini içtikten sonra saçlarını düzeltip konuştu:

"Şu dünyada her türlü berbat şey var. Bir de öyle korkunç şeyler oluyor ki... ama..." Sonra "Her neyse," dercesine elini savurdu.

Çevresinde toplanan kalabalık duyduklarından sonra başını öne eğdi. İş ahırı temizleme veya su çekmeye geldiğinde tüm avlunun kendileri yerine işini yaptırma hakkını gördüğü küçük, zavallı oğlan çocuğunun bile ağzı açıkta kaldı.

O sırada yanlarından yaşı pek geçkin olmayan, sımsıkı bağladığı önlüğüyle yuvarlak ve keskin hatları öne çıkan, ihtiyar aşçı kadının yardımcısı, korkunç derecede cilveli; başörtüsü üzerine bir parça kurdele, bir karanfil hatta başka bir şey bulamazsa bir parça kâğıt bağlayan bir kadın geçti. Filozofu gördüğü dedi ki:

"Merhaba Homa!" Ellerini çırpıyordu. "Ay, ay, ay! Ne oldu sana?"

"Ne olmuş, aptal kadın?"

"Ah, aman Tanrım! Saçın başın olduğu gibi ağarmış!"

"Yaa! Evet, doğru söylüyor," dedi Spirid gözlerini dikip dikkatlice filozofa bakarak. "Saçların tıpkı ihtiyar Yavtuh'unki gibi kırlaşmış."

Söylenenleri duyan filozof, daha önce gördüğü, önünde üzerini sineklerin pislediği unutmabeni çiçekleri, Cezayir menekşeleri hatta aynısafa çiçeği çelengi olan, cilveli kadın tarafından kullanıldığı

anlaşılan, duvara yapıştırılmış üçgen bir parça aynanın bulunduğu mutfağa koştu. Söylenenlerin gerçek olduğunu görünce dehşete düştü: Saçlarının yarısı ağarmıştı.

Filozof başını öne eğip düşüncelere daldı. Sonra da dedi ki:

"Beye gideceğim. Ona her şeyi anlatacak, artık dua okumak istemediğimi söyleyeceğim. Beni derhal Kiev'e göndersin."

Bu düşüncelerle birlikte beyin evinin yolunu tuttu.

Yüzbaşı odasında neredeyse hiç kımıldamadan oturuyordu. Yüzünde Homa'nın daha önce de gördüğü aynı çaresiz üzüntü vardı hâlâ. Sadece yanakları daha bir çökmüştü. Çok az yiyip içtiği hatta belki de yemeğe hiç el sürmediği belliydi. Yüzündeki tuhaf solgunluk yüzbaşına âdeta bir taşınki gibi bir hareketsizlik veriyordu.

"Merhaba, zavallı genç adam," dedi yüzbaşı elinde şapkasıyla kapının önünde duran Homa'yı görünce. "Ne haber, nasıl gidiyor? Her şey yolunda mı?"

"Yolunda yolunda. Öyle şeytanca işler dönüyor ki eline şapkanı alıp doğruca ayakların nereye götürürse oraya kaçıverirsin."

"Nasıl yani?"

"Evet, kızınız, bey efendi, kızınız... Mantıklı düşünecek olursak, evet elbette bey soyundan. Buna kimsenin itirazı yok... Ancak kızmayın ama... Tanrı ruhuna ferahlık versin."

"Ne olmuş kızıma?"

"Şeytanla bir münasebeti var. Beni öyle korkutuyor ki dua okuyamıyorum."

"Oku, oku! Boşuna seni çağırmadı. Canım benim ruhu için endişelenmiş olacak ki duayla içindeki tüm kötü düşünceleri kovmak istedi."

"Takdir sizin, bey fakat dayanılacak gibi değil!"

"Oku, oku!" dedi daha caydırıcı bir sesle yüzbaşı. "Bir gecen kaldı. Bir Hıristiyan gibi işini yap, ben de seni ödüllendireyim."

"Ne ödül verirseniz verin... Siz isteseniz de ben okumayacağım," dedi Homa kararlılıkla.

"Dinle, filozof!" dedi yüzbaşı. Sesi bu kez sert ve tehditkârdı. "Ben böyle mavallardan hoşlanmam. Bunu sizin okulda yapabilirsin. Ama bana yapamazsın. Sana öyle bir dayak atarım ki okulun papazınınkine benzemez. Şöyle iyi bir deri kırbaç nasıldır bilir misin?"

"Bilmez olur muyum!" dedi filozof sesini alçaltarak. "Deri kırbacın nasıl olduğunu herkes bilir, bir de çok vurulursa hiç dayanılmaz."

"Evet. Ama benim çocuklar nasıl hızlıdır bir de onu bilmezsin!" dedi yüzbaşı tehditkâr bir sesle ayağa kalkarken. Yüzünde de amirane ve gaddarca bir ifade vardı. Bu ifade acısının kısa bir süreliğine bastırdığı zapt olunmaz karakterini gözler önüne seriyordu. "Önce bir kırbaçlarlar, sonra üzerine votka döküp bir daha... Git, git ve işini bitir! Yapmazsan ayağa kalkamazsın, yaparsan bin altın!"

"Ah, yaman adam bu!" diye düşündü filozof çıkarken. "Bununla şaka olmaz. Dur, dur bir birader: Tabanları öyle bir yağlayacağım ki köpeklerinle peşimden gelemeyeceksin."

Homa muhakkak kaçmaya karar vermişti. Yalnızca öğleden sonrayı, herkesin ahırların altındaki samanlıkta toplanıp ağızlarını açmış, ıslık ve horultularla beyin evini olduğu gibi âdeta bir fabrikaya çevirdiği zamanı bekledi. Ve vakit nihayet gelmişti. Yavtuh bile güneşin altında uzanmış, gözlerini kapatmıştı. Filozof korkuyla ve titreyerek sessizce beyin bahçesine gitti, buradan fark ettirmeden tarlaya kaçmak daha kolay gibi gelmişti. Bu bahçe de her zamanki gibi dehşet bakımsızdı ve sanki her türlü gizli işte oldukça işe yaramıştı. Evin işleri gereği, gide gele açılan küçük bir patika dışında her yer gür vişne dalları, mürverler ve uçlarında pembe başlarıyla uzun gövdeleri en tepelere kadar uzanmış dulavrat otlarıyla kaplıydı. Çi-

tin arkasında bahçenin sınırı gibi görev gören, olduğu gibi uzanan, sanki daha önce hiç kimse merak edip de hiç gidip bakmamış gibi bir yabani ot ormanı vardı. Tırpanın ağzını bu ormandaki kalın ve odunumsu budaklara değdiriversen un ufak olur gibiydi.

Filozof çiti geçmeye yeltendiğinde dişleri öyle birbirine vuruyor, kalbi öyle çarpıyordu ki kendi de bu durumdan korkmuştu. Uzun pelerininin etekleri yere değerken sanki yere çivilenmiş gibiydi. Çitin öbür tarafına atlarken birisi kulaklarını sağır eden bir ıslıkla, "Nereye, nereye?" diyordu sanki. Homa çalıların arasına atlayıp koşmaya başladı, durmadan yaşlı köklerin ve köstebeklerin üzerine basıyordu. Çalıların arasından kurtulduktan sonra ardında gür çakal eriği dallarının karaltısının fark edildiği tarlayı aşması gerektiğini görüyordu. Tarlanın güvenli olduğunu ve erik dallarını geçtiğinde yolun doğruca Kiev'e çıkacağını düşündü. Tarlayı hemen geçti ve kendini erik dallarının önünde buldu. Dalların arasından geçti. Geçerken vergi niyetine her keskin dalda redingotundan birkaç parça bırakmıştı. Sonra kendini küçük bir derenin önünde buldu. Dalları neredeyse yerlere değen bir söğüt ağacı vardı burada. İncecik akan su tertemizdi, gümüş gibi parlıyordu. Filozofun ilk işi yere eğilip su içmek oldu, dayanılmaz derecede susamıştı.

"Ah, ne güzel su!" dedi dudaklarını silerken. "Biraz burada dinleneyim."

"Hayır, en iyisi koşmaya devam edelim, peşimizden geliyorlardır kesin."

Bu sözler filozofun arkasından duyulmuştu. Dönüp baktı. Yavtuh tam karşısındaydı.

"Kör olası Yavtuh!" dedi filozof içinden. "Keşke o bacaklarını kırıp çirkin suratın dahil neyin varsa meşe odunuyla mahvetseydim."

"Boşuna bu kadar dolanmışsın," diye devam etti Yavtuh. "Benim geldiğim yoldan gelseydin daha iyiydi. Ahırların oradakinden. Ayrı-

ca redingotuna üzüldüm. Kumaşı iyiymiş. Arşınına kaç para vermiştin? Neyse, iyi gezdik, eve gitme vakti."

Filozof kaşınarak Yavtuh'un arkasından yürümeye başladı. "Şimdi lanet cadı canıma okuyacak," diye düşündü. "Hem ben kimim? Neyden korkuyorum ki? Kazak değil miyim ben yoksa? İki gece dua okudum, Tanrı üçüncü gece için de yardım eder. Belli ki lanet cadı çok fazla günah işlemiş, kötü güçler peşini bırakmıyor."

Beyin avlusuna girdiğinde filozofun aklını bu tür düşünceler sarmıştı. Bu arada kendini böyle avuturken kâhya ile anlaşması ve beyin mahzenine girip biraz içki getirmesi için ikna etmişti. İkisi birlikte ahırın altında oturup içmeye başlamıştı, neredeyse yarım fıçı içtikten sonra filozof birden ayağa kalktı ve "Çalgıcılar! Hemen çalgıcıları getirin!" diye bağırdı. Onları beklemeden avlunun ortasında boş bir yere geçti ve dans etmeye başladı. Öğlen atıştırma vakti gelene kadar dans etti. Avluya gelenler de böyle durumlarda hep olduğu gibi etrafını sarıyor, sonunda da yere tükürüp, "Adam ne kadar da çok dans etti böyle," diyerek uzaklaşıyorlardı. Nihayet filozof oracıkta uyuyakalmıştı, akşam yemeği vakti geldiğinde ancak bir kova suyla uyandırabilmişlerdi. Yemek sırasında gerçek bir Kazakın nasıl olması ve dünyada hiçbir şeyden korkmaması gerektiğinden konuşuyordu.

"Vakit geldi," dedi Yavtuh. "Gidelim."

"Hay dilin kopsun, lanet domuz!" diye düşündü filozof. Ayağa kalkıp dedi ki:

"Gidelim."

Filozof yürürken sürekli etrafına bakıyor, ara ara da yanındakilerle konuşmaya çalışıyordu. Ancak Yavtuh susuyordu. Doroş da konuşkan biri değildi. Cehennem gibi bir geceydi. Uzaklarda bir yerlerde kurt sürüleri uluyordu. Yakınlarından da korkunç bir köpek havlaması duyuluyordu.

Doroş dedi ki:

"Bana kalırsa bu uluyan başka bir şey, kurt değil."

Yavtuh susmaya devam etti. Filozof da diyecek bir şey bulamadı.

Kiliseye yaklaştılar ve eskimiş ahşap kemerin altından geçtiler. Görünüşe göre bey, Tanrı'nın evi ve maneviyatla pek ilgilenmiyordu. Yavtuh ve Doroş yine kiliseden ayrıldı ve filozof tek başına kaldı. Her şey daha önce olduğu gibi, o tehditkâr görünümündeydi. Filozof bir an durdu. Korkunç cadının tabutu yine kilisenin ortasındaydı. "Korkmuyorum, Tanrım, korkmayacağım!" dedi ve etrafına yeniden bir çember çizip bildiği tılsımlı sözleri okumaya başladı. Kilisede ürkütücü bir sessizlik vardı: Mumlar titrek ışıklarıyla her yeri aydınlatıyordu. Homa bir sayfa çevirdi, sonra bir tane daha çevirdi ve okuduklarının kitapta yazanlar olmadığını fark etti. Korkuyla istavroz çıkardı ve şarkı söylemeye başladı. Bu onu biraz cesaretlendirdi. Sonra okumaya devam etti, sayfaları birbiri ardına çeviriyordu. Birden tüm o sessizliğin içinde tabutun demir kapağı çat diye açıldı ve ölü doğruldu. Şimdi ilk gördüğünden daha korkunçtu. Dişleri müthiş bir şekilde birbirine çarpıyor, dudakları kasılıyor, seğiriyordu ve ölü, keskin çığlıklar içinde büyülü sözler söylüyordu. Kilisenin içini bir rüzgâr aldı, ikonalar yere düştü ve yukarıda kırılan pencerelerin camları uçuşmaya başladı. Kapılar menteşelerinden koptu ve müthiş bir güç Tanrı'nın kilisesini sardı. İçerisi kanat ve tırmalama sesleriyle doldu. Her şey havada uçuşuyor ve filozofu arayarak etrafta sürükleniyordu.

Homa'nın sarhoşluğunun son kalıntıları da gitmişti. Tek yaptığı istavroz çıkarıp bildiği duaları rasgele okumaktı. Bir yandan da etrafında dönüp dolaşan kötü güçleri hissediyordu, kanatların uçları ve tiksinç kuyruklar neredeyse ona değecek gibiydi. Onlara bakmaya cesaret edemiyor ancak duvarda saçı başı orman gibi birbirine karışmış devasa bir yaratığın durduğunu görüyordu. Karmakarışık

saçların ardından, hafifçe kalkmış kaşların altından korkunç bir çift göz bakıyordu. Kaşların üzerinde de kocaman bir kabarcık vardı, içinden binlerce kıskaç ve akrep iğnesi çıkıyordu. Üzerlerinde toprak parçaları vardı. Hepsi gizemli bir çemberin içindeki Homa'ya bakıyor, onu arıyor ama bulamıyordu.

"Viy'i getirin! Gidip Viy'i getirin," diyordu ölü.

Ve birden bir sessizlik doldurdu kiliseyi; dışarıdan bir kurdun uluduğu duyuldu, sonra da kilisenin içinde ağır ağır ayak sesleri... Filozof göz ucuyla baktığında içeri bodur, iri yarı, koca, yumru ayaklı birinin getirildiğini gördü. Her yeri kapkara toprak içindeydi. Toprağa bulanmış bacakları ve kolları damarlı, güçlü ağaç kökleri gibiydi. Ağır adımlarla ilerliyor, durmadan sendeliyordu. Gözkapakları yere kadar uzanıyordu. Homa dehşet içinde yaratığın yüzünün demirden olduğunu fark etti. Onu kollarından destekleyerek içeri getirip dosdoğru Homa'nın önüne bıraktılar.

"Gözkapaklarımı kaldırın, hiçbir şey göremiyorum!" dedi Viy, yeraltından bir sesle. O an dediğini yapmak için yardımcıları kalabalık halinde ona yöneldi.

İçinden bir ses filozofa, "Bakma!" diyordu. Fakat dayanamayıp baktı.

"İşte o!" diye bağırdı Viy demir parmağıyla filozofu işaret ederek. O an etrafta ne kadar kötü güç varsa filozofun üzerine atıldı. Nefessiz kalan filozof birden yere düştü, ruhu korkudan bedeninden uçup gitti.

Bir horoz sesi duyulmuştu. Bu ikincisiydi. Viy'in yardımcısı cüceler ilkini kaçırmıştı. Kötü ruhlar kaçmak için korkuyla sağa sola dağıldı, derhal uçup gitmek için cam, kapı neresi denk gelirse oraya atıldı; fakat boşunaydı. Kapılarda, pencerelerde takılıp kalmışlardı.

Papaz içeri girdiğinde Tanrı'nın evinin bu utanç verici halini görüp durdu ve böyle bir yerde cenaze töreni yapmaya cüret ede-

medi. Kilise ondan sonra sonsuza dek camlarında, kapılarında yaratıklarla kaldı, üzerini ağaçlar, kökler, çalılar, çakal eriği dalları kapladı ve artık yolu bulunmaz oldu.

Olanların dedikodusu Kiev'e kadar ulaştı. Nihayet filozof Homa'nın yaşadıklarını teolog Halyava da öğrenmiş ve koca bir saat düşüncelere dalmıştı. Filozofa bunlar olurken onun hayatında büyük değişiklikler olmuştu. Talih yüzüne gülmüştü: Okulunu bitirmiş ve en yüksek çan kulesindeki çanı çalma görevi ona verilmişti ve neredeyse her gün dağılmış bir burunla geziyordu zira kulenin merdivenleri son derece özensizce yapılmıştı.

Bu arada artık bıyık bırakmış bir filozof olan Tiberiy Gorobets, Halyava'ya sordu:

"Homa'ya neler olmuş duydun mu?"

"Tanrı'nın takdiri," dedi zangoç Halyava. "Hadi hana gidip Homa'nın ruhunu yâd edelim!"

Genç filozof Tiberiy Gorobets, yeni kazandığı tüm haklarının keyfini coşkuyla çıkarıyordu, üzerindeki şalvar, redingot hatta şapkasından bile gelen alkol ve tütün kokusu, onun ne kadar hazır olduğunu gözler önüne seriyordu.

"İyi insandı Homa!" dedi zangoç, hancı önüne üçüncü içki kadehini getirdiğinde. "Soylu bir insandı. Hiç uğruna yitip gitti."

"Ben neden öldüğünü biliyorum, korktu çünkü. Korkmasaydı cadı bir şey yapamazdı ona. Sadece istavroz çıkarıp cadının kuyruğuna tükürmesi lazımdı, o zaman hiçbir şeycik olmazdı. Ben bunları bilirim. Şu bizim Kiev pazarındaki tüm kadınlar... Hepsi cadı."

Zangoç Halyava bu sözleri onaylarcasına başını salladı. Ancak tek kelime edecek hali olmadığını fark edip dikkatli bir şekilde masadan kalktı, sağa sola devrile devrile dışarıdaki çalıların arasında

uzak bir yere saklanmaya gitti. Bu arada eski bir alışkanlığı olduğu üzere peykede duran eski bir çizmenin tekini çalmayı ihmal etmemişti.

İvan Kupala Arifesi Akşamı

*** Kilisesi Zangoçu Tarafından Anlatılmış Bir Hikâye

Foma Grigoryeviç'in garip mi garip bir yanı vardı: Bir şeyi ikinci kez anlatmayı ölümüne sevmiyordu. Bazen bir şeyi yeni baştan anlatmasını istediğinde bir bakardın ya araya yeni bir şeyler sokuşturuverir ya da anlattığı şeyi öyle bir değiştirirdi ki tanınması mümkün olmazdı. Bir kere şu beyefendilerden biri –biz sıradan insanlar için onların kimin nesi olduğunu söylemek bilgece bir iştir– yazar bozuntusu deseniz, öyle de değiller, bizim panayırlardaki fırsatçılara benziyorlar. Bir yerlerden bin bir türlü şeyi aparıyor, istiyor, çalıyor, her ay yahut her hafta en fazla alfabe kalınlığında kitapçıklar çıkarıyorlar... Bu beyefendilerden biri Foma Grigoryeviç'ten bu hikâyeyi çarpmış, o da bu hikâyeyi tamamen unutmuş. Bahsettiğim bu kişi –sanıyorum bir öyküsünü okumuşsunuzdur bile– üzerinde bezelye yeşili bir kaftanla Poltava'dan yanında küçük bir kitapçıkla geldi, orta yerinden açıp bize gösterdi. Foma Grigoryeviç tam burnunun üzerine gözlüklerini takıverecekti ki iplerini geçirip balmumuyla yapıştırmadığını hatırladı ve işi bana devretti. Ben de bu işten şöyle böyle anlayan ve gözlük takmayan biri olarak okumaya koyuldum. İki sayfa çeviremeden Foma birdenbire kolumdan tutup beni durdurdu.

"Durun! Ne okuyorsunuz? Önce bunu söyleyin bana."

Kabul etmeliyim ki bu soru karşısında kalakalmıştım.

"Nasıl ne okuyorum Foma Grigoryeviç? Sizin hikâyenizi, kendi sözlerinizi okuyorum."

"Onların benim sözlerim olduğunu kim söyledi?"

"İyi de burada da yazıyor: *Zangoçun biri tarafından anlatılmıştır.*"

"Bunu basanın kafasına tüküreyim! Uyduruyor. Kancık Moskal.* Böyle mi anlatmışım ben? Ne olacak, kafayı yemiş! Dinleyin, ben anlatayım şimdi size."

Masaya doğru yaklaştık, o da anlatmaya başladı:

Dedem (Tanrı'nın saraylarında yatsın! Öbür dünyada yalnızca buğday ekmekleri ve ballı, haşhaşlı çörekler yesin!) hikâye anlatmayı pek iyi becerirdi. Bazen söze başladığında bütün gün yerinden kalkmazdın, herkes de onu dinlerdi. Şimdiki soytarılara benzemezdi. Şimdikiler, şu Moskal gibi sanki üç gündür lokma girmemiş gibi bir ağızla uydurmaya bir başladı mı şapkanı alıp kaçmak istersin. Şimdi hatırlıyorum da... Rahmetli, ihtiyar annem henüz hayattaydı. Dışarıda havanın buz kestiği, evimizin camlarının donla sımsıkı örtüldüğü uzun bir kış gecesinde çıkrığın başında oturur, bir eliyle uzun bir ipi çekerken ayağıyla beşiği sallar, bir de şarkı söylerdi. Şarkı hâlâ kulağımda gibi. Kandil sanki bir şeyden korkmuş gibi titriyor, tıslayarak içeriyi aydınlatıyordu. Eğirmen vızıldıyordu; biz çocuklar da hep bir araya toplanmış, ihtiyarlıktan beş yıldan fazladır sobanın üstünden kalkmayan dedemi dinliyorduk. Ne eski zamanların hikâyeleri ne Zaporojyalıların** akınları ne Lehler ne Podkova'nın*** ne Poltara

* Rusya topraklarında kurulmuş Moskova merkezli devlet olan Moskova Knezliği'nden olanlar için kullanılan bir ifade. Ayrıca Ruslara yönelik hakaret ve küçümseme anlamı taşımaktadır. 17-19. yüzyılda da Rus ordusu askerleri, memurlar ve tüccarlar için kullanılıyordu. *–çn*

** Zaporojya Kazakları. *–çn*

*** "Nal" anlamına gelen bir kelime. "Nal İvan" olarak bilinen bir Kazak birliği komutanı. *–çn*

Kojuh'un* ne de Sagaydaçnıy'ın** başarıları, her seferinde içimizi titreten, saçlarımızı dimdik eden eski bir tuhaf hikâye kadar ilgimizi cezbediyordu. Bazen bu hikâyeler yüzünden içimizi öyle bir korku alırdı ki akşam oldu mu her şeyin ne menem yaratıklar gibi göründüğünü Tanrı bilir. Bir şey için gece vakti evden çıkacak olduğunda yatağına öteki dünyadan biri yatmaya girmiş zannederdin. Bunu bir daha anlatmak nasip olmasın ki kendi elimle koyduğum kaftanımı bile uzaktan sık sık şeytan sanardım. Ama dedemin hikâyelerinin en önemli yanı onun hayatında bir kere dahi yalan söylememiş olması ve ne diyorsa tam da öyle olmasıydı. Bu tuhaf hikâyelerinden birini anlatacağım şimdi size.

Mahkemelerde yazı yazan hatta vatandaşların mektuplarını bile okuyabilen birçok akıllı kimseler biliyorum. Eğer ellerine basit bir dua kitabı verirsen eski alfabenin ilk harfini bile çıkaramazlar ama dişlerini göstererek alay edercesine gülmek onlar için bir beceridir. Ne anlatırsan anlat alay ederler. Âlemi böyle bir inançsızlık sardı! Hem de nasıl! Tanrı ile Meryem Anamızın sevgisi üzerimde olmasın ki... Belki inanmazsınız ama: Cadılardan söz edecek ol, aman! İstersen kafasını kes, inanmaz cadılara. Ah Tanrı'ya şükür bunca yıldır yaşıyorum, öylelerini gördüm ki günah çıkarırken bizim kardeşlerin enfiye çektiğinden daha hızlı yalan söyleyip papazı yanıltırlar. İşte bunlar cadıları inkâr edenler. Ama bir rüyalarında görseler... Hiç konuşmayayım, neyse ne. Lafını etmeye bile gerek yok.

Yıllar yıllar evvel... Yüz yıldan fazla bir zaman önce, derdi merhum dedem. Bizim köyü bilen yokmuş. Yoksul mu yoksul bir mezraymış! Düzlüğün üstünde, sıvasız, üstü kapanmamış yaklaşık on barakanın dağınık dağınık durduğu bir yermiş. Hayvanları ya da yük arabasını koyacağın ne bir çit ne de bir ahır varmış doğru düz-

* Kazak birliklerini yöneten bir komutan. *—çn*

** Bir başka önemli komutan. Zaporojya Kazaklarının komutanıydı. *—çn*

gün. Böyle yaşayanlar zenginlermiş bir de. Bizim kardeşimize, garibana baksan... O da yerde bir çukur açarmış, al sana oldu mu ev! Ancak içeriden bir duman tüterse orada Tanrı'nın yarattığı birinin yaşadığını anlarmışsın. Peki neden böyle yaşıyorlarmış diye sorarsanız... Yoksulluktan deseniz, değil: Neredeyse herkes baskınlara gider, yabancı yerlerden bir sürü şey yağmalarmış. Daha ziyade, düzgün bir ev yapmaya gerek olmadığından... O zamanlar kim oraya buraya girmezmiş ki: Kırımlılar, Lehler, Litvanyalılar! Bazen de kendi taraflarından adamlar kalabalık halde gelip ortalığı soyup soğana çevirirmiş. Her şey olurmuş.

Köye sık sık bir adam ya da daha doğrusu insan kılığında bir şeytan gelirmiş. Nereden olduğunu, niçin geldiğini kimse bilmiyormuş. Gezer, içer ve birdenbire toz olurmuş ortalıktan. Bir bakmışsın gökten düşmüş gibi ortaya çıkar, şimdi izi bile kalmamış ve Dikanka'dan en fazla yüz adım uzaktaki köyün sokaklarını dolaşırmış. Kazakları etrafına toplarmış, sonra da gelsin kahkahalar, şarkılar... Votka da su gibi akarmış. Güzel kızlara da musallat olurmuş: Kızlara kurdeleler, küpeler, gerdanlıklar verirmiş. Gel de kaç! Bazen kızların hediyeler alırken biraz tereddüt ettikleri olurmuş: Tanrı bilir, belki de temiz bir yerden gelmemişlerdir hani.

Dedemin teyzesinin Oponşnyansk yolu üzerinde bir hanı varmış, Basavryuk –bu şeytan adamın adı buymuş– sık sık oraya gidermiş. Teyzesi dünyanın ne türlü nimeti olursa olsun ondan hediye almayı kabul etmezmiş. Gel de alma: Adam çehresini eğdiğinde herkesi bir korku sararmış. Çatık kaşları ve sert bakışlarını çevirdiği zaman, Tanrım, dizlerinin feri kesilmiş sanarmışsın. Hediyesini aldığında da ertesi gece birden bataklıktan boynuzlu bir dostu ziyarete gelip seni yoklarmış. Boynunda gerdanlık olanın boğazını sıkar, parmağında yüzüğü olanın parmağını ısırır, kurdelesi olanı saçlarından sürüklermiş. Ah bu hediyeleri alanların Tanrı yardımcısı olsun! Sorun şu ki,

hediyeden kurtulmanın bir yolu da yokmuş: Şeytanın yüzüğünü ya da gerdanlığını suya attığında ya yüzeye çıkarmış ya da yine eline düşüverirmiş.

Köyde bir kilise varmış, hatırladığım kadarıyla Aziz Panteley'di adı. Kilisede, huzur içinde yatsın, Afanasiy adında bir papaz yaşıyormuş. Basavryuk'un Paskalya'da bile kiliseye gelmediğini fark edip kiliseye günah çıkarmaya gelsin diye onu paylamaya karar vermiş. Sen misin bunu diyen! Ayaklarını kıpırdatamaz olmuş.

Basavryuk, "Dinle, *adam*!" demiş... "Başkalarının işlerine karışacağına kendi işine bak da o pis gırtlağına sıcak pirinç lapası yapışmasın!"

Ne yapsın bu lanetliye? Papaz Afanasiy, Basavryuk'la ahbaplığı olan herkesi Katolik, İsa'nın kilisesinin ve tüm insanlığın düşmanı sayacağını ilan edebilmiş sadece.

Köyde, herkesin Yetim Petro dediği bir işçisi olan Korj lakaplı bir Kazak varmış. Petro'ya muhtemelen annesini babasını bilen kimse olmadığı için böyle diyorlardı. Kilisenin mütevellisi Petro iki yaşındayken anne babasının vebadan öldüğünü söylüyormuş. Ancak dedemin teyzesi bunu kabul etmiyor, –zavallı Petro'nun buna hepimizin geçen kışın karına ne kadar ihtiyacı varsa o kadar ihtiyacı olsa da– var gücüyle onu anne babasıyla buluşturmaya çalışıyormuş. Petro'nun babasının şimdi Zaporojye'de olduğunu, Türklere esir düşüp Tanrı'nın bildiği türlü işkenceler çektikten sonra da mucizevi şekilde haremağası kılığına girip kaçtığını söylüyormuş. Petro'nun anne babasının var olup olmadığı kara kaşlı genç kızlarla oğlanların pek umurunda değilmiş. Üzerine yeni bir jupan* giydirsen, beline kırmızı kuşak bağlayıp başına da kara kuzu kürkünden tepesi koyu mavi bir kalpak geçirsen, beline de bir Türk kılıcı assan, bir eline kamçı, bir eline de güzelce süslenmiş bir tütün çubuğu versen zama-

* Bir tür kısa kaftan.

nın tüm gençlerini gölgede bırakacağını söylerlermiş. Fakat ne yazık ki zavallı Petro'nun sadece gri bir kaftanı, onun üzerinde de bir Yahudinin cebindeki altından çok yama varmış. Ama asıl kötü olan bu değilmiş: Yaşlı Korj'un çok güzel bir kızı varmış, böylesini gördüğünüzü hiç sanmam. Merhum dedemin teyzesi anlatırdı... Siz de bilirsiniz, bir kadının bir başkasına güzel demesi, Tanrı günah yazmasın, şeytanla öpüşmesinden zordur. Kızın dolgun mu dolgun yanakları Tanrı'nın çiyini yiyip doğan güneşi görünce yapraklarını açan gelincik çiçeği gibi al al, parlak ve tazecikmiş. Tıpkı kızların köye kutularla gelen Moskovalı tüccarlardan haçlarını ve gümüş paralarını takmak için aldığı kara sicimler gibi, o parlak gözlerine bakıyormuşçasına kıvrılan kaşları varmış. Zamanın gençlerinin bakarken dudaklarını yaladığı küçücük bir ağzı varmış; sanki bülbüller gibi şarkı söylemek için yaratılmış. Saçları da kuzgun kanatları gibi simsiyah, keten gibi yumuşacıkmış (o zamanlar bizim kızlar saçlarını örüp parlak renklerde kurdelelerle bağlamazlarmış), altın işlemeli kaftanın üstüne kıvır kıvır dökülürmüş. Ah, Tanrı beni kilisede bir ilahi daha söylemeye koymasın, burada olsa tepemi saran yaşlı ormandaki aklara rağmen yaşlı karım karaçalı gibi dibimde dursa da onu öperdim hemen.

Bir delikanlı ile genç kız yan yana geldiğinde neler olur bilirsiniz... Sabahın alacakaranlığında Pidorka'nın Petro'cuğuyla hoşbeş ettiği vakitler yerde kırmızı çizmelerinin topukları görülürmüş... Yine Korj'un aklına kötü bir şey gelmezmiş ama görünen o ki bir keresinde şeytan dürtmüş... Petro etrafı iyice kontrol etmeden tam Pidorka'nın pespembe dudaklarını şöyle canı gönülden öpmeye niyetlenecek olmuş ki... Ah o şeytan, köpek soyu –rüyasında kutsal haçı görsün– ihtiyar herife kulübenin kapısını açtırmış... Korj, bir eli sımsıkı kapıda, ağzı açık kalmış. Lanet öpücüğün sesi sanki kulaklarını hepten sağır etmiş. Ses, şimdi bizim köylülerin tüfekle barut yokluğundan belayı kovmak için dibek eliyle duvara vurduğu

an çıkan sesten yüksekmiş sanki. Kendine gelince dedesinin duvardaki kamçısını almış, tam zavallı Petro'nun sırtına indirecekmiş ki oracıktan Pidorka'nın altı yaşındaki kardeşi İvas koşmuş, korkuyla Korj'un bacaklarına sarılıp, "Babacığım, babacığım! Dövme Petrocuğu!" demiş.

Ne yapmasını buyurursun? Baba bu, yüreği taştan değil: Kamçıyı yerine asıp Petro'yu yavaşça dışarı çıkarmış. "Eğer bir daha evime gelecek olursan ya da seni penceremin dibinde dahi görecek olursam, dinle Petro, Tanrı biliyor o siyah bıyıkların ortada kalmaz. Kulağının yanında iki kere dolanan o perçemlerin var ya, kafandan ayrılmazsa ben de Terentiy Korj değilim!" demiş. Bunu dedikten sonra da eliyle ensesine güzelce bir tane yapıştırıvermiş. Öyle ki ödü kopan Petro hemen toz oluvermiş. Al sana öpüşmek!

Küçük kumruları böylece bir keder almış. Köyde de Korj'un evine üstü başı altın işlemeli, bıyıklı, kılıçlı, mahmuzlu çizmeli, cepleri de papazın yardımcısı Taras'ın her gün kiliseyi dolaşırken taşıdığı kese gibi şıngırdayan bir Lehin gidip geldiği söylentisi dolanmaya başlamış. Bir babanın karakaşlı bir kızı olduğunda yanına neden gidilir malum. Bir gün Pidorka gözyaşları içine İvas'ın kollarına atılıp, "İvas'çığım, benim canım, canım İvas'çığım, altın gibi kıymetli kardeşim! Koş ok gibi fırlayıp Petro'cuğun yanına git, ona her şeyi anlat... Onun o ela gözlerini sevmek, o akça pakça yüzünü öpmek isterdim ama kaderim el vermiyor. Acı gözyaşlarımla mendiller ıslattım. Usandım. Kalbim sıkışıyor. Ve öz babam benim düşmanım. Beni o sevmediğim Lehle evlenmeye zorluyor. Ona de ki, düğün hazırlığı yapıyorlar ancak düğünde müzik olmayacak. Kobza ile sopel* yerine papazların sesi duyulacak. Damatla dans etmeyeceğim: Beni taşıyacaklar... Akağaçtan karanlık, karanlık bir evim, çatısında da baca yerine bir haç olacak," demiş.

* Kobza bir tür telli çalgı, sopel ise bir tür ahşap flüt. *–çn*

Petro, masum çocukcağız Pidorka'nın sözlerini aktarırken sanki taş kesilmiş gibi yerinden kıpırdamadan dinlemiş. "Ah güzelim benim, ben de talihsizce Kırım'a, Türklerin yurduna gidip altın, ganimet getirmeyi düşünüyordum. Ama böyle olmayacak. Kem gözler baktı bir kere bize. Benim iyi kalplim, benim de düğünüm olacak; sadece papazlar olmayacak bu düğünde. Papaz yerine bir kuzgun bağıracak tepemde. Boş toprak evim, kara bulutlar da çatım olacak... ela gözlerimi bir kartal oyacak. Bu Kazak kemiklerini yağmurlar yıkayacak, rüzgârlar kurutacak. Neyim ben? Kime? Kime yanayım derdimi? Görünüşe göre Tanrı yok olacaksan böyle yok ol diye buyurmuş," dedikten sonra da doğru içki içmeye gitmiş.

Rahmetli dedemin teyzesi iyi bir adamın sabah ayinine gittiği bir saatte Petro'yu handa gördüğünde biraz şaşırmış, sanki uyuyor gibi bir vaziyette bir bardakla neredeyse yarım kova kadar votka isteyince gözlerini ona dikmiş. Ancak zavallıcığın acısını dindirme çabası nafileymiş. Votka ısırgan gibi dilini dalıyor, yavşan otundan daha acı geliyormuş. Bardağı yere fırlatmış.

"Yeter artık acı çektiğin Kazak!" diye kalın bir ses gürlemiş tepesinde. Petro etrafına bakmış: Basavryuk! Saçları fırça, gözleri ise bir boğanınki gibiymiş! "Sana neyin lazım olduğunu biliyorum: İşte bu!" demiş. O sırada yüzünde şeytani bir gülüşle kuşağında asılı deri keseyi göstermiş. Petro'nun içini bir ürperti almış.

"Ha ha ha! Bak nasıl da parlıyorlar!" demiş bir eline altınları dökerken. "Nasıl da şıngırdıyorlar! Ama bu şıngırdayanlardan koca bir kese dolusu karşılığında senden bir şey istiyorum."

"Şeytan!" diye bağırmış Petro. "Haydi ver! Her şeye hazırım!" Tokalaşmışlar.

"Bak Petro, tam zamanında denk geldin. Yarın İvan Kupala. Eğrelti otu yılda sadece bu gece çiçek açıyor. Kaçırma! Seni gece yarısı Ayı Geçidi'nde bekleyeceğim."

Bana kalırsa tavuklar evin kadınının ekmek kırıntılarını dökmesini Petro'nun akşamı beklediği gibi dört gözle beklememiştir. İkide bir ağaçların gölgesinin uzayıp uzamadığını, güneşin batarken kızıllaşıp kızıllaşmadığını kontrol ediyormuş. Vakit geçtikçe daha da sabırsızlaşıyormuş. Ah ne kadar da uzun sürmüş! Belli ki Tanrı'nın günü sonunu kaybetmişti bir yerlerde. Sonunda güneş batmış. Gökyüzünün yalnızca bir tarafında kızıllık varmış. Artık hava kararıyor, soğuyormuş. Hava kararmış, kararmış ve karanlık iyice çökmüş. Nihayet! Petro kalbi göğsünden çıkacakmış gibi yola koyulup sık ormanı dikkatle geçtikten sonra Ayı Geçidi denilen oyuğa ulaşmış. Basavryuk onu orada bekliyormuş. Göz gözü görmeyecek derece karanlıkmış. El ele verip geçide girmişler, çakaleriği dallarından tutarken neredeyse her adımda tökezleyerek bataklığı geçmişler. Sonunda düz bir yere gelmişler. Petro etrafına bakınmış: Buraya daha önce hiç gelmemiş. Basavryuk da durup demiş ki:

"Önündeki üç tepeciği görüyor musun? Üzerlerinde çeşit çeşit bir sürü çiçek olacak ama şeytan korusun, onlardan sadece birini kopar. Eğreltiotu çiçek açar açmaz onu kopar ve arkanda ne olursa olsun etrafına bakma."

Petro tam soru soracak olmuş ki bir bakmış Basavryuk ortadan kaybolmuş. Petro tepeciklere yaklaşmış: Çiçekler neredeydi? Hiçbir şey göremiyormuş. Etrafı gür yabani otlar sarmış ve ne var ne yok üzerini örtmüş. Fakat birdenbire gökyüzünde bir ışık parıldayınca önünde bir dolu çiçek görmüş, hepsi muhteşem, eşi benzeri görülmemiş türdenmiş. Sıradan yapraklarıyla eğreltiotu da oracıktaymış. Petro bir an şüphe dolmuş, ellerini iki yanına koyup düşünceli düşünceli eğreltiotunun önünde durmuş:

"Bunda olağanüstü olan ne var ki? Bazen günde on kez bu otu görürsün, nesi mucizevi bunun? Şeytan suratlı benimle eğlendi mi yoksa?"

Bir de bakmış ki küçük bir tomurcuk kızarıyor ve canlıymışçasına hareket ediyor. Mucizenin ta kendisi! Kımıldıyor, giderek büyüyor, büyüyor ve kor gibi kızarıyormuş. Bir yıldız parlamış, usulca bir çıtırtı olmuş ve gözlerinin önünde alev gibi bir çiçek açıp etrafındaki çiçeklerin üzerini aydınlatmış.

"Şimdi tam sırası!" diye düşünmüş Petro ve elini çiçeğe uzatmış. Bir de bakmış ki önünde yüzlerce tüylü el çiçeğe uzanıyor, arkasında ise bir şeyler oradan oraya koşuyormuş. Gözlerini kapatıp çiçeğin sapını tutmuş ve çiçek elinde kalmış. O an bir sessizlik olmuş. Basavryuk bir kütüğün üzerinde oturur vaziyette belirmiş, ölü gibi mosmormuş. Parmağını dahi kıpırdatmıyormuş. Gözlerini sadece kendinin gördüğü bir şeye dikmiş, ağzı hafif açıkmış ve sesi çıkmıyormuş. Etrafta tek bir hareket yokmuş. Ah, ne korkunç! Ancak birdenbire Petro'nun içini titreten bir ıslık duyulmuş; yerdeki otlar hışırdıyor, çiçekler küçük gümüş çanlarınki gibi ince bir sesle birbirleriyle konuşuyor, ağaçlar homur homur küfürleşiyormuş gibi gelmiş. Basavryuk'un yüzüne birden bir canlılık gelmiş, gözleri parlamış.

"Nihayet döndü cadı!"* diye mırıldanmış dişlerinin arasından.

"Bak Petro, şimdi karşına bir güzel çıkacak, sana ne emrederse onu yapmazsan sonun gelir!" demiş Basavryuk, sonra elinde bir değnekle çakaleriği çalısının arasını açmış, önlerine sanki tavuk bacakları üzerinde duran bir kulübe çıkmış. Basavryuk yumruğuyla vurmuş ve kulübenin duvarı sallanmış. Karşılarına büyük siyah bir köpek çıkmış ve bir çığlıkla kediye dönüşüp üzerlerine atlamış.

Basavryuk, "Kızma, kızma yaşlı şeytan!" demiş ve ardından iyi bir adamın kulaklarını tıkayacağı bir laf söylemiş. Birdenbire kedi-

* Slav mitolojisinde büyülü güçlere sahip kötülüğün simgesi olan babayagadan bahsediliyor. Rus masallarında babayagaların tavuk bacağı gibi sütunlar üzerinde ahşap kulübeleri vardır. *–çn*

nin yerine fırınlanmış elma gibi buruşuk suratlı, beli yay gibi bükük, çenesiyle burnu cevizkıran gibi eğri yaşlı bir kadın belirmiş.

"Muhteşem bir güzellik!" diye düşünmüş Petro, sırtında bir ürperti hissetmiş. Cadı elindeki çiçeği çekip almış ve uzun bir süre üzerine doğru su serpiştirerek bir şeyler fısıldamış. Ağzından kıvılcımlar saçılıyor, dudaklarını bir köpük alıyormuş. Çiçeği Petro'ya geri verip, "At!" demiş.

Petro çiçeği atmış, şu mucizeye bak! Çiçek yere düşmeyip uzun bir süre bir alev topu gibi karanlığın ortasında durmuş, sanki kayık gibi havada yüzüyormuş. Nihayet yavaş yavaş aşağı inmeye başlayıp çok uzağa düşmüş, haşhaş tanesi kadar parıltısı zar zor görülür olmuş.

"Burası!" demiş çatal sesiyle boğuk bir tonda yaşlı kadın.

Basavryuk, Petro'ya bir kürek verip, "Kaz burayı Petro. Burada o kadar çok altın göreceksin ki sen de Korj da rüyasında dahi görmemiştir bu kadarını," demiş. Petro ellerine tükürüp küreği kavramış, ayağıyla destek alıp toprağı kaldırmış, sonra bir kere daha ve bir kere daha... Kürek sert bir şeye değmiş! Kürek bir şeye çarpıp çınlamış ve daha derine gitmemiş. Petro'nun gözleri küçük, dışı demirden bir sandığı ayırt etmeye başlamış. Sandığı eliyle çıkarmaya çalışmış ancak uğraştıkça daha ileriye, daha derine gidip duruyormuş. Aniden arkasında bir kahkaha duymuş, daha çok yılan tıslamasına benzeyen bir kahkahaymış bu.

"Hayır, insan kanı olmadan altın maltın göremezsin!" demiş cadı ve üzerinde beyaz bir çarşaf örtülü yaklaşık altı yaşında bir çocuk getirmiş, eliyle de kafasını kesmesini işaret etmiş. Donakalmış Petro. Bir hiç uğruna bir insanın, masum bir çocuğun kafasını kesmek ne de kolay bir iş ya! Yüreği ağzında, çocuğun başındaki çarşafı kaldırmış. O da ne? Karşısındaki İvas'mış! Zavallı çocuk minicik ellerini önünde çapraz yapmış, başı da önüne asılı duruyormuş... Petro de-

lirmiş gibi bıçakla cadının üzerine atlamış ve tam elini indirecekmiş ki Basavryuk gür sesiyle, "Kız için neyin sözünü vermiştin?" demiş ve Petro'yu sanki sırtından kurşunla vurmuş gibi oturtmuş. Cadı ayağını yere vurmuş, yerden mavi bir alev yükselmiş, alevin ortasındaki her şey aydınlanmış. Toprak sanki kristalden dökülmüş gibiymiş... Yerin altında ne var ne yoksa avucunun içi gibi görünür olmuş. Tam da bulundukları yerin altında sandıklar, bakraçlar dolusu altın paralar, değerli taşlar varmış. Petro'nun gözleri parlamış, aklı bulanmış. Çıldırmışçasına bıçağa sarıldığı gibi çocuğun masum kanı gözlerine sıçramış. Şeytanın kahkahası inletiyormuş her yeri. Çirkin yaratıklar önünde sürü halinde tepişiyorlarmış. Cadı, başsız cesedi tutup kurt gibi kanını içmiş. Petro'nun başı dönüyormuş, tüm gücünü toplayıp koşmaya başlamış. Her şey kıpkırmızıymış. Ağaçlar, her şey kan içinde, yanıyor, inliyormuş. Gökyüzü kıpkızılmış, titriyormuş. Alevler, şimşek gibi çakıyormuş gözlerinin önünde. Güçten düşmüş bir halde kulübesine girmiş, yaprak gibi yere yığılmış. Sonra ölüm gibi bir uyku tutmuş.

Petro iki gün iki gece aralıksız uyumuş. Üçüncü gün uyandığında uzun süre kulübesinin her köşesine bakıp durmuş ancak bir şeyler hatırlamaya çalışması nafileymiş. Hafızası kimsenin içinden tek kuruş alamayacağı ihtiyar bir cimrinin cebi gibiymiş. Biraz esnemiş ve ayaklarının altında dökülen bir şeylerin şıngırtısını duymuş. Bir bakmış ki altın dolu iki torba... O sırada bir hazine aradığını, ormanda tek başına korkmuş olduğunu sanki rüyasında görmüş gibi hatırlamış. Ancak onları neyin karşılığında, nasıl aldığını bir türlü hatırlayamıyormuş.

Korj torbaları görmüş, yumuşayıvermiş: "Aman da aman Petro'cuğum! Ben hiç sevmez olur muymuşum onu! Başka kim var ki öz oğlum gibi!" Sonra da yaltaklanmalarını öyle bir yere götürmüş ki sonunda gözyaşlarına boğulmuş. Pidorka, Petro'ya köyden geçen

çingenelerin İvas'ı kaçırdığını anlatmış. Ancak lanet cadı aklına öyle bir sis perdesi indirmiş ki Petro İvas'ın yüzünü bile hatırlayamıyormuş.

Oyalanmanın faydası yokmuş... Leh'i başlarından savıp hemen düğüne girişmişler: Börekler pişirip havlular, başörtüler işlemişler, içki fıçılarını yuvarlamışlar. Gençler masanın başına toplanmış. Düğün çöreği kesilmiş. Banduralar, ziller, sopeller, kobzalar çalınmış, cümbüş başlamış.

Eski zamanların düğünleri bizim zamanımızdakiler gibi değilmiş. Dedemin teyzesi çok kalabalık olduğunu anlatıyordu. Genç kızlar saçlarına sarı, mavi, pembe kurdeleler takıyor, altın sarısı örgülerini tepelerinde bağlıyormuş. Kırmızı ipekten, minik gümüş çiçekler işlenmiş incecik gömlekler, yüksek demir topuklu işlemeli çizmeler giyiyor, tavus kuşu gibi süzülerek girdap gibi döne döne, gürültüyle gorlitsa oynuyorlarmış. Genç evli kadınlar da başlarında tepeleri altın sırma işlemeli, ense tarafında da altın rengi kumaşın görüldüğü bir oyuğun olduğu, biri önde biri arkada çıkıntısı olan kuzu postundan korablikleri,* kenarları kırmızı en iyi ipekten mavi kaftanları ile ellerini bellerine koyup kurumlu bir tavırla teker teker ortalığa çıkıyor, hopak** oynuyormuş. Kazak şapkalarıyla, bellerinden gümüş şerit işlemeli kuşaklarıyla bağlı ince cüppeleriyle, ağızlarında çubukları bulunan delikanlılar da küçük birer şeytan gibi kadınların etrafında pervane oluyor, palavralar atıyormuş. Gençleri görünce Korj da dayanamayıp eski günlerine dönmüş. İhtiyar adam elinde bandurası, kafasında kadehi bir yandan piposunu tüttürüp bir yandan şarkı söylerken bir anda çapkınların bağırışları eşliğinde dansa başlamış.

Eğlence vakti neler neler icat edilmezmiş ki! Yüzlerine maske

* Ön ve arka tarafta kayık gibi yükseltisi bulunan bir tür geleneksel başlık. *–çn*

** Bir halk oyunu. *–çn*

yaptıkları vakitler olurmuş... Aman Tanrım, insana benzemezlermiş! Ah, şimdi bizim zamanımızdaki düğünlerdeki kılıklarla kıyaslanamazmış bile. Şimdiki düğünlerde ne var ki? Ancak çingene ve Moskal kılığına giriyorlar. Hayır efendim, eskiden biri Yahudi, öteki şeytan kılığına girermiş, önce öpüşür, sonra da birbirlerinin perçemlerine yapışırlarmış. Tanrı yardımcınız olsun! Öyle bir gülme alırmış ki karnını tutarmışsın. Türk ve Tatar elbiseleri giyerlermiş, üzerlerinde ne varsa alev gibi parlarmış. Daha sonra türlü sersemliklere başlayıp oyunlar oynarlarmış ki görme.

Rahmetli dedem kendisi de düğünde bulunan teyzesiyle şöyle komik bir olay yaşamış: Teyze düğünde geniş bir Tatar elbisesi giymiş, elinde içki, düğündekilere ikramda bulunuyormuş. Şeytan dürtmüş olacak, biri arkadan üzerine votka dökmüş, öteki de anlaşılan kasten yaptığı bir hareketle hemen ateşi yaktığı gibi elbiseyi tutuşturmuş, alev almış. Zavallı teyze korkmuş, elbisesini çıkarıvermesin mi... Hem de herkesin ortasında... Gürültü patırtı, kahkahalar, karmaşa... Sanki panayır yeri gibiymiş. Kısacası ihtiyarlar bundan daha eğlenceli bir düğün bilmiyorlarmış.

Pidorka ve Petro bir beyle hanım gibi yaşamaya başlamış. Her şeyden bolca varmış, her şey iyiymiş. Ancak etraflarındaki içten insanlar ikisinin hayatlarına baktığına başlarını sallarmış hafifçe. "Şeytandan iyilik gelmez," diyormuş hepsi de. "Hıristiyan kulu baştan çıkaran şeytandan gelmediyse nereden geliyordu bu zenginlik? Bu kadar altını nereden geçirmişti eline? Tam da zenginleştiği gün neden birdenbire Basavryuk da ortadan kaybolmuştu?"

Gel de uydurduklarını söyle! Doğrusu, bir ay geçmeden Petro tanınmaz bir hal almış. Ona neler olmuştu Tanrı bilir. Hep aynı yerde oturuyor, kimseyle tek kelime etmiyormuş. Sürekli bir şeyleri hatırlamak istercesine düşünüp duruyormuş. Pidorka zorlayıp da ağzından birkaç kelime koparabildiğinde kafasındakini unutmuş gibi konuşu-

yor hatta neşeleniyormuş ancak istemsizce çuvallara bakıyor, "Dur, dur unuttum!" diye bağırıyor, yeniden düşüncelere dalıyor, yine bir şeyler hatırlamaya çalışıyormuş. Her seferinde olduğu yerde uzun bir süre oturduğu zaman birden aklına bir şeyler gelir gibi oluyormuş fakat yine her şey uçup gidiyormuş. Bazen handa içki içiyormuş, votka getiriyorlarmış ama votka onu alevlendiriyor, iyi gelmiyormuş. Birileri gelip omzundan dürtüyormuş ama sonra sanki gözüne sis perdesi iniyormuş. Yüzünden boncuk boncuk ter akıyor, olduğu yerde bitkin bitkin oturuyormuş. Pidorka'nın yapmadığı şey kalmamış: Şifacılara danışmış, kem gözlere karşı neler döktürmüş, ne otlar yakmışlar ama hiçbiri işe yaramamış. Yaz böyle geçip gitmiş. Kazakların kimi ekinlerini sürüp biçmiş, diğerlerine göre çok daha hareketli bir yaşamda olanlar da yola çıkmış. Ördek sürüleri çoktan bataklıkları doldurmuş ancak artık çalıkuşlarının esamisi okunmuyormuş. Steplere kızıllık düşmüş. Kazakların şapkaları gibi buğday yığınları tarlalarda bir oraya bir buraya bırakılmış. Çalı çırpı, odun yüklü arabalar yollara düşmüş. Toprak daha sertleşmiş, yer yer donmaya başlamış. Artık kar da yağmaya başlamış ve ağaçların dallarını sanki tavşan tüyü gibi kırağı tutmuş. Kızıl gerdanlı bir bayağı şakrak kuşu, titiz giyimli bir Leh beyefendisi gibi açık, ayazlı bir günde çoktan kar yığınları üzerinde dolaşıp buğday taneleri aramaya başlamış. Çocuklar buzun üstünde ahşap topaçlarıyla oynarken babaları da huzurlu huzurlu sobanın üzerinde uzanıyor, zaman zaman da çubukları dişlerinin arasında ortalıktaki soğuğa güzelce bir sövmek, hava almak ve ambardaki buğdayı dövmek için aşağı iniyormuş.

Kar nihayet erimeye başlamış, turna balığı kuyruğuyla buzu kırıyor, Petro da olduğu gibi duruyormuş, vakit geçtikçe durumu daha vahim hale gelmiş. Ayağının dibinde altınlarla zincire vurulmuş gibi evin ortasında oturuyormuş. Yabanileşmiş, saçı sakalı birbirine karışmış, korkunç bir hal almış. Sürekli aynı şeyi düşünüp duruyor,

bir şeyler hatırlamaya çalışıyor ve hatırlayamadığı için kızıyor, öfkeleniyormuş. Sık sık hışımla yerinden kalkıp bir şeyler yakalamak istercesine elini kolunu oynatıyor, gözlerini bir yere dikiyormuş. Dudakları sanki çoktan unutulmuş bir sözcüğü söylemek ister gibi kımıldıyor sonra da hiç kımıldamamacasına duruyormuş. Üzerini bir hiddet kaplıyor, çıldırmış gibi ellerini dişliyor, ısırıyor, öfkeyle tutam tutam saçlarını yoluyormuş. Bu durum sakinleşip yeniden bir şey hatırlamak için dalıncaya kadar sürüyor, sonra yine çılgınca bir öfke, yine ıstırap sarıyormuş. Tanrı'nın nasıl bir gazabıydı bu? Pidorka'nın hayatı, hayat değilmiş artık. Başta evde yalnız başına kalmaktan korkuyormuş ama sonraları acısına alışmış zavallıcık. Ama eski Pidorka'dan eser yokmuş. Yüzünde ne bir renk ne de gülücük kalmış. Yorgun, bitkin bir haldeymiş, o parlak gözlerin yaşı dinmiyormuş. Bir gün görünüşe göre biri ona acımış da Ayı Geçidi'ndeki yeryüzündeki tüm hastalıkları iyileştirebilmesiyle nam salmış büyücünün yanına gitmesini önermiş. O da son çare onu da denemiş, dil döküp yaşlı kadını yanında getirmeyi başarmış. Yine İvan Kupala'dan önceki akşammış. Petro kendinden geçmiş bir halde peykede oturuyormuş, evlerine gelen misafiri fark etmemiş. Sonra yavaş yavaş doğrulup etrafına bakmış. Birden idam sehpasındaymış gibi tüm vücudu titremiş, öyle bir kahkaha atmış ki Pidorka'nın yüreği hoplamış.

"Hatırladım, hatırladım!" diye bağırmış Petro korkunç bir sevinç içinde. Baltasını kapıp tüm gücüyle yaşlı kadının üzerine sallamış. Koca balta sıyrılıp tahta kapıya saplanmış. Yaşlı kadın ortadan kaybolmuş, yedi yaşlarında, beyaz gömlekli, başı örtülü bir çocuk belirivermiş evin içinde. Çocuğun üzerindeki çarşaf düşmüş. "İvas!" diye bağırmış Pidorka ve üzerine atılmış. Ancak hayalet baştan aşağı kanla kaplıymış, tüm evi kırmızı bir ışıkla aydınlatıyormuş. Pidorka korkuyla sofaya koşmuş, sonra biraz kendine gelip kardeşine yar-

dım etmek istemiş ama nafile! Kapı arkasından öyle sıkı kapanmış ki açmaya gücü yetmemiş. Başkaları gelmiş, kapıya vurup durmuşlar, sonra da kırıp içeri girmişler fakat içeride kimse yokmuş. Evin içi olduğu gibi duman dolmuş, Petro'nun durduğu yerde de dumanın yükseldiği bir öbek kül varmış. Çuvallara bakmışlar, içlerinde altınlar yerine kırık çömlek parçaları varmış. Kazaklar gözlerini belertmiş, ağızları açık, kıllarını kıpırdatamadan yere mıhlanmış gibi duruyorlarmış. Olan tuhaflıklar yüzünden öyle bir korku almış ki içlerini...

Daha sonra ne olmuş hatırlamıyorum. Pidorka kendini Tanrı'ya adamaya karar vermiş, babasından kalan malları toplamış, birkaç gün sonra da artık köyde değilmiş. Nereye gittiğini kimse de söyleyemiyormuş. Köyün yardımsever yaşlı kadınları çoktan onun akıbetini de Petro'nun sürüklendiği yere göndermiş ama Kiev'den gelen bir Kazak bir manastırda sürekli dua eden bir deri bir kemik bir rahibe gördüğünü söylemiş. Köylüler de anlattıklarından bunun Pidorka olduğunu anlamış: Ağzından tek kelime çıkmıyormuş, yürüyerek gelip Meryem Ana ikonasının önüne bakınca herkesin gözlerinin kamaştıran parlaklıkta taşlarla süslü bir çerçeve getirmiş...

Durun, her şey bununla bitmedi. Şeytanın Petro'cuğu ortadan kaybettiği gün Basavryuk yeniden peyda olmuş fakat herkes ondan koşarak kaçıyormuş. Onun ne halt olduğunu anlamışlar: Hazineleri ortaya çıkarmak için insan kılığına bürünen şeytandan başkası değilmiş bu. Kötü ruhların hazinelere ulaşmasına izin verilmediği için delikanlıların aklını çeliyormuş.

O yıl herkes yeraltındaki sığınakları terk edip köye yerleşmiş; fakat köyde de lanet Basavryuk yüzünden rahat yokmuş. Rahmetli dedemin teyzesi anlatıyordu, Basavryuk en çok da Opoşnyaksk yolu üzerindeki eski hanını bıraktı diye ona kızdığından, var gücüyle intikam almaya çalışıyormuş. Bir keresinde köyün ihtiyarları

handa toplanmış. Dediklerine göre, masanın etrafında toplanmış güzel güzel sohbet ediyorlarmış, ortada da küçük demenin günah sayılacağı kızarmış bir koyun varmış. Bakmışlar ki –yalnız birine değil hepsine öyle gelmiş– koyun başını kaldırmış, cansız gözleri canlanmış, parlamış, aniden masadakilerin önünde gür bıyıklar belirivermiş. Herkes oracıkta koyunun başında Basavryuk'un yüzünü fark etmiş. Dedemin teyzesi, votka isteyeceğini bile düşünmüş. Zavallı ihtiyarlar şapkalarını kaptıkları gibi doğru evlerine koşmuşlar. Bir keresinde de kilisenin mütevellisi, arada bir baş başa kalmayı sevdiği eski zamanların o kadehlerinin ikincisinin dibini daha görmeden kadehin önünde eğildiğini görmüş. Gelmiş şeytan olasıca! İstavroz çıkarıverelim!.. Karısının başına da tuhaf şeyler gelmiş: Kadın tam koca bir teknede hamur yoğuruyormuş ki hamur teknesi birden yerinden zıplayıvermiş. "Dur, dur, nereye!" demiş kadın. Elleri belinde kasıla kasıla dolaşmış tüm evi. Siz gülün; ancak büyüklerimiz gülebilecek gibi değilmiş. Rahip Afanasiy köyün her yerinde elinde kutsal suyla gezmiş, sokak sokak suyu serpe serpe şeytanı kovalamış ama boşuna. Rahmetli dedemin teyzesi uzun bir süre akşam oluverdi mi birilerinin çatıyı tıkırdattığından, duvarları tırnakladığından şikâyet etmiş. Yaa, öyle!

Şimdi bizim köyün olduğu yerde her şey yolunda gibi gözüküyor. Ancak hatırlıyorum da, daha babam rahmetli olalı çok olmamıştı, kötü ruhların uzun zaman hüküm sürdüğü o harabe hanın yanından senin benim gibilerin geçmesi imkânsızdı. İsten kararmış bacasından yoğun yoğun dumanlar çıkıyordu. Öyle bir yükseliyordu ki gökyüzüne, baktın mı şapkan düşüverirdi. Sıcak korlar serpiliyordu düzlüklerin her yerine, şeytan da –anmaz olaydım köpek soyunu– kulübesinde acı acı hıçkırıklarla ağlıyordu. Sesinden korkan kuzgunlar da yakınlardaki meşe ormanından sürü halinde havalanıyor, yabani bağırışlarıyla gökyüzünde uçuyordu.

Korkunç Bir İntikam

I

Kiev'in uzaklarından bir gürültü patırtı duyuluyordu: Yasavul* Gorobets oğlunun düğününü yapıyordu. Bir sürü insan misafir olmuştu. Eski zamanlarda iyi yemeyi severlermiş, içmeyi bir o kadar daha, eğlenmeyiyse daha da bir severlermiş. Zaporojyalı Mikitka, doru atıyla yedi gün yedi gece kraliyetin üst tabakalarını kırmızı şarapla sarhoş ettiği Pereşlyay düzlüklerindeki hummalı bir cümbüşten gelmişti doğruca. Yasavulun ebedi dostu Danilo Burulbaş da Dinyeper'in öbür kıyısından, karısı Katerina ve bir yaşındaki oğluyla yaşadığı iki tepenin arasındaki evinden gelmişti. Konuklar hanımı Katerina'nın beyaz yüzüne, Alman kadifesi gibi karakaşlarına, süslü elbisesi ve mavi, kısa gömleğine, gümüş ökçeli çizmelerine şaşkın şaşkın bakıyorlardı ancak ihtiyar babasıyla birlikte gelmemesi onları daha da hayrete düşürmüştü. Babası Dinyeper'in öbür kıyısında yalnızca bir yıl yaşamış, yirmi bir yıl hakkında hiçbir haber alınmamış, ortadan kaybolmuş ancak kızı evlenip de oğlunu doğurduğu zaman yanına dönmüştü. Anlatacağı tonla şaşırtıcı hikâyesi vardır illa ki. O kadar uzun zaman yabancı diyarlarda kalan insanın anlatacağı şey olmaz mı hiç! Oralarda her şey bambaşkadır: İnsanları başka başkadır, Tanrı'nın kiliseleri de yoktur... Lakin gelmemişti.

---

* Rus ve Ukrayna Kazak birliklerinde bir askeri rütbe, yüzbaşı. *–çn*

Konuklara üzüm ve eriklerin yanı sıra varenuha* ve büyük bir tabakta korovay** ikram etmişlerdi. Çalgıcılar da bir süreliğine durmuş, zillerini, kemanlarını ve teflerini yanlarına koymuş, korovayın para ile birlikte pişirilen alt kısmını almışlardı kendilerine. Delikanlılarla genç kızlar da bu arada işlemeli mendillerle silindikten sonra oldukları yerlerden kalkıp düğün alanının ortasına çıkıyorlardı yine. Delikanlılar ellerini bellerine koymuş bir şekilde kurumlu kurumlu sağa sola bakıyordu, kızları karşılamaya hazırlardı. O sırada yaşlı yasavul gençleri kutsamak için iki ikona getirmişti. İkonaları kendisine dürüst bir keşiş olan rahip Varfolomey vermişti. Çerçeveleri gösterişsizdi, ne gümüş ne altın parıltısı vardı ancak kimin evinde olurlarsa o evdekilere şeytan el sürmeye cüret edemezdi. İkonaları havaya kaldıran yasavul, tam kısa bir dua edecek olmuştu ki yerde oynayan çocuklar birden korkup çığlık atmaya başladı. Ardından kalabalık kenara çekildi, hepsi korkuyla parmaklarını ortalarındaki bir Kazaka doğrultmuştu. Kimin nesiydi kimse bilmiyordu. Ancak Kazaklığa yaraşır şekilde dans etmiş ve çoktan çevresindeki kalabalığı güldürmeyi başarmıştı. Yasavul ikonaları kaldırdığında ise yüzü değişmişti: Burnu büyümüş, yana doğru eğrilmişti. Kahverengi gözlerinin yerinden yeşil gözler fırlamış, dudakları morarmıştı. Çenesi titriyordu ve mızrak gibi sivrilmişti. Sivri köpek dişleri ağzının dışına sarkmış, başının arkasında bir kambur belirmiş ve yaşlı bir Kazaka dönüşüvermişti.

"Bu o, bu o!" diye bağırtılar yükseldi kalabalığın arasında, herkes birbirine sokuldu.

"Büyücü yine peyda oldu!" diye bağırıyordu anneler de çocuklarının ellerini tutarak.

---

* Ukraynalılarda votka, bal, elma, armut, erik, vişne ve baharatlardan oluşan, çömleğin içinde ocakta pişirilen alkollü bir içki. *–çn*

** Bazı Slav ülkelerinin düğünlerde ikram ettikleri kat kat yapılabilen, üzeri süslü ekmek. *–çn*

Yasavul haşmetli ve asilane biçimde ileri gitti, ikonaları büyücüye doğru tutarak yüksek sesle:

"Yok ol buradan, şeytan bozuntusu, burada sana yer yok!" dedi.

Tuhaf ihtiyar da kurt gibi tıslayıp dişlerini şakırdatarak ortadan kayboldu.

Kötü havalarda denizin çıkardığı cinsten sesler, konuşmalar yükselmeye başladı kalabalığın arasında.

"Büyücü de nereden çıktı?" diye soruyordu gençler ve yaşananların yabancısı olanlar.

Yaşlılar aralarında başlarını sallayarak, "Başımıza bir bela gelecek!" diyorlardı.

Derken insanlar yasavulun geniş avlusunun dört bir yanında öbek öbek toplanıp tuhaf büyücüyle ilgili hikâyeleri dinlemeye başladı. Gelgelelim hemen hemen herkes farklı şeyler söylüyordu, belki de kimse anlatamıyordu büyücüyü.

Avluya bir bal şarabı fıçısı yuvarladılar, kova kova da ceviz şarabı koydular ortaya. Herkes yeniden eğlenmeye koyuldu. Müzisyenler çalgılarını çalmaya; genç kızlar, delikanlılar, şık Kazaklar parlak renkli kaftanlarıyla dans etmeye başladı. Doksan-yüz yaşında ihtiyarlar da içkiyi fazla kaçırıp kendilerini ortaya atarak dans ediyordu yılların nafile geçmediğini anımsayarak. Gece geç vakitlere kadar günlerini gün ettiler, öyle bir eğlendiler ki şimdilerde kimseler böylesine bir eğlence yapmıyor. Konuklar da dağılmaya başlamıştı başlamasına ama evlerine dönen pek kimse yoktu. Birçoğu orada kalmıştı, geceyi yasavulun geniş avlusunda geçirecekti. Davetsiz bir sürü Kazak da divanların altında, yerde, atların yanında, ağılın yakınlarında uykuya dalmıştı. Sarhoşluktan başı dönmeye başlayan olduğu yere yatıyor, horultusu da ta Kiev'den duyuluyordu.

II.

Dünyayı ışığıyla usulca aydınlatıyordu, dağların ardından göstermişti kendini ay. Pahalı Şam kumaşı, beyaz kar ve tül misali örtüyordu Dinyeper'in dağlık kıyısını ve daha ileride, çamların sıklaştığı yerlere gölgesi yayılıyordu.

Dinyeper'in ortasında bir kayık ilerliyordu. Ön tarafında iki genç adam oturuyordu: Siyah Kazak şapkaları yana eğikti, küreklerin altından çakmaktaşından çıkar gibi kıvılcımlar saçılıyordu her yana âdeta.

Niye şarkı söylemiyordu bu Kazaklar? Ne Ukrayna'yı artık Leh Katolik rahiplerin sardığından ve Kazakları Katolik yaptığından ne de ordunun tuz gölü yakınlarında iki gün boyunca nasıl çarpıştığından bahsediyorlardı. Fakat nasıl şarkı söylerler, nasıl yiğitçe işlerden söz ederlerdi? Beyleri Danilo düşüncelere dalmıştı, koyu kırmızı kaftanının kolları kayıktan sarkıyor, suyu okşuyordu. Hanımları Katerina da usulca çocuğunu sallıyor, gözlerini ondan ayırmıyordu, açıkta kalan süslü elbisesinin üzerine gri toz tanecikleri halinde su damlaları dökülüyordu.

Dinyeper'ın ortasından yüksek dağlara, geniş çayırlara, yeşil ormanlara bakmak ne güzeldir! Dağlar ki ne dağlar: Etekleri görülmez, aşağı kısımlarında da yukarılarındaki gibi sivri bir tepe vardır, aşağısında da yukarısında da yüksek mi yüksektir gökyüzü. Yamaçlarındaki ormanlar orman değil, âdeta aynı ormanın dedesinin

kabarmış kafasında yetişen saçlardır. Aşağıda da dedenin sakalları yıkanır suda, sakalın altında da saçlarının üzerinde de yüksek mi yüksektir gökyüzü. Çayırlarsa çayır değil, yuvarlak gökyüzünü ortasından saran yeşil bir kuşak gibidir, kuşağın üst tarafında da alt tarafında da ay gezinir.

Gelgelelim Danilo Bey, etrafa değil genç karısına bakıyordu.

"Benim genç karım, altın Katerina'm, niye böyle üzüntüye gömüldün?"

"Üzgün değilim, Danilo Beyim! Büyücü hakkında anlatılan tuhaf şeyler korkuttu beni. Dediklerine göre o kadar korkunç doğmuş ki hiçbir çocuk onunla oynamak istemezmiş. Dinle Danilo Beyim, ne korkunç şeyler anlatıyorlar: Güya herkesin onunla alay ettiğini gözüyle görüyormuş. Akşam karanlık vakitlerde karşısına biri çıktı mı ağzını açıp dişlerini gösterirmiş. Ertesi gün de o kişiyi ölü bulurlarmış. Bu anlatılanları duyduğumda bir tuhaf oldum, korktum," dedi Katerina cebinden mendilini çıkarıp kucağında uyuyan çocuğunun yüzünü silerek. Mendilin üzerine kırmızı ipeklerle işlediği yapraklar ve yemişler vardı.

Danilo Bey hiçbir şey söylemeyip karanlık tarafa bakmaya başladı, ormanın uzaklarından topraktan bir surun karaltısı görünüyordu, surun ardında da eski bir şato yükseliyordu. Kaşlarının üzerinde bir anda üç çizgi beliriverdi; sol eliyle de gösterişli bıyıklarını okşuyordu.

"Büyücü olması," dedi, "kötü bir konuk olması kadar korkunç değil. Ne hikmetle kalkıp buraya geldi? Duydum ki Lehler bizim Zaporojyalılara giden yolumuzu kesmek için bir kale inşa ediyormuş. Hele bir doğru çıksın. Eğer kulağıma orada bir ini olduğu çalınırsa, o şeytan yuvasını birbirine katarım. Yaşlı büyücüyü öyle bir yakarım ki kargalara bile didikleyecek bir şey kalmaz. Öte yandan bu büyücüde altın da her türlü ganimet de eksik değildir sanıyorum.

İşte şeytanın yaşadığı yer burası! Hele bir altını varsa... Şimdi haçların yanından geçeceğiz, burası mezarlık! Onun o melun dedeleri burada çürüyor. Hepsinin para için ruhlarını da kendilerini de eski püskü kaftanlarını da şeytana satmaya hazır olduklarını söylüyorlar. Eğer elinde altın varsa gerçekten, oyalanmanın âlemi yok: Hep savaşta kazanılacak değil ya altın..."

"Aklında ne var biliyorum fakat onunla karşılaşmak bana hayırlı bir iş gibi gelmiyor. Fakat sen öyle derin soluyor, öyle sert bakıyorsun ki... bakışlarınla kaşların amansızca çatılıyor!.."

"Sus kadın!" dedi Danilo kızarak. "Size uyan kendini kadın olmuş bulur. Delikanlı, pipom için ateş ver!" O sırada kürek çekenlerden biri dönüp çubuğundan bir parça kor aldı, beyinin piposuna koydu. "Beni büyücüyle korkutuyor!" dedi Danilo. "Bir Kazak, Tanrı'ya şükür ne şeytandan ne Lehlerin Katolik rahibinden korkar! Kadınları dinleyecek olsaydık bunların ne âlâları gelirdi bizim başımıza! Öyle değil mi, delikanlılar! Bizim karımız, pipomuzla keskin kılıcımızdır!"

Katerina gözlerini uyuklayan suya dikip sustu. Rüzgâr suyu hafif hafif kımıldatıyordu ve Dinyeper boydan boya gümüşe çalıyordu, gecenin ortasında görülen kurt kürkü gibiydi.

Kayık döndü ve nehrin ağaçlıklı kıyısında duraksamaya başladı. Kıyıda bir mezarlık görülüyordu, harap haldeki haçlar yan yana duruyorlardı. Aralarında ne gilaburu ne de ot bitiyordu.

"Delikanlılar, çığlıkları duyuyor musunuz? Birileri bizi yardıma çağırıyor," dedi Danilo kürek çekenlere dönerek.

"Duyuyoruz, galiba şu taraftan geliyor," dedi gençler de bir ağızdan mezarlığı işaret ederek.

Fakat her şey durmuştu. Kayık yönünü değiştirdi ve kıyıdaki çıkıntıyı dönmeye başladı. Birden kürekçiler küreklerini bırakıp gözlerini hiç kımıldatmadan bir yere sabitledi. Beyleri Danilo da durdu: Kazak damarlarını bir korku ve soğukluk sardı.

Bir mezardaki haç sallandı, içinden kurumuş bir ölü sessizce kalktı. Beline kadar sakalları vardı, tırnakları uzundu hatta parmaklarından bile uzundu. Sessiz sessiz ellerini yukarı kaldırdı. Yüzü titredi ve buruştu. Besbelli korkunç bir acı çekiyordu. Vahşi, insani olmayan bir sesle, "Nefes alamıyorum, nefes alamıyorum!" diye inledi. Sesi bıçak gibi kesiyordu kalbi. Sonra ölü birden yerin altına girdi. Bir diğer haç sallandı ve bir ölü daha çıktı, öncekinden daha uzun, daha korkunçtu. Her yeri fazla uzamıştı, sakalları dizlerine kadardı, kemiksi tırnakları da daha bir uzundu. Bu daha da bir vahşi sesle, "Nefes alamıyorum!" diye bağırdı ve yerin altına girdi. Üçüncü haç sallandı, üçüncü ölü kalktı. Sanki toprağın yukarısına sadece kemikleriyle çıkmıştı. Topuklarına kadar sakalları vardı, parmaklarıyla uzun tırnakları toprağa batıyordu. Kollarını yukarı kaldırıp aya ulaşmak istercesine esnedi, biri sarı kemiklerini testereyle kesiyormuş gibi bağırdı.

Katerina'nın kucağında uyuyan çocuk çığlık atıp uyandı. Hanımın kendisi de çığlık attı. Kürekçiler şapkalarını nehre düşürdü. Bey irkildi.

Birden her şey sanki hiç olmamışçasına ortadan kayboldu. Ancak delikanlılar uzun süre küreklerine sarılmadı.

Burulbaş, çığlık atan çocuğunu korku içinde sallayan genç karısına ilgiyle baktı, onu bağrına basıp alnından öptü.

"Korkma Katerina! Bak, hiçbir şey yok!" dedi etrafı göstererek. "Bu büyücü pis yuvasına kimse gidemesin diye insanları korkutmak niyetinde. Bunlarla ancak kadınları korkutur! Ver oğlumu kucağıma!" dedi ve oğlunu yukarı kaldırıp dudaklarına götürdü. "İvan, sen korkmuyorsun değil mi büyücülerden? 'Hayır, baba, ben Kazakım de. Tamam artık kes ağlamayı! Eve gidiyoruz. Eve gidiyoruz. Annen sana mama verir, seni uyu diye beşiğine yatırır, şarkı söyler sana:

Luli oğluma, luli!
Büyü, büyü de neşeyle!
Kazakların gururu,
Düşmanların belası ol!

"Dinle, Katerina, bana kalırsa baban bizimle dirlik içinde yaşamak istemiyor. Bir geldi ki suratsız, ters ters... Sanki sinirlenmiş gibi. Madem hoşuna gitmiyordu gelmek, niye gelirsin ki! Kazakların hürriyetine içmek istemedi! Oğlumu kucağında sallamadı! Başta ona güvenip yüreğimde ne varsa açmak istedim ama bir şey izin vermedi, diyeceklerim buramda kaldı. Hayır, onda Kazak yüreği yok. Kazak yürekleri birbirini nerede görürse görsün insanın göğsünden fırlar. Ne o, benim canım adamlarım, kıyıya yaklaştık mı? Bu arada, size yeni şapkalar vereceğim. Stetsko, sana kadife ve altın işlemelisini vereceğim. Bir Tatar'dan almıştım başıyla birlikte. Her şeyi benim olmuştu, kendi haline bıraktığım bir ruhu kalmıştı. Heh, bağlayın kayığı! İşte, İvan geldik, hâlâ ağlıyorsun! Al çocuğu Katerina!"

Hepsi indi. Dağların ardından hasır bir çatı göründü: Danilo Bey'in dededen kalma konağıydı bu. Ardında da bir tepe vardı, bir de çayırlar. Yüz verst de gitsen tek bir Kazak bulamazdın.

III.

Danilo Bey'in köyü iki tepenin arasında, Dinyeper'e çıkan dar bir düzlükteydi. Konağı pek yüksekçe değildi: Dışarıdan bakıldığında sıradan bir Kazak evine benziyordu, büyük tek bir odası vardı fakat kendine de karısına da yaşlı hizmetçisine de yanındaki seçkin on delikanlıya da yer vardı. Duvarların yukarısında çepeçevre, meşe ağacından raflar vardı. Üzerlerinde ziyafetler için bir dolu tas, çömlek diziliydi. Onların aralarında da gümüş kadehler, altın kaplama bardaklar vardı. Bunlar savaş zamanında ele geçirdikleri hediyeler ve ganimetlerdi. Altlarında da misket tüfekleri, kılıçlar, tabancalar ve mızlaklar asılıydı. Tüm bunlar Tatarlar, Türkler ve Lehlerden rızalı ya da rızasız alınmıştı, bu yüzden üzerlerinde az şeyin izi yoktu. Danilo Bey onlara bakarken sanki nişanlarına bakar gibi yaşadığı çarpışmaları hatırlardı. Duvarın dibinde de meşeden, üzeri parlatılmış, oymalı bir divan vardı. Hemen yakınında, soba döşeğinin* önünde de tavana çivilenmiş halkalardan geçirilmiş halatların tuttuğu bir beşik duruyordu. Odanın zemininin her yeri güzelce düzlenmiş, kille sıvanmıştı. Danilo Bey karısıyla birlikte divanda, yaşlı hizmetçi sobanın bitişiğindeki döşekte uyuyordu. Beşikte küçük oğulları debeleniyor, uykuya dalıyordu. Delikanlılar

* Rus sobalarıyla birlikte tuğladan örülü, üzerine uzanılabilen, uyunabilen bölüm. Sobanın sıcağının hissedilebildiği bu kısmın üzerine döşek, şilte koyuluyor. *–çn*

da yerde yanyana yatıyordu. Lakin bir Kazak için açık havada, düz toprakta yatmak yeğdir; ona ne kuş tüyü döşek ne de şilte gerektir. Başının altına taze saman koyar, otların üzerinde sere serpe uzanır. Gecenin orasında uyanıp yukarılardaki, gökyüzünde serili yıldızlara bakmak ve Kazak kemiklerine dirilik getiren gece soğuğundan titremek keyiflendirir onu. Uykusunun arasında gerinip homurdanarak çubuğunu yakar ve sıcacık gocuğuna daha bir sıkı sarınır Kazak.

Dün geceki şamatanın ardından Burulbaş geç kalktı ve uyandıktan sonra divanın köşesine oturup takasla aldığı yeni Türk kılıcını keskinleştirmeye başladı. Karısı Katerina ise ipek bir havluya altın işlemeye koyulmuştu. O sırada Katerina'nın babası birdenbire içeri girdi, ağzında başka bir memleketten getirdiği piposu vardı, sinirli ve kaşları çatıktı. Kızına yaklaşıp sert bir sesle eve neden geç geldi diye sorgulamaya başladı.

"Kayınpederim, bu mevzuları ona değil bana soracaksın! Kadın değil, kocası cevap verir. Bizde işler böyle yürür, hiç kızma!" dedi Danilo, işi elden bırakmayıp. "Belki başka kâfir ellerde böyle değildir, onu ben bilmem."

Kayınpederinin yüzü öfkeyle kıpkırmızı oldu ve gözleri çıldırmış gibi parladı.

"Babası değil de kim göz kulak olacak kızına!" diye mırıldandı kendi kendine. "Peki, sana soruyorum, gece geç saatlere kadar nerelerde dolandın?"

"Heh, buna gelince sevgili kayınpederim! Buna da diyeceğim şudur ki, ben anaların sardığı kundaktan çıkalı çok oldu. At binmeyi bilirim. Keskin bir kılıcı tutmayı da beceririm. Becerdiğim bir şey daha var... Ne yaptığımın hesabını kimseye vermem."

"Görüyorum Danilo, biliyorum kavga istiyorsun! Ne ettiğini gizleyenin aklında hayırsız işler olduğu aşikârdır."

"Ne istersen onu düşün," dedi Danilo, "ben de istediğimi düşünürüm. Tanrı'ya şükür, namert hiçbir işin içinde olmadım, her zaman Ortodoks inancının, vatanımın yanında oldum. Ortodokslar ölümüne çarpışırken artık Tanrı bilir nerelerde sürtüyorsa sürten, daha sonra da başkasının ektiği ekinlere akın eden öyle başka it kopuklar gibi değilim."

"Eh Kazak, bilirsin ki fena atış yaparım, kurşunum ancak yüz adımda kalbi deler. İmrenilecek gibi de vuruşmam: İnsanın lapa yapılan irmikten küçük parçaları kalır ortada."

"Ben hazırım," dedi Danilo Bey. Kılıcını havada ustalıkla savurmaya başladı, onu niye keskinleştirdiğini biliyordu sanki.

"Danilo!" diye haykırdı Katerina yüksek sesle, kocasının kolunu tutup asıldı. "Bir düşün, seni divane, bir bak kime el kaldırıyorsun! Babacığım, saçların kar gibi beyaz ama akılsız bir delikanlı gibi alazlandın!"

"Kadın!" diye bağırdı Danilo Bey, tehditkâr bir şekilde. "Biliyorsun, böyle şeyleri sevmem. Sen git kadın işleriyle uğraş!"

Kılıçlar korkunç sesler çıkarıyordu; demir demiri doğruyor, Kazakların üzerlerine toz gibi kıvılcımlar saçıyordu. Katerina ağlayarak ayrı bir odaya geçti, yatağa atıldı ve kılıçların vuruşlarını duymamak için kulaklarını kapattı. Ancak Kazakların çarpışmaları öyle sesi bastırılacak hafif türden değildi. Kalbi paramparça olacak gibiydi. Tak tuk sesler geldikçe sanki onları tüm bedeninde duyuyordu. "Hayır, dayanamayacağım, dayanamayacağım... Belki de al kanlar boşalıyordur ak bedenden. Belki şimdi benim canım helâk oluyordur; bense burada yatıyorum!" Ve sonra beti benzi atmış bir halde, güçbela nefes alarak eve girdi.

Kazaklar durmadan ve korkunç biçimde vuruşuyordu. Ne biri ne ötekisi galip geliyordu. Bir Katerina'nın babası saldırıyor, Danilo Bey düşüyor; bir Danilo Bey saldırıyor, yavuz baba düşüyordu. Son-

ra ikisi de aynı ayarda... Ortalık kaynıyor. Savruldular... Ah! Kılıçlar çınlıyor... ve gürültüyle kenara uçtular...

"Şükürler olsun, Tanrım!" dedi Katerina ve sonra Kazakların misket tüfeklerine sarıldığını görünce yine çığlık attı. Tüfeklerin çakmak taşlarını düzelttiler, horozunu çektiler.

Danilo Bey ateş etti, ıskaladı. Bu kez baba nişan aldı... Yaşlı adamdır, öyle delikanlı gibi keskin değildir gözleri fakat eli de titremez. Ateş etti. Danilo Bey sendeledi. Al kana bulandı Kazak kaftanının sol kolu.

"Hayır," diye bağırdı. "Kendimi böyle ucuza satmam. Başbuğluk sol değil, sağ kolundur. Duvarda Türk tabancam asılı; bana hayatımda bir kez olsun ihanet etmedi. İn duvardan, ihtiyar yoldaşım! Dostuna hürmetini göster!"

Danilo kolunu uzattı.

"Danilo!" diye bağırdı, çaresizlik içinde kolunu tutup bacaklarına sarılan Katerina. "Kendim için yalvarmıyorum. Benim sonum belli: Kocasının ardından sağ kalan kadının kıymeti yoktur. Dinyeper, soğuk Dinyeper benim mezarım olur... ancak oğluna bak Danilo, oğluna bak! Bu zavallı çocuğu kim ısıtacak? Kim şefkat gösterecek ona? Kim öğretecek ona kuzgun karası atın üstünde uçmayı, özgürlük ve inanç için dövüşmeyi, içmeyi, bir Kazak gibi gezmeyi? Yok ol oğlum, yok ol! Baban seni tanımak istemiyor! Bak yüzünü nasıl çeviriyor senden! Ah! Şimdi tanıyorum seni! Hayvansın sen, insan değilsin! Yüreğin kurt yüreği, ruhunsa şeytani bir mahlûkat gibi. İçinde bir damla olsun merhamet, insanca bir duygu var sanardım. Çok yanılmışım! Keyif duyarsın bundan. O fena Lehlerin oğlunu ateşe attığını, oğlunun bıçakların, kaynar suların altında bağırdığını duyduğunda kemiklerin neşeyle dans eder mezarında. Ah, biliyorum seni! Mezarından kalkıp da oğlunun altında kımıldanan ateşi şapkanla harlamaktan mutluluk duyarsın!"

"Dur, Katerina! Gel benim canım İvan'ım, öpeyim seni! Hayır, yavrum benim, kimse senin saçının teline dokunamaz. Yurdunun şerefi için büyüyeceksin; başında kadife şapkan, elinde keskin kılıcın Kazakların önünde uçarcasına gideceksin. Ver elini baba! Aramızda olanları unutalım. Karşında yaptıklarım yanlıştı, suçluyum. Ne o, vermiyor musun elini?" dedi Danilo, Katerina'nın babasına, yüzünde bir öfke ya da barışma emaresi belirmeden aynı yerde duruyordu adam.

"Baba!" diye bağırdı Katerina, sarılıp öptü. "İnsafsız olma, affet Danilo'yu, artık seni üzmeyecek!"

"Yalnızca senin için affediyorum kızım!" dedi kızını öperek. Gözlerinde tuhaf bir parıldama oldu. Katerina biraz irkildi, babasının öpücüğü ve gözlerindeki tuhaf parlaklık ona da tuhaf geldi. Danilo'nun üzerinde yaralı kolunu sardığı masaya yaslandı. Danilo, hiçbir suçu yokken özür dileyerek kötü ve Kazakça olmayan bir şey yaptığını düşünüyordu o sırada.

IV.

Gün ağarmıştı ancak güneşli bir gün değildi. Gökyüzü karartmıştı çehresini ve seyrek bir yağmur yağıyordu düzlüklere, ormanlara, geniş Dinyeper'e. Evin hanımı Katerina uyanmıştı ancak keyifsizdi; gözleri yaşla doluydu, tedirgin ve huzursuzdu.

"Benim tatlı, canım kocam, tuhaf bir rüya gördüm!"

"Nasıl bir rüya, benim sevgili karım Katerina?"

"Tuhaf bir rüya gördüm, gerçekten o kadar canlıydı ki sanki gerçekti. Rüyamda babam, yasavulun evinde gördüğümüz o yaratığın ta kendisiydi. Ama lütfen bu rüyaya inanma. Böyle saçmalıklar rüyalarda görülür! Sanki onun karşısında duruyordum, bütün bedenim titriyordu, korkuyordum, söylediği her kelime iliklerimi buz kestiriyordu. Dediklerini bir duysaydın..."

"Ne diyordu peki, benim altın Katerina'm?"

"'Bana bak Katerina, ben güzelim! İnsanlar boşuna benim çirkin olduğumu söylüyor. Ben sana harika bir koca olacağım. Bak, gözlerim nasıl bakıyor!' dedi. O an alevli gözlerini bana dikti, ben de çığlık attım ve uyandım."

"Evet, rüyalar gerçekleri söylerler çokça. Fakat biliyor musun, dağın ardı pek de sakin değil. Lehler başlarını yeniden kaldıracaklar neredeyse. Gorobets gözümü kırpmayayım diye mektup yazmış. Ancak boşuna endişe ediyor: Yazmasa da uyumuyorum zaten. Adamlarım bu gece on iki siperlik ağaç kesti. Asilzadelere kurşun-

dan erikler ikram edeceğiz, soylular da dans edecek, hem de kırbaçlarımız sayesinde."

"Peki babam bunu biliyor mu?"

"Baban da sırtımda yük oldu! Hâlâ çözemedim onu. Belli ki başka memleketlerde çok günah işlemiş. Meselenin aslı astarı neyse artık... Neredeyse bir aydır bizimle yaşıyor ve bir kez olsun gerçek bir Kazak gibi eğlenmedi! Bal şarabı içmek istemedi! Duyuyor musun Katerina, Krestovskiy Yahudilerinden aldığım bal şarabını içmek istemedi. Hey, delikanlı!" diye bağırdı Danilo Bey. "Koş mahzene de Yahudi şarabından getir! Votka bile içmiyor! Gel de şaşma! Bana kalırsa Katerina Hanım, Tanrı'ya, İsa'ya da inanmıyor. Peki sen ne düşünüyorsun?"

"Dediklerin Tanrı'nın bileceği iş, Danilo Bey!"

"Tuhaf, hanım," diye devam etti Danilo Kazak'ın elindeki kilden, saplı bardağı alırken, melun Katolikler bile düşkündür votkaya. Bir tek Türkler içmez. Ne o Stetsko, mahzende çok indirdin mi bal şarabından mideye?"

"Sadece tadına baktım, beyim."

"Yalan söylüyorsun köpoğlu, şuna bak, sinekler bıyıklarına nasıl da hücum etti! Gözlerinden anlaşılıyor, yarım kovayı devirmişsin. Ah, Kazaklar işte! Ne hınzır millettir! Hepsi dostu için hazır oldadır ama içkiyi kendi başına içip tüketir. Ben, Katerina Hanım, sarhoş olmayalı çok oldu he, ne dersin?"

"Ne çoğu! Hem geçen sefer..."

"Korkma, korkma, bir bardaktan fazla içmeyeceğim! Heh, işte Türk başkeşişi de kapıda!" dedi dişlerinin arasından kapıdan girebilmek için eğilen kayınpederini görünce.

"Ne oluyor, kızım!" dedi Katerina'nın babası başından şapkasını çıkarıp tuhaf taşlarla süslü kılıcının asılı olduğu kuşağını düzelterek. "Güneş tepeye çıktı, senin hâlâ öğlen yemeğin hazır değil."

"Yemek hazır, bey babam, şimdi kurarız sofrayı! Galuşka* güvecini çıkar!" dedi evin hanımı Katerina tahta kap kacağı silen yaşlı hizmetçiye. "Dur, en iyisi ben çıkarayım," dedi sonra da. "Sen de adamları çağır."

Hepsi yere çember halinde oturdu. İkonaların bulunduğu köşenin karşısında bey baba, solunda Danilo Bey, sağında da Katerina ile lacivert ve sarı kaftanlı on çetin delikanlı vardı.

"Beğenmedim bu galuşkayı!" dedi baba, biraz yiyip kaşığını koyduktan sonra. "Hiç tadı yok!"

"Biliyorum, senin için Yahudi eriştesi daha iyi olur," dedi kendi kendine Danilo.

"Niye kayınpederim," diye devam etti yüksek sesle, "niye yokmuş galuşkanın tadı? Kötü mü yapmışlar, ne oldu? Benim Katerina'm öyle bir yapar ki galuşkayı hetman** bile az rastlar böylesine. Beğenilmeyecek yanı da yoktur. Bu Hıristiyan aşıdır! Tüm kutsal kişiler ve Tanrı'nın azizleri galuşka yerlermiş."

Baba tek kelime etmedi, Danilo Bey de sustu.

Yanında lahana ve erikle birlikte kızarmış domuz getirdiler.

"Ben domuz sevmiyorum," dedi Katerina'nın babası, kaşığıyla lahanaları kenara çekerek.

"Domuz niye sevmiyorsun?" dedi Danilo. "Bir Türkler bir de Yahudiler yemez domuzu."

Baba kaşlarını daha bir sert çattı.

İhtiyar adam sadece sütle lemişka*** yedi ve koynundan çıkardığı bir mataradan votka yerine siyah bir su içti.

Yemek yedikten sonra Danilo güzel bir uykuya daldı ve akşama doğru uyandı. Oturup Kazak ordusuna mektuplar yazmaya koyuldu.

---

* Erişteye ya da mantıya benzeyen hamur parçalarından yapılan bir yemek. *—çn*

** Üst düzey askeri bir unvan, komutan. *—çn*

*** Karabuğday ununda yapılan lapa benzeri bir yemek. *—çn*

Karısı Katerina da divanda otururken ayağıyla beşiği sallamaya başladı. Danilo Bey oturuyor, sol gözüyle yazdıklarına, sağ gözüyle de pencereye bakıyordu. Pencereden dağlar ve Dinyeper ışıl ışıl görünüyordu. Dinyeper'in ötesinde ormanların yeşilliği görülüyordu. Gece göğün üzerinde beliriyordu. Fakat Danilo Bey'in aklı ne uzak gökyüzünde ne de mavi ormanlardaydı, üzerinde eski şatonun karaltısının görüldüğü öne çıkık buruna bakıyordu. Şatodaki daracık pencerede küçük bir parıltı varmış gibi geldi birden. Ancak hiçbir yerde bir ses seda yoktu. Galiba ona öyle gelmişti. Sadece aşağıdan Dinyeper'in boğuk gürültüsüyle anbean uyanan dalgaların ardı ardına vuruşları duyuluyordu üç taraftan. Nehir coşmuyordu. İhtiyar bir adam gibi mırıldanıp homurdanıyor, her şeye burun kıvırıyordu, etrafındaki her şey de değişmişti. Kıyısındaki teperle, ormanlarla, çayırlarla sessizce düşmanlık ediyor, onlara olan şikâyetini Karadeniz'e döküyordu.

O esnada geniş Dinyeper'in üzerinde bir kayık görüldü, şatoda da sanki bir şey parlamıştı yine. Danilo usulca bir ıslık çaldı ve ıslığını duyan sadık adamı yanına koştu.

"Stestko, çabuk keskin bir kılıçla tüfek alıp peşimden gel!"

"Gidiyor musun?" diye sordu karısı Katerina.

"Gidiyorum, karım. Her şey yolunda mı diye her yeri kolaçan etmem gerek."

"Ama ben, yalnız kalmaktan korkuyorum. O rüya hâlâ canımı sıkıyor. Ya yine aynı rüyayı görürsem? Gördüğüm rüya mıydı değil miydi ondan bile emin değilim, öyle gerçek gibi geldi ki."

"Yaşlı kadın seninle kalır. Sofada ve avluda da Kazaklar yatıyor!"

"İhtiyar uyudu bile, Kazaklara da güvenemiyorum niyeyse. Dinle Danilo Bey, beni odaya kilitle, anahtarı da yanına al. O zaman o kadar korkmam. Kazaklar da iç sundurmada, avluda uyusun."

"Öyle olsun bakalım!" dedi Danilo, tüfeğinin tozunu silip barutunu koyarken.

Sadık Stetsko, Kazak zırh takımını tastamam giymiş duruyordu. Danilo yünlü şapkasını taktı, pencereyi kapattı, mandalını çekip kapıyı kilitledi ve avluda uyuyan Kazaklarının arasından usulca dağlara gitmek üzere çıktı.

Gökyüzü neredeyse tamamen açıktı. Dinyeper'den ferah bir rüzgârın esintisi hafif hafif geliyordu. Uzaklardan gelen martı sesleri de olmasa her şey donup kalmıştı sanki. Fakat birden bir hışırtı duyuldu. Burulbaş sadık adamıyla ses çıkarmadan devrik bir ağacı saran çalıların arkasına saklandı. Tepeden kırmızı kaftanlı, iki tabancalı, yan tarafına kılıcını asmış biri iniyordu.

"Bu kayınpederim!" dedi Danilo, çalının ardından bakarak. "Gecenin bu vakti nereye, niye gider ki? Stetsko! Uyuma, aç gözlerini de bak bey baba nereye gidiyor." Kırmızı kaftanlı adam kıyıya geldi ve oradan burna doğru döndü. "Heh işte nereye gittiğin belli oldu!" dedi Danilo. "Ne o, Stetsko, büyücünün deliğine mi gidiyor?"

"Evet, galiba oraya gidiyor Danilo Bey! Aksi halde öteki tarafta görüyor olurduk onu ama şatonun yakınlarında kayboldu."

"Dur hele, gidelim, sonra da takip ederiz. Bu işte bir bit yeniği var. Katerina, hayır, baban iyi bir adam değil, Hıristiyan gibi yaptığı tek bir iş yok, dedim sana."

Danilo Bey ile sadık adamı çoktan burna varmıştı. Artık görünmüyorlardı. Şatoyu çevreyelen sık orman onları gizliyordu. Üstteki küçük pencerede hafif bir ışık görüldü. Kazaklar da aşağıda, pencereye nasıl tırmanacaklarını düşünüyordu. Ne bir çit ne bir kapı gördüler. Galiba avludan bir giriş vardı ama oraya nasıl girecekler-di? Öteden zincir sesleri ve köpeklerin koşuşturduğu duyuluyordu.

Pencerenin önündeki yüksek meşe ağacını gören Danilo, "Amma da düşündüm! Sen burada dur, küçük. Ben ağaca tırmanacağım, oradan pencereye bakabilirim," dedi.

Kuşağını çıkardı, ses çıkarmasın diye kılıcını yere bıraktı ve dal-

dan tutup yukarı çıktı. Pencere iyice ışıdı. Tam camın yakınındaki bir dala çömelerek ağaca tutundu ve içeri baktı. Odada mum yoktu ama aydınlıktı. Duvarlarda tuhaf işaretler vardı. Silahlar asılıydı ama çok tuhaflardı. Böylelerini ne Türkler ne Kırımlılar ne Lehler ne Hıristiyanlar ne de namlı İsveç halkı taşırdı. Yarasalar tavanın altında ileri geri gidip duruyor, gölgeleri duvarlara, kapılara, yere vuruyordu. Kapı açıldı, bir gıcırtı duyulmadı. İçeriye kırmızı kaftanlı biri girip üzeri beyaz bir örtüyle örtülü masaya yöneldi. "İşte o, kayınpederim!" diye düşündü Danilo Bey ve hafif aşağı inip ağaca daha sıkı sarıldı.

İçerideki, biri pencereden bakıyor mu bakmıyor mu diye hiç kontrol etmiyordu. Yüzü asık ve keyifsizdi. Masanın üstündeki örtüyü çekti ve birden odanın içini şeffaf, açık mavi bir ışık doldurdu usulca. Yalnız önceki soluk altın rengi ışık dalgaları kımıldanıyor, sanki masmavi denizdeymiş gibi alçalıyor ve mermerin üzerindeki çizgiler gibi uzanıyordu. Masanın üzerine bir çanak koydu ve içine çeşitli otlar atmaya başladı.

Danilo Bey içeri bakmaya koyulmuştu ancak adamın üzerindeki kırmızı kaftanı artık görmüyordu. Onun yerine Türklerin giydiklerinden geniş bir şalvar peyda olmuştu. Kuşağında silahları, başında da Rusça veya Lehçe olmayan harflerle yazılmış yazıların olduğu garip bir şapka vardı. Danilo adamın yüzüne baktı ve yüz değişmeye başladı. Burnu uzadı, dudaklarının üzerine doğru indi. Ağzı bir anda kulaklarına kadar büyüdü. Dişleri uzayıp ağzından dışarı çıktı, yana kıvrıldı. Danilo'nun karşısında yasavulun düğününde gördükleri büyücünün ta kendisi belirivermişti. "Rüyan çıktı, Katerina!" diye düşündü Burulbaş.

Büyücü masanın etrafında dolanmaya, duvardaki işaretler hızlıca değişmeye, yarasalar da bir aşağı bir yukarı, bir ileri bir geri daha bir hışımla uçmaya başladı. Mavi ışık yavaş yavaş azaldı ve

sonra sanki tamamen kayboldu. Ve odayı artık zayıf pembe bir ışık aydınlatmaya başladı. Garip ışık sanki hafif bir çınlamayla odanın tüm köşelerini doldurdu ve birden yok oldu, karanlık çöktü. Sanki rüzgârın suyun ayna gibi yüzeyinde dalgalanıp oynaştığı, gümüş rengi söğüt dallarını suya doğru eğdiği, akşamın sessiz saatlerinde çıkan sese benzer bir ses duyuluyordu. Danilo Bey'e odanın içinde ay parlıyor, yıldızlar dolanıyor, koyu mavi gökyüzü belli belirsiz görünüyor hatta gece soğuğu yüzüne vuruyor gibi gözüktü. Sonra Danilo (o an acaba uyuyor mu diye bıyığına dokundu) odanın içinde gökyüzünü değil de kendi odasını gördü. Bir duvarda Tatar ve Türk kılıçları asılıydı; duvarlarda raflar vardı, rafların üstünde kap kacak ve ev eşyaları duruyordu. Masada ekmek ve tuz... Beşik de duruyordu. Ancak ikonaların yerinde korkunç yüzler vardı. Soba döşeği de oradaydı... Ancak gittikçe yoğunlaşan sis her şeyi kapatıyordu, sonra etraf yine karanlık oldu. Yine tuhaf bir sesle oda tamamen pembe bir ışıkla doldu. Büyücü yine kafasındaki tuhaf sarıkla odada hareketsiz duruyordu. Sesler artıyor, yoğunlaşıyor, ince pembe ışık daha da parlıyor, bulut gibi beyaz bir şey de ortada, havada duruyordu. Danilo o şeyin bulut değil de bir kadın olduğunu düşündü ancak neydendi böyle? Havadan mı yapılmıştı? Nasıl öyle hiçbir şeye dayanmadan duruyor, yere değmiyor, içinden de pembe ışık geçiyordu? Duvardaki işaretler neden titreşiyordu? İşte şeffaf kafasını çevirdi... Solgun, mavi gözleri usulca parlıyor, saçları açık gri sis gibi dalga dalga umuzlarına düşüyordu, dudaklarında ise sabahın beyaz, şeffaf gökyüzü arasından süzülen, zor görülen kırmızı tan ışığı gibi solgun bir kızıllık vardı. Kaşlarında da hafif bir karaltı... Ah Katerina'ydı bu! Danilo o an eli ayağı tutuldu gibi hissetti, konuşmaya çalıştı fakat ses çıkmadı kımıldayan dudaklarından.

Büyücü olduğu yerde hareketsiz duruyordu.

"Neredeydin?" diye sordu, önündeki titremeye başladı.

"Neden çağırdın beni?" dedi sessizce. "Ne kadar mutluydum. Doğduğum, on beş yıl yaşadığım yerdeydim tam da. Ah, ne kadar güzel orası! Çocukken oynadığım çayırlar ne yeşil ve hoş kokulu. Düzlüklerdeki çiçekler, evimiz, bahçemiz! Ah, güzel annem nasıl da sarılırdı bana! Gözlerinde nasıl da sevgi vardır! Beni okşar, dudağımdan, yanağımdan öper, sarı örgülerimi sık tarağıyla açardı... Baba!" dedi ve solgun gözlerini büyücüye çevirdi. "Neden öldürdün annemi?"

Büyücü tehditkâr biçimde parmağını salladı.

"Sana bundan söz etmemeni söylemedim mi ben?" Havadaki güzel kadın titredi yine. "Sahiben nerede şimdi?"

"Sahibem, Katerina şimdi uykuya daldı, ben de bundan yararlandım, pırlayıp uçtum. Uzun zamandır annemi görmek istiyorum. Bir anda on beş yaşıma da geliverdim. İyice de hafifleştim, kuş gibiyim. Sen niye beni çağırdın?"

"Sana dün söylediklerimi hatırlıyor musun?" diye sordu büyücü, öyle sessizdi ki zar zor duyuluyordu.

"Hatırlıyorum, hatırlıyorum; fakat senin bunu unutman için neler yapmazdım! Zavallı Katerina! Ruhunun bildiklerinin çoğundan habersiz."

"Bu Katerina'nın ruhu," diye düşündü Danilo Bey, artık iyice kımıldayamaz olmuştu.

"Bırak günah işlemeyi baba! Her cinayetinden sonra ölmüşlerinin mezarından çıkmasından korkmuyor musun?"

"Yine eski laflar!" diye böldü büyücü tehdit edercesine. "Ben istediğimi yapacağım, sana da istediğimi yaptıracağım. Katerina beni sevecek!"

"Sen babam değil, bir yaratıksın!" diye inledi kadın. "Hayır, dediğin olmayacak! Kötü büyülerle ruhunu çağırıp ona eziyet etme gücünü elde ettin, doğru; ancak yalnız Tanrı yaptırabilir ona istedi-

ğini. Hayır, Katerina ben onun bedeninde olduğum sürece hayırsız bir işe kalkışmayacak. Baba, kıyamet günü yakın! Keşke babam olmasaydın, o zaman canım, sadık kocama ihanet etmeye zorlamazdın beni! Kocam bana karşı sadık ve iyi olmasaydı da ona ihanet etmezdim çünkü Tanrı yeminini çiğneyen ve sadık olmayan ruhları sevmez!" dedi.

Sonra solgun gözlerini, dibinde Danilo Bey'in oturduğu pencereye çevirdi ve kımıldamadan durdu.

"Nereye bakıyorsun? Kim var orada?" diye bağırdı büyücü. Havada duran Katerina titredi. Fakat Danilo Bey çoktan yere inmiş ve sadık Stetko'su ile birlikte kendi dağlarına doğru yol almıştı. "Korkunç, korkunç!" diyordu kendi kendine Kazak yüreğinde bir ürkeklik hissederek. Kısa süre sonra evinin avlusuna vardı, nöbette duran ve piposunu tüttüren bir teki hariç tüm Kazaklar derin bir uyku çekiyordu. Gökyüzü yıldızlarla kaplıydı.

V.

"Ne iyi ettin de beni uyandırdın!" dedi Katerina, gözlerini gömleğinin işlemeli kollarıyla silerken karşısında duran kocasını boydan boya inceliyordu. "Öyle korkunç bir rüya gördüm ki! Göğsüm sıkıştı! Ah! Ölüyorum sandım."

"Nasıl bir rüya gördün? Böyle miydi yoksa?" dedi Burulbaş ve gördüklerini karısına anlatmaya başladı.

"Nereden bildin, kocacığım?" diye sordu Katerina hayret içinde. "Fakat hayır, anlattıklarının birçoğunu bilmiyorum. Hayır, babamın annemi öldürdüğü girmedi rüyama, ne ölüler ne de başka şeyler vardı. Hayır Danilo, başka başka şeyler anlatıyorsun sen. Ah, babam ne korkunç!"

"Birçoğunu görmemen de şaşılacak bir şey değil. Ruhunun bildiklerinin onda birini dahi bilmiyorsun. Babanın din düşmanı bir şeytan* olduğundan haberin var mı? Daha geçen yıl Lehlerle birlikle Kırımlılara hücuma gitmeye hazırlanırken –o zamanlar bu hayırsızların elinden tutuyordum hâlâ– Bratskiy Manastırı'nın baş rahibi –karıcığım, o kutsal bir adamdır– bana din düşmanı şeytanın herkesin ruhunu yanına çağırabildiğini söylemişti. Ruh da sahibi uykuya daldığında kendi istediği gibi dolaşır, Tanrı'nın köşkünün çevresinde başmeleklerle birlikte uçarmış. Babanın suratını ilk gördüğüm an gözüm tutmamıştı onu. Eğer babanın böyle biri olduğu-

* Deccal. –*çn*

nu bilseydim seninle evlenmezdim. Seni bırakır, din düşmanı büyücü sürüsüyle haşır neşir olup ruhuma günah yüklemezdim."

Katerina yüzünü elleriyle kapatıp hıçkırıklara boğularak, "Danilo!" dedi. "Bir suç mu işledim sana karşı? Aldattım mı seni, canım kocam? Bir şey yapıp öfkelendirdim mi seni? Sana iyi hizmet etmedim mi? Cümbüşten sarhoş döndüğünde ters bir şey mi söyledim sana? Sana kara kaşlı bir oğul doğurmadım mı?"

"Ağlama Katerina, seni tanıyorum artık ve ne olursa olsun bırakmam. Bütün günah babanın."

"Hayır, baban deme bana. Benim babam değil o. Tanrı şahit ki reddediyorum onu, reddediyorum babalıktan! O din düşmanı, dinden dönmüş biri! Ölecek, boğulacak olsa elimi uzatıp kurtarmam onu! Bilinmedik bir ot yüzünden içi kuruyacak olsa, bir damla su vermem! Babam sensin benim!"

VI.

Danilo Bey'in yerin çok derinindeki, kapısına üç kilit takılı mahzeninde demir zincire vurulmuş halde oturuyordu büyücü. Dinyeper'in uzaklarında da uğursuz şatosu göze çarpıyordu. Kan gibi kırmızı dalgalar da eski duvarlarının etrafına çarpıyor, kabarıyordu. Büyücünün mahzende olmasının nedeniyse ne büyü yapması ne de dine aykırı işlerle uğraşmasıydı. Onlar Tanrı'nın takdirine kalmış. Gizli bir ihanet nedeniyle, Ortodoks Rus topraklarının düşmanlarıyla Katoliklere karşı Ukrayna halkını satmak ve Hıristiyan kiliselerini yakmak için gizli anlaşmalara girmesi yüzünden oradaydı. Yüzü asıktı büyücünün, aklındaysa gece gibi bir kara düşünce vardı. Sadece tek bir günlük ömrü kalmıştı, yarın dünya ile vedalaşma vaktiydi onun için. Yarın ölüm cezası bekliyordu onu. Hem de kolay bir ölüm değildi bu. Onu kaynar bir kazana diri diri atsalar, yahut günahlarla dolu derisini yüzseler nezaket göstermiş olurlardı. Yüzü asık büyücü başını önüne eğdi. Belki de ölme vakti gelmeden tövbe ediyordu ancak günahları Tanrı'nın onu affedeceği cinsten değildi. Önünde, tepede demir parmaklıklı küçük bir pencere vardı. Zincirlerini şıngırdatarak kızı oralardan geçiyor mu diye bakmak için pencereye yanaştı. Güvercin gibi yumuşaktır o, kin tutmaz, acır babasına... Ancak kimsecikler yoktu. Aşağıda bir yol vardı fakat yoldan da kimse geçmiyordu. Onun da aşağısında Dinyeper kıvrılıyordu, onun kimse ile işi yoktu. Gürlü-

yordu nehir ve nehrin tekdüze sesini duymak ümidini tüketiyordu büyücünün.

İşte biri geçiyordu yoldan, bir Kazaktı bu! Derin bir nefes aldı tutsak. Yine ortalık bomboş oldu. Uzakta aşağı doğru inen biri daha vardı işte... Yeşil kaftanı savruluyordu. Başında da altın rengi, iki ucu dik şapkası*... Bu oydu! Pencereye daha da yanaştı. İşte yaklaşıyordu...

"Katerina! Kızım! Acı bana, merhamet et!"

Aldırış etmiyordu Katerina; duymak istemiyor, gözünü zindandan tarafa çevirmiyordu. Geçti, gözden kaybolmuştu. Etrafta kimse yoktu. Dinyeper içini karartıcasına gürlüyordu. Yüreği bir keder dolduruyordu. Ancak büyücü bu kederi bilir miydi ki?

Gün yüzünü akşama çeviriyordu. Artık güneş batmıştı, yoktu. Sonra akşam oldu iyice. Hava serindi. Bir yerde bir öküz böğürüyor, bir yerlerden sesler duyuluyordu; belli ki birileri işlerini bitirmiş geri dönüyordu, neşe içindeydiler. Dinyeper'in üzerinde de bir kayık süzülüyordu! Kimin umurundaydı büyücü! Ay gökyüzünde gümüş orak gibi parlıyordu. İşte yolun öbür tarafında biri yürüyor. Karanlıkta görmek zordu. Katerina'ydı bu, geri dönüyordu.

"Kızım, İsa'nın aşkına! Vahşi kurt yavruları bile kendi annelerini parçalamazlar, kızım. Hiç olmazsa bir bak şu suçlu babana!"

Katerina dinlemiyor, yürüyordu.

"Kızım, talihsiz annen için!" dedi. Katerina durdu. "Gel de son sözümü söyleyeyim sana!"

"Ne diye beni çağırıyorsun, din düşmanı? Kızım deme bana. Aramızda bir kan bağı yok bizim. Talihsiz annemin hatırına, ne istiyorsun benden he?"

"Katerina! Sonum yaklaştı. Biliyorum kocan beni bir kısrağın ar-

* Rusçası "korablik" olan soylu evli kadınların taktığı, gemi gibi iki ucu yüksek bir tür başlık, şapka. *—çn*

kasına bağlayıp düzlüklerde sürüklemek istiyor, belki de daha korkunç bir ölüm cezası düşünecektir."

"Senin günahlarına denk bir ölüm cezası var mıdır ki cihanda? Bekle cezanı, affetmeyecek kimse seni."

"Katerina! Beni ölüm cezam değil, öbür dünyadaki işkenceler korkutuyor. Sen masumsun Katerina, ruhun cennette Tanrı'nın yakınlarında uçacaktır. Bu dinden dönmüş babanın ruhuysa ebedi ateşte yanacak, o ateş hiç sönmeyecek, gittikçe daha da harlanacak. Ne bir çiy damlası düşecek ne de rüzgâr esecek."

"Cezanı hafifletmeye benim gücüm yetmez," dedi Katerina arkasını dönüp.

"Katerina! Dur, son bir sözüm var! Sen benim ruhumu kurtarabilirsin. Sen Tanrı ne kadar iyi ve merhametlidir bilmiyorsun. Havari Pavel'i duydun mu hiç? O kadar günahkâr biriymiş ki... ama sonra tövbe etmiş ve aziz olmuş."

"Ruhunu kurtarmak için ben ne yapabilirim ki? Benim gibi güçsüz bir kadın mı yapacak bunu?"

"Eğer buradan çıkabilsem, her şeyi bırakırdım. Tövbe ederim; mağaralara gider, sert, çuldan elbisemi giyer, gece gündüz Tanrı'ya dua ederim. Oruç zamanı sadece yasak olan yiyecekleri değil, balık bile sürmem ağzıma. Uyuyacağım zaman bile çıkarmam üzerimdeki çulu! Sürekli dua eder dururum, sürekli! Tanrı'nın merhameti günahlarımın yüzde birini dahi üzerimden kaldıracak olmazsa, kendimi boğazıma kadar toprağa gömer yahut taş bir duvar arasına hapsederim. Ne yer ne içerim, açlıktan ölürüm. Öldükten sonra ardımdan kırk gün kırk gece dua okusunlar diye de bütün malımı rahiplere bırakırım."

Katerina düşüncelere dalmıştı.

"Kapının kilidini açsam bile, zincirlerini çıkaramam."

"Zincirlerden değil çekincem," dedi babası. "Kolumu, bacağımı

zincire vurduklarını söylüyorsun, değil mi?... Hayır, gözlerine sis perdesi indirip kollarım yerine kuru bir ağaç uzattım. İşte bak, şimdi tek bir zincire dahi bağlı değilim," dedi ve ortaya doğru geçti. "Bu duvarlardan da korkmaz, aralarından geçerdim de... Kocan bu duvarların nasıl duvarlar olduğunu bilmez. Bunları bir keşiş yapmış. Hiçbir kötü güç, o azizin ibadet ettiği mağaranın kapısını kilitlemek için kullandığı anahtarla kilidini açmadan bir büyücüyü buradan çıkaramaz. Dışarı çıktığımda emsalsiz bir günahkâr olan kendime de böyle bir mağara yapacağım."

"Dinle, eğer beni kandırmıyorsan seni bırakacağım," dedi Katerina, kapının önünde durdu. "Ya tövbe etmek yerine yine şeytana kardeşlik yaparsan?"

"Hayır Katerina, artık fazla ömrüm kalmadı. Ölüm cezası olmasa da sonum yakın. Kendi kendimi ebedi ateşe atarım mı sandın yoksa?"

Kilitlerin sesi duyuldu.

"Elveda! Merhametli Tanrım seni korusun yavrum!" dedi büyücü kızını öptükten sonra.

"Dokunma bana, sen eşi benzeri görülmemiş bir günahkârsın, çabuk git buradan!" dedi Katerina. Fakat artık zaten ortadan kaybolmuştu babası.

"Onu serbest bıraktım," dedi korku ve dehşet içinde duvarlara bakarak. "Şimdi ne cevap vereceğim kocama? Bittim ben. Benim için diri diri kendimi gömmekten başka çare kalmadı." Gözyaşlarına boğulan Katerina neredeyse büyücünün oturduğu kütüğün üzerine düşüyordu. "Ama, ruhunu kurtardım," dedi kısık sesle. "Tanrı'nın hoşuna gidecek bir iş yaptım... Fakat, kocam... Ona ilk kez ihanet ettim. Ah karşısına geçip yalan söylemek ne korkunç, ne zor olacak! Biri geliyor, bu o, kocam!"

Sonra çaresizce bağırdı ve bilincini yitirip yere yıkıldı.

VII.

"Benim kızım! Benim, canım!" dedi biri. Katerina uyandı, karşısında yaşlı hizmetçiyi gördü. Yaşlı kadın eğilmiş bir şeyler fısıldıyor gibiydi, buruşuk kolunu Katerina'nın üzerine uzatmış, soğuk su serpiyordu.

Katerina başını kaldırdı, etrafına bakarak, "Neredeyim ben?" dedi. "Önümde Dinyeper'in sesi, arkamda dağlar. Nereye getirdin beni ihtiyar?"

"Bir yere getirmedim, çıkardım seni. Kucağıma alıp o boğucu mahzenden çıkardım. Danilo Bey sana bir şey yapmasın diye kapısını kilitledim."

"Anahtar nerede?" dedi Katerina kuşağına bakıp. "Yok burada, göremiyorum."

"Anahtarı kocan aldı, büyücüye bakacak yavrum."

"Bakacak mı? Koca kadın, bittim ben!" diye bağırdı Katerina.

"Tanrı bizi affetsin bu yüzden yavrum! Sen yeter ki hiçbir şey deme hanımım, kimse hiçbir şey öğrenemez."

"Kaçmış lanet din düşmanı! Duydun mu Katerina, kaçmış!" dedi Danilo Bey karısına doğru gelerek. Gözlerinden ateş çıkıyordu, belindeki kılıçlar şangırdıyordu.

Karısı yarı ölü gibiydi.

"Biri mi serbest bırakmış, canım kocam?" diye mırıldandı Katerina, titriyordu.

"Bırakmış, doğru diyorsun ama şeytan bırakmış. Şuna bak, onun yerine kütük zincirli. Tanrı böyle buyurmuş olacak ki şeytan artık Kazak pençelerinden korkmuyor! Eğer yanımdaki Kazaklardan biri bunu aklından bile geçirdiyse ve bunu öğrenirsem... Onun için ne çeşit bir ölüm seçerim bilmem!"

"Peki ya ben yapsaydım?" dedi Katerina istemsizce ve korkup duraksadı.

"Eğer bunu sen düşünmüş olsaydın, karım olmazdın artık benim! Seni bir çuvala koyar, Dinyeper'in ortasına atardım!"

İçi çekildi Katerina'nın, sanki saçları başından ayrılıyor gibiydi.

VIII.

Lehler sınırdaki yolda bir handa toplanmış, iki gündür ziyafet çekiyordu. Bir sürü alçak oradaydı. Belli ki bir baskın için bir araya gelmişlerdi. Bazılarının tüfekleri vardı; mahmuzları şıngırdıyor, kılıçları çınlıyordu. Beyler eğleniyor, övünüyor, kendi emsalsiz işlerinden bahsediyor, Ortodokslukla alay ediyor, Ukrayna halkının kendilerinin köleleri olduğunu söylüyor, kurumlu kurumlu bıyıklarını buruyor, başlarını dikiyor, divanlara yayılıyorlardı. Katolik rahibi de yanlarındaydı. Rahibin de onlardan bir farkı yoktu, dışarıdan bakıldığında hiç Hıristiyan bir din adamına benzemiyordu. İçiyor, onlarla dolaşıyor, çirkin bir üslupla edepsizce laflar ediyordu. Uşakları da onlardan hiç eksik kalmıyordu. Hırpani kaftanlarının etekleri peşlerinden sürünüyor, sanki önemli bir adammış gibi kabara kabara yürüyorlardı. Kart oynuyorlar, birbirlerinin suratlarına kartları fırlatıyorlardı. Yanlarına başka başka kadınlar almışlardı. Bağırtılar, kavgalar!... Beyler bir coşuyor, işler çığırından çıkıyordu. Yahudi birini sakalından tutmuşlar, kâfir alnına haç çiziyor ve kâfir rahiple Krakovyak* oynuyorlardı. Böylesi bir rezalet Rus topraklarında, Tatarlarda bile olmazdı. Belli ki Tanrı günahları karşılığında bunca utanca katlanmasını emretmişti ona! Onca hengâme arasından Dinyeper'in öbür kıyısındaki Danilo Bey'in köyünden, güzel karısından konuştukları duyuldu. Hayırlı bir iş için toplanmamıştı bu güruh!

* Hızlı bir tür Leh dansı. —*çn*

IX.

Danilo Bey odasındaki masanın başında oturmuş, başını eline yaslamış, düşünüyordu. Karısı Katerina da sobanın döşeğinde oturmuş şarkı söylüyordu.

"Niye böyle üzgünsün, karım benim!" dedi Danilo Bey. "Benim de başım ağrıyor, yüreğim acıyor. İçim öyle sıkılıyor ki! Belli ki pek uzakta değil ölümüm."

"A benim sevgili kocam! Uzat başını bana! Ne diye aklına böyle kara düşünceler getirirsin de üzülürsün," diye düşündü Katerina fakat bir şey demeye cesaret edemedi. Başındaki kabahatle kocasının şefkatine nail olmak içini acıtıyordu.

"Dinle hanım!" dedi Danilo. "Ben ölünce oğlumu yalnız bırakma. Eğer onu bırakırsan Tanrı sana ne bu ne de öteki dünyada huzur versin. Yaş toprakta kemiklerim zor çürür ama ruhum için bu daha ağır olur."

"Ne diyorsun böyle, beyim! Sen değil miydin bizle, aciz kadınlarla alay eden? Şimdi de gelmiş aciz bir kadın gibi konuşursun. Senin daha yaşayacak çok ömrün var."

"Hayır, Katerina. Ruhum seziyor, ölümüm yakın. Dünyaya bir keder çöküyor. Kötü zamanlar geliyor. Ah, geçen yılları hatırlıyorum. Geri gelmeyecekleri aşikâr! Daha hayattaydı, ordumuzun onuru, gururuydu yaşlı Konaşeviç! Şimdi sanki gözümün önünden geçiyor Kazak birlikleri! Altın zamanlarımızdı onlar Katerina! Yaşlı

hetman kuzgun gibi kara atının üzerinde, elinde topuzu, parlıyor... Çevresinde serdyuklar...* Etrafta Zaporojyalılardan kızıl bir deniz kımıldanıyor. Hetman bir konuşmaya başladığında her şey aniden duruyor... İhtiyarlar bize eski meseleleri, vuruşmaları anlatmaya koyulduklarında ağlamaya başlardı. Ah, bir bilsen Katerina, o vakitler Türklerle nasıl da çarpışırdık! Başımda hâlâ bir yara izi durur. Dört kurşun geçti içimden, dört yerimden. Hiçbiri de tastamam iyileşmedi hiç. O zamanlar ne kadar da çok altın ele geçirirdik! Kazaklar şapkalarıyla toplardı pahalı taşları. Ne atlar vardı Katerina bir bilsen, o vakitler ne atlara binerdik! Ah, bir daha öyle vuruşmak yok bana! Yaşlı değilmişim, bedenim diriymiş gibi durur ama Kazak kılıcım elimden düşüyor artık; bir işim yok, kendim de bilmiyorum ne için yaşadığımı. Ukrayna'da düzen kalmadı. Albaylar ve yasavullar kendi aralarında köpek gibi hırlaşıyor. Başta duran kimse yok. Üst tabakalarımız her şeyi değiştirdi Leh adetlerince, hilekârlığı benimsedi. Uniyayı** kabul edip ruhunu sattı. Yahudiler zavallı halka zulmediyor. Ah, zaman, zaman! Eski zamanlar! Senelerim nereye uçup gittiniz böyle! Küçük, git mahzene in de bana bir kap bal şarabı getir! Eski yaşamıma, geçen yıllara içeceğim."

"Konuklarımızı nasıl buyur edelim, beyim? Çayırlık taraftan geliyor Lehler!" dedi o sırada eve giren Stetsko.

"Neden geldiklerini biliyorum ben," diye mırıldandı Danilo yerinden kalkıp. "Atlara, benim sadık adamlarım, atlarınıza binin! Zırhlarınızı giyin, kılıçlarınızı kuşanın! Kurşun misketleri getirmeyi de unutmayın! Konuklarımızı şerefle ağırlamalıyız!"

Kazaklar daha atlarına binmemiş, tüfeklerini doldurmamışlardı ki Lehler sonbaharda ağaçtan düşen yapraklar gibi dağın üzerine doluşmuşlardı.

---

* Serdyuk: Paralı piyade birimleri, üst düzey komutan olan hetmanın muhafızlarıydı. *–çn*

** Uniya: Tek bir monarşi tarafından yönetilen devletler birliği, birleşme. *–çn*

"Eh, buralarda hesaplaşacağımız birileri varmış!" dedi Danilo altın koşumlu atları üstünde ön saflarda çalımlı çalımlı sallanan, şişman beylere bakarak. "Demek şanımızla bir kez daha eğlenmek varmış bahtımızda! Var coş sen Kazak ruhum son bir kez daha! Coşun delikanlılar, bayramımız geldi!"

Ve dağları bir eğlence aldı, şölen başladı... Kılıçlar savruluyor, kurşunlar uçuyor, atlar kişniyor, ayaklarını vuruyordu. Çığlıklar akılları şaşırtıyor, duman gözleri kör ediyordu. Ortalık birbirine girmişti. Ama Kazak dediğin anlardı kim dost kim düşman... Kurşunlar mı vızıldamadı, yiğit bir atlı yere mi düşmedi... Kılıçlar mı ıslık çalmadı, ağzından anlamsız laflar homurdanan bir baş yerde mi yuvarlanmadı...

Fakat uzaklardan kalabalığın arasından Danilo Bey'in şapkasının tepesinin kırmızısı görünüyor, lacivert kaftanının altın rengi kuşağı seçiliyordu. Kuzgun karası atının yelesi rüzgârla uçuşuyordu. Danilo, kuş gibi oradan oraya atlıyor, bağırıyor, Şam kılıcını savuruyor, hem sağ hem sol omuzdan biçiyordu etrafındakileri. Vur Kazak, yürü Kazak! Coştur cengâver yüreğini! Amma, almasın gözünü altın zırhlar, kaftanlar! Ez geç ayağının altında altını da taşları da! Kır Kazak, yürü Kazak! Amma, arkanı kolaçan et: İmansız Lehler evleri yakmaya başlamışlar, korkan hayvanlar koşuşturuyorlar. Danilo Bey fırtına gibi geri döndü. Kırmızı tepeli şapkası evlerin yanında görüldü bile, etrafındaki kalabalık azalıyor...

Bir değil iki değil, saatlerdir vuruşuyordu Lehler ve Kazaklar. Bu tarafın da öteki tarafın da sayıları azalıyordu. Fakat Danilo Bey yorulmak bilmiyordu. Uzun mızrağıyla birilerini atının eyerinden düşürüyor, yerdekileri yiğit atıyla ayağının altında eziyordu. Köy meydanı artık açılıyordu, Lehler kaçmaya başlamıştı. Kazaklar artık ölenlerin üzerindeki altın kaftanları, pahalı zırh takımlarını çıkarıyordu. Danilo Bey Lehleri kovalamaya hazırlanıyordu, tam adamlarını çağırmak için çevresine bakınacak oldu ki öfkesinden kudurdu:

Katerina'nın babasını görmüştü. Elindeki tüfeği ona doğrultmuş, tepede duruyordu. Danilo atını doğruca ona sürdü. Ölümüne gidiyorsun Kazak... Ve bir tüfek sesi... Büyücü tepenin ardında gözden kayboldu. Bir tek sadık Stetsko görmüştü kırmızı giysisiyle tuhaf şapkasının parlayışını. Kazak sendeleyip yere yığıldı. Sadık Stetsko beyinin yanına koştu. Danilo yerde yatıyordu; toprağın üzerine serilmiş, parlak gözleri kapalı... Göğsünden al kanlar fışkırıyordu. Ancak yanındaki sadık hizmetkârını hissetmiş olacak ki gözlerini usulca araladı, baktı: "Elveda Stetsko! Katerina'ya söyle, oğlumu bırakmasın! Siz de onu yalnız bırakmayın, benim sadık adamlarım!" dedi ve sesi kesildi. Kazak ruhu soylu gövdesinden uçtu, dudakları morardı. Kazak artık hiç uyanmayacağı bir uykudaydı.

Sadık hizmetkârı gözyaşlarına boğuldu ve Katerina'ya el sallayarak, "Gel hanımım, eğlenceyi fazla kaçırdı beyin. Sarhoş oldu, yaş topraklarda yatıyor. Ayılması uzun sürecek!" dedi.

Katerina ellerini vurdu, buğday demeti gibi ölünün üstüne yığıldı: "Kocam, gözlerin kapalı ne yatarsın burada? Kalk, benim güzel şahinim, elini uzat! Kalk! Bir kez olsun bak Katerina'na, oynat ağzını, tek bir kelime olsun söyle... Ama susuyorsun, beyim, benim şanlı beyim! Karadeniz gibi karardın. Atmıyor yüreğin! Ne diye böyle soğuksun, he beyim? Anladım, acısı yetmiyor gözyaşlarımın, ısıtamıyorlar seni! Anladım, feryadım az geliyor, yetmiyor uyandırmaya seni! Kim yönetecek birliklerini şimdi? Kim binecek kuzgun karası atına, kim naralar atacak olanca sesiyle, kılıçlarını savuracak Kazakların önünde? Kazaklar, Kazaklar! Nerede şanınız, şerefiniz? Şanınız da şerefiniz de kapatmış gözlerini, yatıyor yaş toprakta. Gömün, beni de gömün onunla birlikte! Toprakla örtün gözlerimi! Akçaağaç odunu bastırın göğsüme! Artık istemem güzelliğimi!"

Katerina ağlıyor, dövünüyordu: Uzaklar toz duman kaplanmıştı, yaşlı Yasavul Gorobets atının üstünde yardıma geliyordu.

X.

Dinyeper, ormanlar ve tepelerin arasından dolgun sularının özgürce ve rahatça aktığı dingin havalarda muhteşem olur. Ne durur ne de gürülder. Bakıldığında o engin genişliğinden su akıyor mu akmıyor mu anlaşılmaz, sanki camdan dökülmüş gibidir; yeşil bir dünyada gezinip kıvrılan, uçsuz bucaksız genişlik ve uzunlukta, aynalı mavi bir yol gibi görünür göze. Bir zevktir sıcak güneş için tepeden ona bakmak, camdan sularının soğuğunu ışıklarıyla doldurmak; kıyıdaki ormanlar için nehrin sularında ışıl ışıl parlamak... Yeşil bukleli ağaçlar kır çiçekleriyle birlikte atılır sulara, eğilip bakar; sulara da parlak yansımalarına da bakmalara doyamaz, gülümser, eğilip selam verir nehre dallarını bükerek... Hele ki Dinyeper'in ortalarına doğru bakmaya yürekleri yetmez. Güneş ve mavi gökyüzü hariç kimse bakamaz ona. Nehrin ortalarına ender bir kuş uçar. Şahanedir! Eşi benzeri yoktur cihanda. Dinyeper sıcak yaz akşamlarında, insan, hayvan ve kuş, kim var kim yok uykuya daldığında muhteşemdir. Tanrı'ysa bir başına, görkemiyle gözetler yer ve gökyüzünü, sallar elbisesini ihtişamla. Dökülür üzerinden yıldızlar. Yıldızlar parlar, aydınlatır dünyayı ve hepsinin yansıması düşer Dinyeper'e. Dinyeper karanlık bağrında tutar tüm yıldızları. Hiçbiri de ondan kaçmaz, ta ki gökyüzünde sönene kadar. Uyuyan kuzgunlarla süslü kara orman ve eski zamanlarda ayrılmış dağlar; üzerine abanmış, hiç olmazsa uzun gölgesiyle örtmek ister onu

ancak nafile! Dinyeper'i örtecek hiçbir şey yoktur dünyada! Mavi, masmavi sularıyla gecenin bir vakti gün ortasında gibi ığıl ığıl akar; insan gözü ne kadar uzaktan görebilirse o kadar uzaklardan görünür. Gecenin soğuğundan kıyılara bir sokulur bir uzaklaşır, gümüş bir dalga yapar kendine, o da Şam kılıcının şeridi gibi parlar üzerinde. Masmavi nehir yine uykuya dalar. O vakitler muhteşem olur Dinyeper, onun dengi bir nehir yoktur dünyada! Gökyüzünü koyu mavi bulut yığınları sarmışsa, kara orman köklerine kadar sallanıyorsa, meşe ağaçları titriyorsa ve bulutların arasından çakıp da bir anda ışıtıyorsa dünyayı yıldırımlar, işte o zaman korkunçtur Dinyeper! Kabaran suları gürler dağları döverken bir yandan, bir parıltı ve iniltiyle çekilir geri, ağlar ve uzaklara dökülür. Oğlunu askere yolculayan yaşlı bir Kazak annesi de böyle dövünür. Uçarı ve gözü pektir oğlu, elleri belinde, şapkasını yiğitlere özgü biçimde yana yatırmış, kuzgun rengi atıyla giderken annesi hıçkıra hıçkıra ağlayarak peşinden koşar, üzengilerinden tutar, atının dizginlerine asılır, kollarını atar üzerine, acı acı gözyaşı döker.

Nehrin kıyısındaki burunda bulunan yanmış kütükler ve kayaların karaltısı, birbiriyle dövüşen dalgalar arasından dehşetengiz görülüyor. Kıyıya bir kayık çekilmiş, bir aşağı bir yukarı inerken kenarlara çarpıyor. İhtiyar Dinyeper'in öfkelendiği bir vakitte kayıkla gezmeye hangi Kazak cüret etmişti? Anlaşılan insanları sinek gibi yuttuğundan haberi yoktu.

Kayığı kıyıya bağladılar, büyücü indi. Keyfi yerinde değildi. Beyleri öldürüldükten sonra Kazakların verdiği cenaze şöleni onun için acı olmuştu. Lehler az bedel ödememişti: Onca zırhı, kaftanıyla birlikte kırk dört bey ile otuz üç adamı lime lime edilmişti. Kalanları da atlarıyla Tatarlara satmak üzere esir almışlardı.

Büyücü taşlara basarak aşağıya, yanmış ağaçların arasında, yerin altında bulunan sığınağına indi. Sessizce içeri girdi, kapıyı gı-

cırdatmadan üzerinde bir örtü örtülü masaya bir kap koydu, içine de uzun kollarıyla ne idüğü belirsiz otlar attı. Garip bir ağaçtan yapılmış saplı bardağı aldı, daldırıp suyla doldurdu ve dudaklarını titreterek, büyülü birtakım sözler söyleyerek dökmeye başladı. Odanın içini pembe bir ışık sardı. Büyücünün yüzü korkunçtu. Sanki kan vardı üzerinde, derin çizgileri görülüyordu yalnızca, gözleri de kor ateşti sanki. Alçak günahkâr! Sakalları çoktan beyazlamış, yüzü kırışıklarla kaplanmış, kupkuru olmuş, hâlâ aklı fikri Tanrı'ya aykırı işler çevirmekte. O sırada odanın ortasında beyaz bir bulut beliriverdi, büyücünün suratında memnuniyet benzeri bir ifade oluştu. Sonra birden ağzı açık donakaldı, kımıldamaya çekiniyordu, saçları ne diye böyle dimdik olmuştu? Önündeki bulutta esrarengiz bir yüz göründü. Davetsiz, istenmeyen bir misafir gelmişti. Zaman geçtikçe daha da belirginleşti ve gözlerini dikip baktı. Yüz hatları, kaşları, gözleri, dudakları, her şeyi yabancıydı. Hayatında hiç görmemişti onu. Korkunç, biraz da üstesinden gelinemez bir dehşet sardı büyücüyü. Yabancının tuhaf başı, bulutun arasından hareket etmeden ona bakmaya devam ediyordu. Sis bulutu artık yoktu, o yabancı yüz artık daha net görülüyordu, keskin gözlerini ondan ayırmıyordu. Büyücü baştan ayağa çarşaf gibi bembeyaz oldu. Vahşi, kendinden olmayan bir sesle çığlık attı, masanın üstündeki kabı ters çevirdi... Her şey yok oldu.

XI.

"Sakin ol, sevgili kız kardeşim," dedi yaşlı Yasavul Gorobets. "Rüyaların doğruyu söylediği nadir görülür."

"Uzan, kardeşim," dedi yasavulun genç gelini. "Afsuncu koca karıyı çağırırım sana. Onun karşısında hiçbir güç duramaz. İçindeki vesveseyi söküp atar o."

Gelinin oğlu da bir eli kılıcında dedi ki:

"Hiçbir şeyden korkma. Kimse seni üzemez."

Katerina üzgün, donuk bakışlarla yanındakilere baktı ve diyecek bir söz bulamadı. "Ölümümü kendim hazırladım. Onu ben bıraktım," diye düşündü. Sonra da, "Ondan bana rahat yok! On gündür burada, sizle Kiev'deyim ama acımın bir damlası bile eksilmedi. Hiç olmazsa oğlum huzur içinde büyür sanıyordum... Rüyamda gördüm onu, korkunç, korkunçtu. Tanrı korusun da sizin rüyanıza girmesin hiç! Yüreğim hâlâ küt küt atıyor! 'Benimle evlenmezsen oğlunu öldürürüm,' diye bağırıyordu," dedi Katerina ve gözyaşlarına boğularak oğlunun beşiğine atıldı. Korkan çocuk kollarını uzatıyor, ağlıyordu.

Katerina'nın söylediklerini duyan yasavulun oğlu öfkesinden köpürüyordu. Yasavul da sinirlenmişti.

"Varsın denesin o lanet din düşmanı, hele bir buraya gelsin de görsün yaşlı Kazak'ın elinde güç kalmış mı kalmamış mı," dedi. Keskin bakışlarını yukarı dikerek devam etti: "Tanrı biliyor kardeşim

Danilo'ya yardım eli uzatmak için nasıl fırlayıp gittiğimi. Takdiri ilahi! Yanına vardığımda Kazak halkından birçoklarının girdiği soğuk yatağındaydı. Yoksa Danilo'nun ardından yaptığımız cenaze şöleni yetmemiş mi ona? Lehlerin birini bile sağ koyduk mu? Sen metin ol, kızım. Ben ve oğlum yaşadığı müddetçe kimse senin canını yakmaya cesaret edemez."

Yasavul lafını bitirdikten sonra beşiğe yaklaştı. Kemerinde asılı gümüş kakmalı kırmızı çubuğu ve parlak çakmak taşının bulunduğu keseyi gören çocuk kollarını yasavula uzatıp güldü.

"Babasına çekecek," dedi yaşlı yasavul, belindeki çubuğu çıkarıp bebeğe verdi. "Daha beşikteyken aklı çubuk tüttürmekte."

Katerina sessizce iç çekti ve beğişi sallamaya başladı. Geceyi birlikte geçirmek için anlaşmışlardı, az sonra hepsi uykuya daldı. Katerina da uyudu. Avlu da ev de sakindi, yalnız nöbet tutan Kazaklar ayaktaydı.

Sonra Katerina birden çığlık atarak uyandı, peşi sıra tüm diğerleri de... "Öldürdü onu, bıçakladı!" diye bağırıp beşiğe koştu.

Herkes beşiğin etrafını sardı ve içindeki ölü bebeği görünce korkudan buz kesildi. Hiçbiri bu emsalsiz zalimlik karşısında ne düşüneceğini bilmiyor, çıt çıkarmıyordu.

XII.

Ukrayna sınırından uzaklarda, Polonya'yı geçince, kalabalık nüfuslu Lemberg kentinin de öte yanında sıra sıra yüksek dağlar uzanıyor. Taştan bir zincir misali art arda dizilen dağlar yarıp iki yana attığı toprağın üzerini, gürül gürül, azgın deniz götürmesin diye kayadan bir katmanla sarıyor sanki. Taştan zincir Ulahya ve Sedmigradskiy bölgesine kadar uzanıyor ve Galiçya ile Macaristan halklarının arasında sıklaşıp at nalı şeklini alıyor. Bizim oralarda böyle dağlar yoktur. İnsanın onlara bakmaya yüreği yetmez. Zirvelerine de tek bir insan ayak basmamıştır. Görünüşleri de bir gariptir: Kuduran deniz, geniş kıyılardan fırtınaya koşmuş, üzerlerine girdap halinde biçimsiz dalgalar bırakmıştı, onlar da taş kesilip havada hareketsiz mi kalmışlardı böyle? Gökten ağır bulutlar kopup düşmüş de toprağı darmadağın mı etmişti? Üzerlerindeki grilik, güneşli havalarda beyaz tepelerindeki ışıldama da ondan olacak. Karpat Dağları'na kadar duyulur Rusça konuşmalar. Dağları geçince de yer yer, sanki öz dilden sözcükler takılır kulağa fakat artık oraların dini de dili de başkadır. Azımsanamayacak kadar Macar yaşar oralarda. Kazaklar kadar iyi at biner, kılıçla dövüşür, içerler. Atlarının koşumlarıyla pahalı kaftanlarını almak için de ceplerindeki altınları çıkarmaktan çekinmezler. Dağların arasında bir sürü büyük göl vardır. Cam gibi hareketsiz bu göllerin üzerinde dağların çıplak tepeleriyle yeşil etekleri görünür ayna gibi.

Fakat gecenin bir vakti, yıldızlar bir parlayıp bir sönüyorken kim sürüyor kuzgun rengi koca atını? Dağların eteklerinde, göllerin yukarısında, insani olmayan bir heybetle seken, devasa atıyla durgun suların üzerinde parlak aksi görülen yiğit kim? Parlıyor oyma demir zırhı; omzunda mızrağı; kılıcı atının eyerine vurup ses çıkarıyor, miğferini de çekmiş başına. Bıyıkları kara, gözleri kapalı, kirpikleri aşağıda, uyuyor... Uyuyor ama atının dizginleri elinde. Arkasında da çocuk yardımcısı oturuyor, o da uyuyor, uyurken yiğidi tutuyor. Kim bu, nereye, niçin gidiyor kimbilir... Bir değil, iki değil, günlerdir dağlarda dolaşıyor. Gün ışıyıp güneş tepeye çıktığında ortadan kayboluyor. Sadece zaman zaman dağ gezenler tepelerde birinin uzun gölgesini fark ediyordu, gökyüzünün açık, tek bulutun olmadığı vakitlerdi bunlar. Gecenin karanlığı çöker çökmez tekrar görülüyor, göllere yansıyordu bedeni, ardında da titrek gölgesi. Bir sürü dağ aşıp Krivan'a gelmişti. Karpatlarda bundan yüksek dağ yoktur, diğerlerinin yanında yükselir çar gibi. At durdu burada, binicisi daha derin bir uykuya bıraktı kendini, önünden geçen bulutlar da kapattı onu.

XIII.

"Şşşt koca karı, sus! Tıkırtı yapma öyle, çocuğum yeni uyudu. Bir sürü ağladı, şimdi uyuyor. Ormana gideceğim! Ne diye bana böyle bakıyorsun? Korkunçsun. Gözlerinden demir kıskaçlar çıkıyor. Ah ne kadar da uzunlar! Kor gibi de yanıyorlar! Sen cadı olmalısın! Eğer öyleysen toz ol buradan! Oğlumu çalacaksın. Bu yasavul ne kadar da kalın kafalı. Kiev'de yaşamak hoşuma gidiyor sanıyor. Hayır, kocam da oğlum da burada, eve kim göz kulak olacak? O kadar sessiz çıktım ki evden, kedi köpeğin bile ruhu duymadı. Gençleşmek istiyorsun değil mi? Çok kolay. Tek lazım gelen dans etmek, bak ben nasıl ediyorum..." Katerina böyle anlamsız laflar mırıldanıp koşuşturmaya başladı, elleri belinde delice bir o yana bir bu yana bakıyordu. Çığlık atarak ayaklarını yere vuruyordu. Gümüş ökçelerini vurdukça rasgele, pervasızca çınlamaları duyuluyordu. Bozulmuş siyah saç örgüleri bembeyaz boynunda geziniyordu. Katerina kollarını çırpıp başını sallayarak kuş gibi durmadan oradan oraya koşuşturuyordu. Sonra sanki gücü tükenip yere yığılacak ya da bu dünyadan göçüp gidecek gibi oldu.

Yaşlı dadısı üzüntüyle dolmuştu, yüzündeki derin çizgiler gözyaşları içindeydi. Hanımlarının halini gören Danilo'nun sadık adamlarının yüreğine taş oturmuştu. Nihayet Katerina iyice bitkin düşmüş ve artık aynı yerde durmuş usulca vuruyordu ayaklarını; gorlitsa* oyna-

* Gorlitsa: Bir halk dansı.

dığını sanıyordu. "Hey delikanlılar, kolyem var benim," dedi. Nihayet durduktan sonra, "Sizin yook! Kocam nerede?" diye birden bağırdı belindeki Türk hançerine sarılıp. "Aaah, bu bıçak işime yaramaz!" O sırada gözyaşlarıyla ıstırap doldu yüzüne. "Babamın kalbi uzak kalır, bu ulaşmaz oraya. Demirden dövülmüştür onun kalbi. Cadının biri cehennem ateşinde dövmüş. Niye gelmiyor babam? Bilmez mi ki artık onu öldürme vaktimin geldiğini? Belli, ben ona gideyim istiyor..." Lafını bitirmeden tuhaf tuhaf gülmeye başladı. "Aklıma gülünç bir olay geldi. Nasıl gömmüşlerdi kocamı hatırladım da. Diri diri gömmüşlerdi, nasıl bir gülme almıştı beni! Dinleyin, dinleyin!" dedi ama konuşmadı, onun yerine şarkı söylemeye başladı:

Yürüyor kanlara bulanmış bir araba,
İçinde bir Kazak yatıyor,
Vurulmuş, kılıçtan geçirmişler.
Sağ elinde bir mızrak,
Kan boşalıyor mızrağından,
Akıyor kandan bir ırmak.
Irmağın üzerine eğilmiş bir akçaağaç,
Üstünde bir kuzgun bağırıyor,
Annesi Kazak'ın ardından ağlıyor,
Ağlama anne, kes ağıdını!
Çoktan başgöz oldu oğlun!
Aldı kendine genç bir hanım,
Temiz, topraktan yuvasında duruyor,
Kapısız, uçuz bucaksızdır evi.
Şarkı burada sona erdi,
Yengeçle balık dans etti...
Beni sevmeyenin sıtma tutsun annesini.

Katerina'nın söylediği tüm şarkılar böyle birbirine giriyordu. Bir iki gündür kendi evinde kalıyor, Kiev'in lafını bile duymak istemiyordu. Dua etmiyor, insanlardan kaçıyor, sabahtan akşam geç saatlere kadar karanlık meşe ormanlarında dolaşıyordu. Sivri dallar beyaz yüzünü, omuzlarını tırmalıyor, rüzgâr bozulmuş örgülerini okşuyor, ayaklarının altında kuru yapraklar hışırdıyor, o ise hiçbir şeye aldırış etmiyordu. Akşam karanlık çökmeye başladığı, henüz yıldızların görünmediği, ayın parlamadığı fakat ormanda gezmenin artık korkutucu olduğu vakitlerde vaftiz edilmemiş çocuklar ağaçları tırmalıyor, dalları tutuyor, kahkaha atıyor, birbirine karışmış halde yollarda, etrafı saran ısırgan otlarının arasında bir arada dolaşıyordu. Ruhlarını mahveden bakireler Dinyeper'in dalgalarından ipe dizilmiş gibi sıra sıra çıkıyor, yeşil başlarındaki saçları omuzlarına dökülüyor, gürültüyle çağlayan sular uzun saçların üzerinden yere boşalıyor, bakire suyun arasından üzerinde camdan bir gömlek varmışçasına ışıldıyordu. Dudaklarında garip bir gülümseme, yanakları parlak, gözleriyse baştan çıkarıcı... Bir öpse aşktan yakıp tutuştururdu... Kaç Hıristiyan kul! Dudakları buzdan, yatağı soğuk sulardandır onun... Gıdıklayıp nehre sürükleyecek seni... Katerina hiç kimseye bakmıyor, su perilerinden* korkmuyor, gözü dönmüş şekilde elinde bıçağıyla gece geç vakitlerde babasını arıyordu.

Sabah erken saatlerde bir misafir gelmişti. Kırmızı kaftanlı, gösterişli biriydi, Danilo Bey'i soruyordu. Olanları dinliyor, koluyla yaşlı gözlerini silerken bunların nasıl olduğuna anlam veremezmişçesine omuzlarını kaldırıyordu. Rahmetli Burulbaş'la bir yerlerde yan yana savaşmış, Kırımlılar ve Türklerle birlikte vuruşmuşlar. Danilo Bey'in sonunun böyle olmasını hiç beklemiyormuş... Konuk daha başka birçok şey anlatmıştı ve evin hanımı Katerina'yı görmek istiyordu.

* Slav mitolojisindeki "Rusalka" isimli su perilerinden bahsediliyor. Karşılarındakini baştan çıkarıp suların derinliklerine çekmek istediğine inanılır. *–çn*

Katerina konuğun başta anlattıklarını hiç dinlememişti ancak sonradan kulak vermeye başlamıştı, aklı yerindeymiş gibiydi. Misafir, Danilo ile birlikte yaşadıklarını, sanki kardeş gibi olduklarını söylüyordu. Bir keresinde siper ardında Kırımlılardan nasıl da saklanmışlardı... Katerina anlattığı her şeyi dinliyor, gözünü ondan bir an olsun ayırmıyordu.

Beyin adamları Katerina'ya bakıp, "Kendine gelecek, bu konuk onu iyileştirecek! Aklı yerine gelmiş gibi dinliyor artık!" diye düşünüyordu.

Bu arada konuk Danilo Bey ile ettikleri içten bir sohbeti anlatmaya başladı, onun kendisine, "Bak kardeşim Kopryan, Tanrı beni bu dünyadan alırsa karımı al, varsın senin karın olsun," dediğini söyledi.

Katerina dehşetle gözlerini konuğa dikti. "Aahh, bu o, bu babam!" diye bağırıp bıçağıyla üzerine atıldı.

Konuk Katerina'yla uzun süre boğuştu, bıçağı elinden almaya çalıştı. Nihayet aldı ve korkunç bir işe kalkıştı: Babası, çıldırmış olan kızını öldürmüştü.

Hayretler içinde kalan Kazaklar üzerine atıldı ancak büyücü çoktan atına atlayıp gözden kaybolmuştu.

XIV.

Kiev'in ötelerinde hiç duyulmamış cinsten bir tuhaflık baş göstermişti. Tüm bey ve hetmanlar toplanmış, şaşıyordu olana: Birdenbire dünyanın her bir ucu görünür olmuştu. Uzaklarda Liman kenti, Liman'ın ardında da Karadeniz görünüyordu. Gün görmüş geçirmiş bu kişiler Kırım'ı da seçebiliyordu; denizin üzerinden dağ biçiminde yükseliyordu, bataklıklı Sivaş da oradaydı. Sol tarafta da Galiçya topraklarını görmek mümkündü.

"Burası neyin nesi peki?" diye sordu toplanan kalabalığın arasından birileri ihtiyarlara uzaklarda gökyüzünde belli belirsiz görünen ve daha çok buluta benzeyen gri, beyaz tepecikleri göstererek.

"Karpat Dağları," dedi ihtiyarlar, "aralarında yüzyıldır üzerinden kar eksik olmayanlar var, bulutlar da durup gece boyu orada kalıyor."

Oracıkta yeni bir mucize oldu: En yüksek dağın üzerindeki bulutlar uçup gitti, tepesinde de şövalyelere özgü zırhıyla at üstünde biri belirdi; gözleri kapalıydı, öylesine belirgindi ki sanki yakınlardaymış gibiydi.

O sırada korkudan nutku tutulan kalabalık arasından biri atına atladı. Gözleriyle arıyormuşçasına arkasından biri geliyor mu diye merakla etrafına bakınarak aceleyle, var gücüyle sürdü atını. Büyücüydü bu. Ne diye böyle korkmuştu? Göz kamaştırıcı şövalyeye korku içinde bakarken büyü yaptığı sırada davetsizce gelip kendini

gösteren o yüzü tanımıştı. Gördükleri karşısında neden böyle allak bullak olduğunu kendi de anlamamıştı. Akşam karanlığı bastırana, yıldızlar belirene kadar çevresine korku içinde bakarak atını var gücüyle sürdü. Sonra, belki de kötü güçlere bu garabetin neyin nesi olduğunu sormak için evin yolunu tuttu. Tam yolun ortasından geçen dar bir derenin üzerinden atlayacak oldu ki at olanca hızla ilerlerken duruverdi, yüzünü büyücüye çevirdi ve tuhaftır ki, güldü! Atın sıra sıra dişleri karanlığın içinde ürkütücü biçimde parlıyordu. Büyücünün tüyleri diken diken oldu. Vahşi bir çığlık attı, ağlamaya başladı ve çıldırmışçasına Kiev'e doğru sürdü atını. Sanki dört bir yandan birileri onu kovalıyor, yakalamaya çalışıyordu. Çevresini saran karanlık ormanın içindeki ağaçlar, sanki canlıymış gibi kara sakallarını oynatıyor, uzun dallarını uzatarak büyücüyü boğazlamak istiyordu. Yıldızlar sanki önden önden koşuyor, herkese günahkârın kim olduğunu işaret ediyordu. Yol da peşinden seğirtiyor gibiydi. Çaresizliğe kapılan büyücü hızla Kiev'e, kutsal yerlere gitti.

XV.

Keşiş yalnız başına, önünde lambasıyla mağarasında oturuyor ve gözünü bir an olsun kutsal kitaptan ayırmıyordu. Mağarasına kapanmasının üzerinden yıllar geçmişti. Tahtadan tabutunu da çoktan yapmış, yatak yerine orada yatıyordu. Mukaddes din adamı kitabını kapattı, dua etmeye başladı. Birden garip, korkunç görünümlü biri girdi içeriye. Keşiş gördüğü adam karşısında şaşırdı ve önce geri çekildi. Tepeden tırnağa yaprak gibi titriyordu adam; delimsirek bir bakışı vardı ve gözlerinin içinden dehşet dolu bir alev boşalıyordu korkuyla. Çirkin yüzü içini titretiyordu insanın.

"Peder, dua et, dua et!" diye bağırdı çaresizce. "Kayıp bir ruh için dua et!" dedi ve yere yığıldı.

Kutsal keşiş haç çıkardı, kitabını eline aldı, açtı ve korkuyla geri çekildi, kitabı düşürdü.

"Hayır, sen emsalsiz bir günahkârsın! Merhamet yok sana! Defol buradan! Dua edemem senin için."

"Hayır mı?" diye bağırdı günahkâr, çıldırmış gibiydi.

"Bak, kitaptaki kutsal harfler kanla doldu. Senin gibi günahkâr gelmemiştir cihana!"

"Peder, alay ediyorsun benimle!"

"Git buradan, melun günahkâr! Seninle alay etmiyorum! İçimi bir korku aldı. Seninle yan yana olmaktan hayır gelmez insana!"

"Hayır, hayır! Gülüyorsun işte, öyle deme... Ağzını nasıl ayırdı-

ğını görüyorum, bak işte, o yaşlı dişlerinin beyazı görünüyor sıra sıra!"

Sonra kudurmuş gibi üzerine atıldı ve öldürdü kutsal keşişi.

Şiddetli bir figan duyuldu, inilti ovanın, ormanın ötelerine kadar gitti. Ormanın içinden uzun pençeli, sıska, kuru kuru kollar yükseldi, titreşti ve ortadan kayboldu.

Artık ne korku ne de başka bir şey hissediyordu büyücü. Her şey bulanık görünüyordu gözüne. Kulaklarında, kafasının içinde sarhoşmuş gibi bir çınlama vardı. Atına atlayıp Kanev'e doğru yola çıktı, oradan da Çerkassi üzerinden Tatarlara, doğruca Kırım'a gitmeyi düşündü fakat nedenini kendi de bilmiyordu. Bir gün geçti, iki gün geçti, hâlâ yoldaydı ama Kanev ortada yoktu. Yol o yoldu, çoktan görmüş olması lazımdı ama hâlâ görünmemişti Kanev. Ötelerde kiliselerin tepeleri görünüyordu. Fakat orası Kanev değil Şumsk'tu. Büyücü tam tersi yöne gittiğini görünce şaşırıp kaldı. Atını geriye, Kiev'e doğru sürdü, bir gün sonra bir şehir göründü fakat burası da Kiev değil Galiç'ti. Kiev'den, Şumsk'tan uzakta, Macarların yakınlarında bir kentti burası. Ne yapacağını bilemeden atını tekrar geri çevirdi ancak yine ters yöne gidiyormuş gibi hissedip yine başa döndü. Büyücünün içinde neler olup bittiğini yeryüzünde anlatabilecek tek bir kul yoktu. İçine bakıp neler olduğunu görebilse geceleri gözüne uyku girmez, bir daha gülmek nedir bilmezdi. Ne öfke ne korku ne de şiddetli bir can sıkıntısıydı içindeki. Bu duyguyu tarif edebilecek bir söz yok cihanda. İçindeki o his büyücüyü yakıp kavuruyordu, tüm dünyayı atının ayaklarının altında alıp çiğnemek, üstündeki insanlarla birlikte Kiev'den Galiç'e kadar tüm toprakları alıp olduğu gibi Karadeniz'e doldurmak istiyordu. Ne var ki bunu yapmak istemesinin sebebi öfkesi değildi. Hayır, kendi de bilmiyordu nedenini. Tam da önünde Karpat Dağları'nı ve sanki şapka gibi gri bir bulutla tepesi örtülmüş yüksek Krivan'ı görünce bir ürperme

aldı üzerini. Atıysa hızla ilerliyor, artık dağların üzerinde dörtnala gidiyordu. Bulutlar bir anda kayboldu ve korkutucu, heybetiyle bir atlı belirdi önünde. Büyücü durmaya çalışıyor, atının gemini sıkıca çekiyordu, atıysa vahşi bir sesle kişniyor, yelelerini savuruyor ve şövalyeye doğru seğirtiyordu. O sırada donup kalmışçasına görünen, hareketsiz duran atlı kımıldayıp birden gözlerini açmış gibi geldi büyücüye. Kendisine doğru gelen büyücüyü görüp gülüyordu sanki. Yabanıl kahkahası gök gürültüsü gibi dağları sarıyor ve büyücünün yüreğinde, içinde ne var ne yoksa titreterek yankılanıyordu. Güçlü kuvvetli biri içine girmiş, bedeninde dolaşıyor da yüreğini, damarlarını çekiçle dövüyordu sanki. O kahkaha böylesine korkunç çınlıyordu büyücünün içinde.

Atlı, korkutucu eliyle büyücüyü kavrayıp onu havaya kaldırdı. Birden öldü ve öldükten sonra gözlerini açtı büyücü. Ancak artık o bir ölüydü ve ölü gibi bakıyordu. Yaşayan ya da dirilen birinin böyle korkunç bakışları olmazdı. Ölü gözlerini etrafta gezdirdi ve Kiev'den, Galiçya topraklarından, Karpatlardan yükselen ölüleri gördü, hepsinin yüzü tıpkı büyücününkine benziyordu.

Her biri solgundu, biri diğerinden daha uzun, öteki bir başkasından daha kemikliydi. Sonra korkunç avını elinde tutan atlının etrafında toplandılar. Şövalye bir kahkaha daha attı ve onu uçuruma fırlattı. Tüm ölüler de ardından uçuruma atlayıp ölü büyücüyü yakaladı ve ona dişlerini geçirdi. Hepsinden uzun, hepsinden korkunç bir tanesi daha yerden çıkmaya çalışıyordu ancak yapamıyordu, gücü yetmiyordu buna. O kadar büyümüştü ki yerin altında, çıkabilse Karpatları da Sedmigradskiy bölgesini de Türk topraklarını da yerle bir ederdi. Biraz kımıldanacak olmuştu ki sarsıntısı dünyanın dört bir yanında hissedilmişti. Her yerde bir sürü ev çökmüş, bir sürü insan enkaz altında kalmıştı.

Karpatlarda sık sık bin değirmen tekeri suyun içinde fışırdıyor-

muş gibi bir ses duyuluyordu. Bir çıkış yolu olmayan, daha tek bir insanın yanından geçmeye korkup da görmediği uçurumda bir başka ölüyü kemiren ölülerdi bunun nedeni. Sık sık da dünya bir baştan öbürüne kadar sarsılıyordu. Ehil kimseler, denizin yakınlarında içinden alevlerin çıktığı bir dağın olduğunu ve bu dağın içinden ateşten nehirler aktığı için böyle olduğunu söylüyordu. Fakat Macaristan ve Galiç yurdunda yaşayan ihtiyarlar sebebini daha iyi biliyor, "Yerin dibinde büyümüş kocaman, dev bir hortlak yukarı çıkmaya çalışıyor da yeri sarsıyor," diyordu.

XVI.

Gluhov kentinde insanlar ihtiyar banduracının etrafında toplanmış, bir saattir kör adamın bandura çalışını dinliyordu. Böyle muhteşem şarkıları böylesine iyi çalan tek bir banduracı daha yoktur. Önce eski hetmanlar Sagaydaçnıy ve Hmelnitskiy hakkında bir şarkı söyledi. O zamanlar devir başkaymış: Kazaklık şanının yürüdüğü bir dönemmiş, düşmanlarını atlarının ayaklarının altında çiğnerlermiş, kimsenin onlarla eğlenmeye yüreği yetmezmiş. İhtiyar bir yandan neşeli şarkılar söylüyor bir yandan da sanki görüyormuş gibi gözleriyle etrafındaki kalabalığı süzüyordu. Parmakları da üzerine taktığı kemiklerle tellerin üzerinde sinek gibi uçuyor, teller sanki kendi kendine oynuyordu. Çevresindekilerden yaşlı olanlar başlarını eğmiş, gençler de ihtiyar banduracıya gözlerini dikmişti, aralarında fısıldaşmaya dahi yeltenmiyorlardı.

"Durun, çok eski zamanlarla ilgili bir şarkı söyleyeceğim size," dedi ihtiyar banduracı.

Kalabalık daha bir yaklaştı, banduracı başladı çalıp söylemeye:

"Stepan Bey Sedmigradskiy prensiymiş. Sedmigradskiy prensi Lehlerin de kralıymış, emrinde de iki Kazak adamı varmış: Biri İvan, biri Petro. Kardeş gibi yaşam sürerlermiş birlikte. 'Bak İvan, malımız oldu mu yarısı sana yarısı bana; neşemiz oldu mu bölüşür, kederimizi ikimiz de paylaşırız. Ganimet aldık mı böler; birimiz esir düştü mü öbürümüz varını yoğunu satar fidyesini öder, yahut olma-

dı, kendi de esir düşer.' Gerçekten de öyle olur, ellerine geçeni ikiye böler, çaldıkları sığırı da atı da yarı yarıya paylaşırlarmış.

Kral Stepan, Türklerle savaşıyormuş. Üç haftadır vuruşuyor ancak bir türlü püskürtemiyormuş Türkleri. Türklerin öyle bir paşası varmış ki on yeniçeriyle birlikte tüm bir alayı kırıp geçirirmiş. O sebepten, Kral Stepan paşayı kendisine ölü ya da diri getiren bir yiğit çıkarsa ona ordunun tamamına verdiği kadar maaş vereceğini ilan etmiş. İvan, kardeşi Petro'ya, 'Yürü, kardeş, paşayı yakalayalım!' demiş. Kazaklar yola düşmüş, biri bir yöne, öteki öbür yöne gitmiş.

Petro ha yakaladı ha yakalayacak derken İvan çoktan boynunda bir yularla getirmiş paşayı krala. 'Yiğit delikanlıymışsın!' demiş Kral Stepan ve ona bir ordununki kadar maaş verilsin diye emretmiş. Beğendiği yerden toprak, istediği kadar sığır alması için de buyruk salmış. İvan kraldan maaşını almış, aynı gün ne var ne yok Petro ile aralarında eşit şekilde paylaştırmış. Petro kralın verdiği maaşın yarısını almış amma, İvan'ın kral tarafından böyle bir şerefe nail edilmesini kaldıramamış, yüreğinin derinliklerini bir intikam duygusu sarmış.

İki şövalye kralın bahşettiği topraklara, Karpatların ötesine doğru sürmüşler atlarını. Kazak İvan atının arkasına oğlunu oturtmuş, kendine bağlamış çocuğu. Akşam alacakaranlık çöktüğü vakitler hâlâ yoldalarmış. Çocuk uykuya dalmış, İvan da uyukluyormuş. Uyuma Kazak, dağ yolları tehlikelidir! Gelgelelim İvan'ın öyle bir atı varmış ki bütün yolları biliyor, ne tökezliyor ne de sendeliyormuş. Dağların arasında bir uçurum varmış, o uçurumun dibini kimse göremezmiş; yerle göğün arası ne kadar uzaksa o kadar derindeymiş uçurumun dibi de. Uçurumun tam da kıyısında iki

adamın sığacağı, üçüncüsünün geçmesi imkânsız bir yol varmış. At, üzerinde titreyen İvan'la atmış yola adımını. Yanı sıra da Petro gidiyormuş; baştan uca bir titreme varmış üzerinde, bir yandan da içi sevinçten kaynıyormuş. Sağa sola bakıp ezeli kardeşini itmiş uçuruma. At da üstündeki Kazakla, çocukla birlikte yuvarlanıvermiş aşağıya.

Lakin Kazak bir ağaç dalından tutmuş, uçurumun dibini boylayan yalnız at olmuş. Sırtında oğlu, yukarı tırmanmaya başlamış, tepeye ulaşmaya az kalmış ki başını kaldırdığında Petro'yu görmüş; geriye itmek için mızrağını doğrultmuş ona. 'Ey adaletli Tanrım, başımı kaldırmayıp öz kardeşimin beni aşağı itmek için mızrağını doğrulttuğunu görmeseydim daha iyiydi. Benim canım kardeşim! Kaderime böyle yazıldıysa deş beni mızrağınla ama oğlumu al! Böyle fena bir ölümü tattıracak kadar ne suçu olur bir yavrunun?' demiş İvan. Petro gülmüş, mızrağıyla dürtmüş onu, Kazak çocukla birlikte uçuruma düşmüş. Petro tüm ganimeti alıp paşa gibi yaşamaya başlamış. Petro gibi at sürüsü olan kimse yokmuş. Bunca koyun, koç yokmuş hiçbir yerde. Ve sonra Petro da ölmüş.

Petro öldüğünde Tanrı iki kardeşin, Petro ve İvan'ın ruhunu sorguya çağırmış. 'Bu adam çok büyük günahkâr,' demiş Tanrı. 'İvan, ben buna tez bir ceza beğenemem, onun cezasını sen seç!' Uzun uzun düşünmüş İvan cezayı bulmak için ve nihayet demiş ki: 'Bu adam beni çok gücendirdi, Yahuda gibi kardeşine ihanet etti, beni şerefli soyumdan, dünyada neslimi sürdürmekten mahrum etti. Şerefli bir soyu, nesli olmayan adam toprağa atılıp da yok yere yitip giden buğday tanesi gibidir. Yeşermezse, bir buğday tanesinin atılmış olduğunu bilmez kimseler.

'Tanrım onun da soyuna sopuna öteki dünyada mutluluk verme! Neslinin son tohumu cihanın görmediği bir zalim olsun! Yaptığı her zulüm yüzünden dedeleri de büyük dedeleri de mezarlarında huzur göremesin, yeryüzünde bilinmedik bir acı çekip çıksın kabirlerinden! Yahuda Petro'nunsa gücü varmasın mezarından çıkmaya da canını daha bir yakan acılar çeksin, çıldırmış gibi toprak yesin, debelensin toprağın altında!

'Ve o kişinin hesap vakti geldiğinde beni atımla birlikte uçurumdan çıkarıp aynı o yüksek dağa kaldır da yanıma gelsin. Ben de o dağın üzerinden derin mi derin uçuruma atayım onu. Tüm ölüler, dedeleri, büyük dedeleri, hayattayken nerede yaşamış olursa olsunlar, yeryüzünün farklı yerlerinden, toprakta çıkıp gelsinler de onca acıyı çektirdiği için kemirsinler o zalimi. Ben de onun acılarını izlerken eğleneyim! Ama Yahuda Petro çıkamasın yerden, kemirmeye yeltensin de kemirdiği kendi olsun. Kemikleri kemirdikçe daha çok uzasın, acıları giderek daha da artsın. Bu azap onun için azapların en büyüğü olacaktır. Zira insanoğlu için intikam almak isteyip de alamamaktan daha büyük azap yoktur!' demiş İvan.

'Çok korkunç bir ceza düşünmüşsün insan!' demiş Tanrı. 'Varsın sen ne diyorsan öyle olsun fakat sen de orada otur atında ebediyen, sen atında oturdukça cennetin krallığını görmeyeceksin!' Her şey de dedikleri gibi olmuş. Karpatlarda hâlâ atında haşmetli bir şövalye oturur ve o dipsiz uçurumda ölülerin bir ölüyü kemirişini izler, yerin altında bir ölünün büyüyüp korkunç acılar içinde kendi kemiklerini kemirdiğini ve yeri korkunç bir şekilde sarstığını hisseder."

Kör bancuracı şarkısını bitirmiş, yine tellere vurmaya başlamış-

tı. Artık Foma ve Yerema, * Stklyar Stokoza hakkında güldüren hikâyeler anlatmaya koyulmuştu. Fakat ihtiyarlar da gençler de bir türlü kendilerine gelememişti, uzunca bir süre başları önlerinde eski zamanlarda yaşanan o korkunç işleri düşünüp duruyorlardı.

* Halk kahramanları. *—çn*